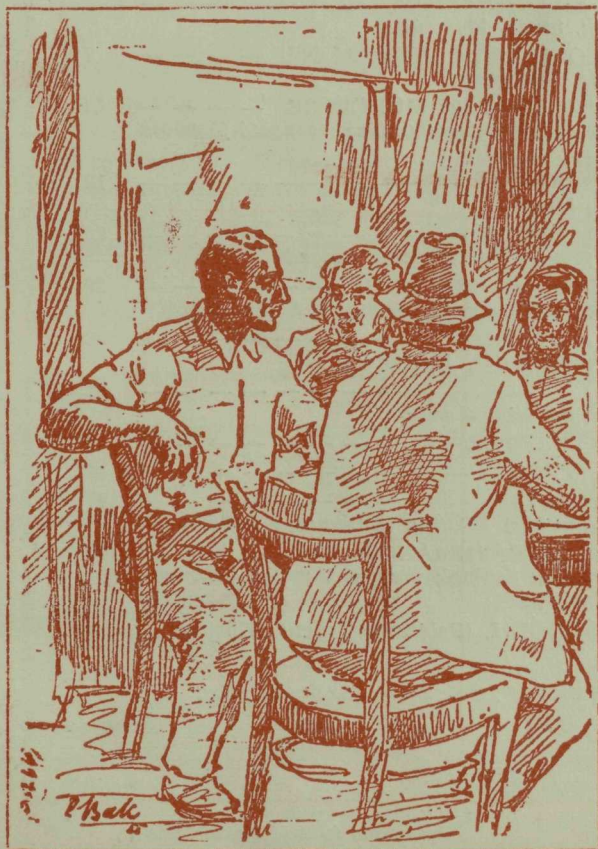

JÁSZKUNSAÉG

A TÁRSADALOM- ÉS TERMÉSZETTUDOMÁNYI ISMERETTERJESZTŐ TÁRSULAT
SZOLNOK MEGYEI SZERVEZETÉNEK KIADVÁNYA

II. ÉVFOLYAM 5. SZÁM

1955. OKTÓBER

JÁSZKUNSÁG

A Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat
Szolnokmegyei Szervezetének kiadványa

Megjelenik kéthavonként

1955. október hó

II. évfolyam, 5. szám

Felelős szerkesztő:

KISFALUDI SÁNDOR

Szerkesztőbizottság:

**DENCSŐ ISTVÁN, KAPOSVÁRI GYULA, PÉTERI ISTVÁN
DR. SELMECZI LÁSZLÓ, VIDA BELA**

Szerkesztőség: Szolnok, Tánacsics-u. 5. szám. Telefon: 29—53.
Csekk számla: 292.890—527.

T A R T A L O M:

A 425 ÉVES MEZŐTÚRI FIÚGIMNÁZIUM — — — — —	1
<i>Benkő Gyula középisk. tanár, Mezőtúr</i>	
A. CIBAKHÁZI AGRÁRSZOCIALISTA MOZGALOM — — — — —	7
<i>Vörös Antal levéltáros, Budapest</i>	
A RÖNTGENERNYŐKÉP-SZOLGÁLAT MŰKÖDÉSE — — — — —	14
<i>Dr. Perényi György, a tüdőbeteggyógyintézet igazgató-főorvosa Szolnok</i>	
A MIKROPÓRUSOS GUMITALP — — — — —	18
<i>Hollub János mérnök, Martfű</i>	
AHOL AZ ACÉLOS BÚZA TEREM — — — — —	25
<i>A. Nagy Miklós ped. főisk. tanszékvezető, Szeged</i>	
A TÁRSADALMI TULAJDON VÉDELMEÉRŐL — — — — —	29
<i>Dr. Imre Lajos, a Megyei Tanács jogtanácsosa, Szolnok</i>	
MÓRICZ ZSIGMOND ÉS A JÁSZSÁG — — — — —	33
<i>Császtvai István középisk. tanár, Jászberény</i>	
A TISZASZŐLŐSI KINCS — — — — —	38
<i>Patay Pál muzeológus, Balassagyarmat</i>	
A JÁSZKUNSÁG ESEMÉNYNAPTÁRA — — — — —	42
A TÁRSULAT ÉLETÉBŐL (V. B.) — — — — —	43
OLVASÁSRA AJÁNLJUK — — — — —	47
<i>Győrffy István: Nagykunsági krónika (Betkowski Jenő)</i>	
ADATOK MEGYÉNK BIBLIOGRÁFIÁJÁHOZ — — — — —	48
<i>Sági Pál középisk. tanár, a Szolnok megyei Verseghy Könyvtár csoportvezetője, Szolnok</i>	
MEGYÉNK NÉPMŰVÉSZETÉBŐL I. (Palatinus Ferenc: Kóstoló) — — — — —	

A címlapon: Vitatkozóék. P. Bak János (Szolnok) rajza

16816

Mellékletek:

Verstanulók (Papp Lajos felv.)
A hid alatt (Papp Lajos felv.)

Kirázkodás (Sajti Sándor felv.)
A kanyargós Tisza mentén (Kaposvári
Gyula felv.)

A 425 éves mezőtúri fiúgimnázium

„Kitüntették a mezőtúri Dózsa György Gimnáziumot. — Vasárnap ünnepelte fennállásának 425. évfordulóját a mezőtúri Állami Dózsa György Általános Gimnázium. Az ünnepségen részt vett Jóború Magda, az oktatásügyi miniszter első helyettese, s beszédében bejelentette, hogy a Népköztársaság Elnöki Tanácsa a Munka Vörös Zászló Érdemrendjével tüntette ki a jubiláló gimnáziumot.” (Szabad Nép, 1955. október 24).

Az alapítás évét, illetőleg az iskola kezdetének időpontját már a 25 év előtti — a 400 éves — jubileumi ünnepség előkészítői is igyekeztek lelkiismeretesen, történeti hűséggel megállapítani. Mezőtúr város és iskolájának történetírója, Faragó Bálint tanár az 1520-as és 30-as évekre tette ezt, de Borsos Károly igazgató felkérésére Zoványi Jenő, a haladó szelleme miatt sokat üldözött tudós egyháztörténész az 1530. évben jelölte meg az iskola alapításának pontosabb dátumát.

Annyi kétségtelen, hogy a reformált valláshoz a túriak már a kezdet kezdetén csaknem teljes számmal csatlakoztak. Ebben eleinte a legnagyobb érdeme az éppen Túrról származó és a wittenbergi egyetemre 1527-ben kikerült, majd onnan hazajövő *Túri Szabó Lukácsnak* volt, akit az iskola alapítójának tekinthetünk. Merthogy az 1530. utáni években már középfokú iskola lehetett a túri, igazolni látszik az is, hogy a külföldi egyetemeken több túri előnevű tanuló volt beírva.

Iskolánk első igazgatója, ún. rektora az 1551—53. években *Szegedi Kis István*, a nagy magyar reformátor volt, amit *Skaricza Máténak* Szegedi Kis István életéről írt és 1885-ben Baselben kinyomtatott munkája is megemlíti.

Ebben az időben és a következő században a török megszállás folytán sok hányattatáson és szenvedésen ment át az iskola. Hiszen hazánkban ezen a területén csaknem folytonos háborúk voltak, úgyhogy a túriak kétízben lakóhelyük elhagyására is kényszerültek. Először, az „első futás”-kor (1692—99. között) a várkonyi pusztán és Tószegen, a „második futás”-kor pedig (1705—1710. között) a Tiszaburával szemben fekvő Akolháton, majd az árvíz elől Vezekényen, később Hanyiban húzódtak meg. De iskolájukról még a futás és bujdosás idején is gondoskodtak. 1699. után már megszakítás nélküli sorrendben ismerjük a XVIII. és XIX. századi rektorok nevét.

A gimnázium ma már mint állami fiúgimnázium működik. Nevét, a „Dózsa György” megtisztelő elnevezést az 1950—51-es iskolai évben nyerte el. Az 1514-es parasztháborúban ugyanis Mezőtúr is jelentős szerepet játszott. Többek között megemlítendő, hogy Dózsa György 1514. május 19-én, a ceglédi nagy zászlóborítás után még aznap Tiszavárkonyba, másnap pedig a Tiszán átkelve Túr mezővárosáig jött és itt megszállt. „Ebben a városban egymagában 800-nál többen állottak mellette” — írja egy egykorú feljegyzés.

*

*

*

Lássuk most, milyen volt a mezőtúri iskola *jellege és szervezete* a múltban!

Már a reformáció kezdetén, amikor a túriak áttértek az új hitre, bizonyos fokig középiskolai jellege volt. Itt taníthatták mindazokat az ismereteket, amelyek az ilyen fokú középkori iskolákban szerepeltek. Amikor aztán Debrecenben 1549-ben megalakult a magasabbfokú protestáns iskola, jó ideig mint annak előkészítő, kis iskolája szerepelt. Ún. „akadémiai promóció” volt a túri iskola, azaz olyan, amelybe a felsőbb iskolát, legelsősorban a debrecenit végzett egy-egy jelesebb ifjút hozott a város, majd az egyház „oskolamester”-nek vagy „rektor”-nak, hogy itt — egy vagy két évet töltve — tanulmányaiknak külföldi egyetemeken való folytatásához a költséget megszerezhesék.

Az iskolába járó összes tanulókat eleinte csupán a rektor egyedül tanította, később azonban, mikor a növendékek megsaporodtak, az alsóbb osztályosok tanításában a felsőbb osztályba járó diákok is segítettek, akiket „publicus praeceptorck”-nak hívtak, és akik munkájukért „tíz vonás forintot” kaptak. Külön tanítókat, ún. praeceptorokat csak 1763-ban állítottak a rektor mellé segítségnek. Ebből az időből maradt feljegyzés szerint pl. 1764-ben, Csepregi István rektorsága alatt a több, mint 300 tanuló iskoláztatása úgy oszlott meg, hogy az oratorokat, poétákat, rhetorokat és syntaxistákat a rektor maga, a conjugistákat és declinistákat Helmecki József fogadott praeceptor, az olvasókat (lectores) és a kisebbeket (tehát a régi négyosztályos elemi fokozatúakat) pedig az iskola felsőbb osztályos diákjai, a publicus praeceptorok tanították.

A *tantárgyak* a particulában általában a debreceni kollégiumban tanítottak voltak a megfelelő fokon. Ez idő szerint pedig itt a négy „elemi” fokozatot eleinte négy, később hat — mai szóval élve — középiskolai fokozat követte. Sőt feljegyzések vannak arról is, hogy a XVIII. század közepén a túri iskola még ezt is túlhaladta, mert tantárgyai között a latin és görög nyelveken kívül a héber nyelv, a filozófia és a teológia is szerepelt.

Az *iskolai rendtartás* ebben és az ezt megelőző időkben szigorú volt. Nem lesz érdektelen talán, ha pl. az 1734-ből feljegyzett iskolai törvényekből idézünk. A „*Leges Generales*” a „*Societas Togatorum*”, vagyis a tógás diákoknak magatartásbeli és tanulmányi köteleességeiről szólnak. E törvények szerint az iskolába beiratkozni kívánó diák hozzon ajánlást, azzal jelentkezék a rektornál, aki vizsgálatnak veti alá. Ha a vizsgálat sikerült, akkor a diák az iskolai törvényeket aláírta, és kézzel tett ígéretet a teljes engedelmességre.

A cikkelyek előírják pl., hogy az iskolán kívül és belül anyanyelvén senki ne beszéljen, a latin nyelven beszélést mindenki szorgalmasan gyakorolja. A más-ként cselekvő az iskola kapujában és udvarában három óra hosszat álljon őrt. Mindnyájan illő öltözetben (a nagyobbak tógában) járjanak, a hajukat fel ne sűsésék, hosszú hajat ne viseljenek, „török módra” ne nyíratkozzanak, katonai köpönyeget, nyakláncokat ne viseljenek, fegyvert ne hordjanak magukkal. „Lakomára üdvözlés végett kimenve először is a vendégeket szerényen és akadozós nélkül hangosan üdvözljék, a kapott alamizsnát ismét röviden megköszönjék, a kapott pénzt hűségesen megőrizték és az iskolába minél gyorsabban visszatérve az iskola seniorának gondjaira bízzák...” A tanulók maguk közül szabad és „elkülönített” szavazat által évenként seniort és contrascribát (ellenőrt) választottak. Az így megválasztottakat ünnepélyes eskütétel után a rektor erősítette meg hivatalukban. A senior és contrascriba iránt az iskola összes polgárai tisztelettel és engedel-mességgel tartoztak viselkedni. A tanulók fegyelmezését közvetlenül a senior végezte, a vétkes büntetését ő szabta ki, és ő hajtotta végre. A büntetések között szerepelt a pénzbüntetés, de a kizárás is.

Az idézett törvényeket az iskola diákjai 1820-ig mind aláírták, bár a „deák szó” (latin beszéd) gyakorlatilag tulajdonképpen már 1796-ban megszűnt; természetesen nem mint iskolai tantárgy.

Az iskola nevelő személyzete, mint említettük, eleinte egyedül a rektorból állott, akinek a nagyobb diákok segédkeztek az alsóbb tagozatúak tanításában. Ezek mellett 1763-tól kezdve a rektor segítségével hivatásos praeproptort is állítottak be, aki rendszerint a latin tagozat I. és II. osztályát, a declinistákat és conjugistákat oktatta. 1831-től kezdve állandó korrektor is működött az intézetben aki a rektorral együtt a magasabb osztályosok, a rhetorok és poeták nevelésében is résztvett. 1843-ban megszüntették a rektorságot és professzorokat választottak a gimnázium vezetésére. 1851-ben az abszolutisztikus osztrák kormány rendelete arra kényszerítette az eddig hat osztályos túri iskolát is, hogy tizenkét tanári állást töltsen be, aminek a fenntartó református egyház nem tudván eleget tenni, az iskola 1851-ben megszűnt. Bárándi Kis Sándor, akkori professzor buzgólkodására azonban 1858-ban az alsó két osztállyal újjáéledt, s 1863-tól kezdve már ismét hat osztállyal működött. A gimnázium hetedik osztálya csupán 1893., nyolcadik osztálya pedig 1894. őszén nyílt meg. Az első érettségi vizsgálatot intézetünkben 1895-ben tartották meg, de az érettségi vizsgálat tartásának jogát és az állandó nyilvánossági jogot véglegesen csupán 1900-ban kapta meg.

Szegedi Kis István,
a mezőtúri iskola első rektora

Az iskola említett fejlődésével a tanárok száma is fokozatosan növekedett. Az 1859—66. években létesített négy nagyobb alapítvány, mely részben készpénztőke, részben 200 kat. hold föld formájában volt meg, lehetővé tette, hogy most már négy tanár tanítsen a hat osztályban, úgyhogy három ún. osztálytanár két-két osztályt vezetett, s egy ún. szaktanár valamennyiben a természettudományokat tanította 1878-ig, amikor egy ötödik tanárt is alkalmaztak. 1879-ben egy hatodik, nemsokára egy hetedik, majd külön még egy rajztanári állást is szerveztek. A nyolc osztályos gimnáziumnak 1894—95-ben 12 tanára volt. Az I. világháború elején, 1914-ben 15 rendes tanár volt az intézetben, és 1944-ben ugyanennyi. Ezek közül tizenegyet a fenntartó mezőtúri ref. egyház töltött be választás útján a tanári testület, ill. igazgatótanács javaslata alapján, négy állás pedig állami kinevezés alá került az államsegélyezéskor kötött szerződés alapján. Iskolánk 1948-ban lett állami gimnáziummá, s mint ilyen érte meg az elmúlt 1954—55. tanévvel fennállásának 425. esztendejét.

Az intézet ma is élő volt tanárai közül büszkeségünk *dr. Rédei László*, a kétszeres Kossuth-díjas matematikus, szegedi egyetemi tanár és *Csenki Imre* volt énektanárunk, a Munka Vörös Zászló Érdemrendjével kitüntetett Állami Népi Együttes Kossuth-díjas karnagya.

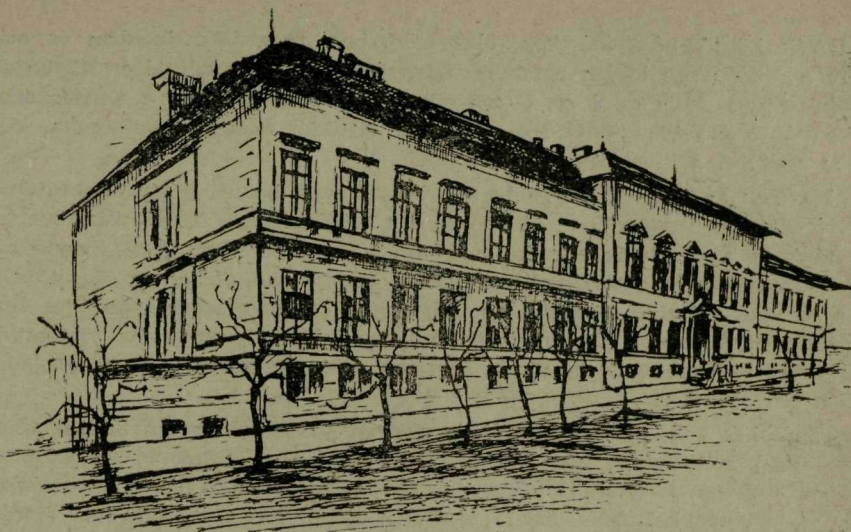
A *tanulók létszámára* vonatkozóan pontos adataink csak 1839-től vannak. Csupán 1858. óta máig 25 670 tanuló iratkozott be, ezek közül osztályvizsgát tett 24 465, érettségi vizsgálatot pedig (1895-től) 1833 fiú. Jelenleg az iskola tanulólétszáma lecsökkent. Ennek egészen természetes oka legelsősorban az, hogy a régi nyolc osztályos gimnázium (az általános iskola 8 osztálya miatt) most négy tagozatú, s leánygimnázium, sőt mezőgazdasági technikum is működik Mezőtúron. Másik oka, hogy az utóbbi időben több helyen ott, ahonnan évszázadokon át állandó utánpótlásunk volt, új gimnáziumok, ill. technikumok létesültek.

A tanulók nagyrésze kispolgári volt, de nem kis hányada éppen szegény-sorsú proletárcsaládok köréből került ki. Ez Mezőtúr földrajzi helyzetéből és gazdasági életformájából természetszerűen adódott. Bár az ipari munkások száma elenyésző volt, hiszen az Alföldnek ezen a vidékén a feudális nagybirtokrendszer ellensége volt a gyártelepek létesítésének, annál több volt a napszámos, földmunkás és főleg a rossz sorsban tengődő kisiparos gyermeke és a törpebirtokos parasztszármazású tanulók száma. Így pl. 1910—11-ben 304 tanulóból paraszt 87, munkás-kisiparos származású pedig 117. A felszabadulás után itt is lényegesen megváltozott a tanulók szociális összetétele: pl. a tavalyi tanévben 181 tanulóból munkás-származású 61, parasztszármazású pedig 64 volt.

Erdemes kiragadni az iskola diákjainak nagy táborából is egynéhány nevet! *Pétery Károly* (1819—1877.) lelkes baloldali, haladószellemű politikus és író, Kossuth rendíthetetlen híve, a szabadságharcban főhadnagy, s rövid ideig Mezőtúr országgyűlési képviselője is volt. *Tábori Róbert* (1855—1906.) író, újságíró, műfordító volt. A „templom kulcsa” című kisregényében szép emléket állított városunk nagy mártírfiának, *Törő Pálnak*, akit az 1754-es paraszttömegmozgalom leverése után végezték ki Mezőtúr határában. *Dr. Czebe Gyula* (1887—1930.) egyetemi tanár, kiváló bizantológus, *dr. Zsoldos Sándor*, a nemrég aránylag fiatalon elhunyt egészségügyi miniszter, *dr. Szűcs Sándor* kitüntetett szakorvos, *Bukovszki Ferenc*, a szelnoki Közlekedési Műszaki Egyetem tanszékvezető tanára, *Erdélyi József* és *Szép Ernő* költők, *Mezei Barna* többszörösen kitüntetett gyógyszervegyész, *Borka Géza* hazánk egyik leghíresebb keramikusa, *Jenei Zoltán* Liszt-díjas fuvolaművész, *Szönyi Gyula* fiatal festő, *Sántha Lajos*, a győztes olimpiai tornászcsapat tagja, *dr. Kun Lajos* és *dr. Bóna Imre* pécsi egyetemi, ill. főiskolai tanárok szintén tanítványaink voltak. De rajtuk kívül még számos kiváló szakmunkást, sztahanovistát, üzemvezetőt, nevelőt és művészt is felsorolhatnánk, akik ma új társadalmunk építésén fáradoznak.

Az *iskola épületére* vonatkozóan annyit bizonyosan tudunk, hogy a XIX. század elejétől kezdve egészen 1889-ig, egy 1799-ben épült, sokszor és sokféleképpen toldott-foldott épületben volt a gimnázium közösen a fiú-népiskolák központi részével. A gimnázium mai egyemeletes épületét 1889-ben építették a város által adományozott ingyen téglán és 102 000 Ft költségen. 1914-ben építették a gimnáziumhoz diákotthonot, melyben ma a kórház van.

Internátus-féle intézménye, a feljegyzések szerint, már a XVIII. század óta volt az iskolának. Ebben eleinte hat-hét, majd kilenc-tizenegy diák nyert szállást. Ellátásukat úgy biztosították, hogy a jobbszívű családok főztek nekik, azonkívül világításra faggyút kaptak, temetésre-járásért egy csizmát, vagy helyette nyolc máriást, s csurrant-cseppent valami az alsóbb osztályok tanításáért is. Bentlakók ez időben csak magasabb osztályos diákok lehettek. A diákotthon új épületében

A mezőtúri fügymnázium épülete.
(Épült 1889-ben.)

1914-től 100—120 tanuló lakott, akikre két-három bentlakó tanár és az igazgató ügyelt fel.

A szertárak felszerelése, a szemléltető eszközök gyűjteményei, a tanári és ifjúsági könyvtárak is lassúbb-gyorsabb fejlődést mutattak az idők folyamán a hova-tovább igényesebb pedagógiai kívánalmaknak megfelelően. A II. világháború előtt már 33 317 db-ból álló gazdag anyaga volt a gimnáziumnak. Sajnos, ez már múlté, mert míg az I. világháború intézetünket megkímélte, addig a II. világháború nagy pusztításokat okozott. Gazdag természetrajzi és fizikai szertárunk s éremgyűjteményünk csaknem teljesen elpusztult, értékes tárgyai elkallódtak, s károkat szenvedett az épület is. Népi államunk kormánya és maga a társadalom is — a lehetőségekhez képest — évről-évre mind nagyobb és nagyobb áldozatkészséggel igyekszik a hiányokat pótolni.

*

*

Végigszemléltük a 425 éves túri iskola történetét, főképp a keretet illetően. Igazi értékét a falakon belül folyó munka, az iskola, a nevelők és az iskolából kikerülő diákok szelleme adja meg. Nyugodtan állíthatjuk, hogy az ősi túri iskolát mindig a haladó szellem jellemezte. Az alantós célokat, a felekezeti, faji és nemzeti ellentéteket tápláló nézeteket sohasem vallotta magáénak. Ennek igazolásául felhozhatjuk azt, hogy a felekezeti jellegű iskolában, de az internátusban is, szép számmal voltak minden időben másvallású (katolikus, zsidó, stb.) és más nemzetiségű tanulók is, akik soha nem érezték sem tanáraik, sem társaik részéről semmiféle bántó gesztust. A mindenkori haladó szellem hatotta át iskolánk tanárait és az innen kikerülő tanulókat akkor is, amikor az 1918-as forradalmi mozgalomban és az 1919-es Tanácsköztársaság idején gimnáziumunknak nem egy tanára és akkori igazgatója, *Borsos Károly* is aktív szerepet vállalt. Ott voltak a demokratikus átalakulást támogató, a szocializmus győzelmes jövőjét népszerűsítő

propagálók között négyüléseken, olvasóköriekben, munkáskaszinókban és másutt, amiért a fehérterror idején meghurcoltatásoknak is ki voltak téve. Kiváló tanítványaink közül pedig csak *dr. Czebe Gyulának* sorsát idézzük: a Tanácsköztársaság kormánya egyetemi tanszékre emelte, az elvakult reakció meghurcolta, s kora halálba kergette a kiváló pedagógust.

Ha igaz az a tétel, márpedig sok igazsá gvan benne, hogy „mutasd meg a könyvtáradat, és megmondom, ki vagy”, úgy büszkén mutathatjuk iskolánk tanári könyvtárának a pusztulás ellenére még ma is meglévő állományát; benne az elmúlt évtizedek leghaladóbb szellemű írásait is megtaláljuk. Így a Huszadik Század, a Nyugat, a Galilei-Füzetek, stb. folyóiratok csaknem megindulásuktól kezdve, a Társadalomtudományi Könyvtár összes kötetei, Marx munkái, az 1919-es munkáskönyvtár köteteiből, Szabó Ervin könyvei, stb. rendszerint még a megjelenési években beszerezve.

Tanáraink a felszabadulás után is aktívan bekapcsolódtak a társadalmi életbe, s haladó szellemüket igazolva 1948-ban egységesen álltak ki az államosítás mellett. Kormányunk által támogatva igyekeznek oktató-nevelő munkájukban a haladó tudományokkal felvértezve nevelni ifjúságunkat a szocializmus építésére. Kisugárzásai ennek olyan tények is, hogy ifjúságunk lelkesen vesz részt az országépítő munkában: ott vannak a termelőszövetkezeti mozgalom segítségével, de dicsőreleg nyilatkoztak róluk nagy szocialista építkezéseinken, Ózdon, Sztálinvárosban, Tiszapalkonyán is.

De nyilatkozzék az iskoláról a diák is! *Szép Ernő* a következő sorokat írta a 25 év előtti jubileumra szánt versében:

Öreg diákok, túri diákok,
Ott a Ti nagy latin partótok,
Hová álomban még visszajártok...
A túri leckét, öreg diákok,
Azt, amit adtak s fel sem kérdezték:
Testvért védeni, hazát szeretni,
Harcokat állni, itt tanultátok.

Benkő Gyula

A CIBAKHÁZI AGRÁRSZOCIALISTA MOZGALOM KEZDETEI

A történetírás nem derítette még fel teljesen a 19. század utolsó évtizedében a Tisza és Maros szögéből kiinduló földmunkás és szegényparaszt mozgalmat, amely néhány év alatt az egész Alföldön elterjedt. A köztudat a 90-es évek megmozdulásai közül csak a Hódmezővásárhelyen, Orosházán és még néhány alföldi mezővárosban lezajlott mozgalomra gondol. Ez bizonyos mértékig érthető, mivel az e városokban többezres tömegekben élő földmunkások és szegényparasztok mozgalmát éppen számaránya tette átütőbb erejűvé, s emelte nagyobb hírűvé már lezajlásuk idején is. A későbbiek során pedig egyenesen elmosódott az előbbiekkal szemben az olyan kisebb lélekszámú községek, mint pl. a századforduló idején még négy és félezer lakost sem számláló Cibakháza földmunkásainak szervezkedése és megmozdulása. Szolnok megyében is már csak falujában emlékeznek a cibakházi földmunkások első szervezőjének és hősi halottjának, *Hegyes Gábornak* nevére.

* * *

A Szolnok megyében meginduló mozgalom okai is — hasonlóan az Alföld vagy az ország többi részeinek szervezkedéseivel és megmozdulásaival — a nagybirtok uralmából fakadó viszonyokban gyökereztek. Az 1848-as magyar polgári forradalom — bár a kapitalista fejlődés útjából elsöpörte a legfontosabb feudális akadályokat — a feudalizmusban kialakult nagybirtokrendszert, számos feudális maradványával teljesen érintetlenül hagyta. Az 1867-es kiegyezés után pedig a politikai életben vezetőszererephez jutott magyar nagybirtokosok mindent elkövettek, hogy elfojtsák a parasztságnak azt a harcát, melyet a 48-as forradalom vívmányainak továbbfejlesztéséért, a földért és a szabadságért folytatott. Ennek következtében a mezőgazdaság kapitalista fejlődése a „porosz úton” történt, azaz a polgári fejlődés élén a földesúri mezőgazdaságok álltak, melyek mindinkább kapitalista gazdaságokká változtak át, és a feudális kizsákmányolási módszereket fokozatosan polgári módszerekkel helyettesítették. Ezzel a lassú átalakulással a parasztságot a legkínosabb kisajátítások és uzsora-rabszolgaság éveitől kárhóztatták.[1]

A magyarországi porosz-utas agrárfejlődésre jellemző birtokmegosztást az 1895-ben készített mezőgazdasági üzemstatisztika tünteti fel, mely szerint a 101 holdig terjedő parasztgazdaságok — az ország összes mezőgazdasági üzemeinek 99 százaléka — a termőterület 52.3 százalékával rendelkeztek. Ezzel szemben a 100 holdon felüli gazdaságok — az összes mezőgazdasági üzemek 1 százaléka — a termőterület 47.7 százalékát tartották kezükben. Ezekhez az adatokhoz még hozzá kell tennünk, hogy a korlátozott forgalmú birtokok (hitbizományok, egyházi, kincstári birtokok, stb.) területe — mely a birtokforgalomból és a polgári fejlődésből úgyis teljesen ki volt zárva — ebben az időben a 17 millió kat. holdat is meghaladta. Sőt, csupán a hitbizományi birtokok területe, új hitbizományok alapításával, 1870-től 1900-ig 1,900,000 holddal növekedett. E röviden vázolt országos képnél semmivel sem voltak kedvezőbbek a Szolnok megyei birtokviszonyok sem. Ennek részletes képét az alábbi kimutatás tárja elénk:

**A Szolnok megyei gazdaságok szám és terület szerinti megoszlása
az 1895-ös mezőgazdasági üzemmstatistika alapján**

törpe 5 holdig		kis 5—100 holdig		közép 100—1000 holdig		nagy 1000 holdon felül	
terjedő gazdaságok száma							
szám szerint	az összes gazdaságok 0/0-a	szám szerint	az összes gazdaságok 0/0-a	szám szerint	az összes gazdaságok 0/0-a	szám szerint	az összes gazdaságok 0/0-a
22961	54,33	18533	43,85	681	1,60	90	0,22
terjedő gazdaságok területe							
kat. hold	az összes gazdaságok területének 0/0-a	kat. hold	az összes gaz- daságok terü- letének 0/0-a	kat. hold	az összes gaz- daságok terü- letének 0/0-a	kat. hold	az összes gaz- daságok terü- letének 0/0-a
34601	4,33	363874	46,19	176798	22,44	212476	26,98

(Megjegyzés: a táblázat birtokkategóriáinak összeállításánál követni kellett az egykorú statisztika beosztását.)

A fenti táblázatból azt látjuk, hogy a száz holdon felüli 771 gazdaság (az összes gazdaságok 1,82 százaléka) 389.274 kat. hold területet (a megye összes területének 49,42 százaléka) tartott a kezében. Az 5 kat. holdig terjedő földterülettel rendelkező 22.961 szegényparaszti gazdaság számához — amelyek tulajdonosaiknak általában megélhetést tudtak biztosítani — még hozzá kell vennünk a földnélküli agrárproletár családok tízezreit, amelyeknek számáról a mezőgazdasági üzemmstatistika már nem beszél.

A hatvanas-hetvenes években az Alföld nagy parasztvárosaiban és falvaiban jelentkező nagyarányú munkaerőfelesleget a nagy vasút- és útépítési, valamint folyószabályozási munkálatok nagyjából még felszívták. Az agrárproletárok és szegényparasztok százezrei vagy a munkálatoknál, vagy a mezőgazdaságban csak találtak munkalehetőséget. A nyolcvanas évek második felében azonban a nagy vasútépítési és folyószabályozási munkák csaknem teljesen befejeződtek. A még folyó építkezések vállalkozói a munkásfelesleg miatt harmadára és negyedére szorították le a munkabéreket. A kubikmunka már nem biztosította a megélhetést, és az év nagy részében a kubikosok is mezőgazdasági munkára voltak utalva.

Ezzel egyidejűleg, azaz az 1880-as évek elején a magyar mezőgazdaság fejlődése is súlyos válságba jutott, s ez aztán egészen az első világháború kitöréséig elhúzódott. A mezőgazdaság válságát az európai piacokra beözönlő olcsó amerikai búza versenye okozta, mellyel szemben a magyar mezőgazdaság versenyképtelennek bizonyult. A földbirtokosok az agrárválság okozta terheket a munkabérek leszorításával a mezőgazdasági munkásságra háritották át. Ennek végrehajtására az előbbi építkezések befejeződése által támadt nagyarányú munkaerőfelesleg nyújtott kedvező lehetőségeket. Ugyanakkor a nagybirtokosok — a versenyképesség fokozására — a mezőgazdaság egyes munkafolyamatait, elsősorban a hónapokat igénybevevő cséplést gépesítették, hogy terményeiket minél előbb dobhassák piacra. A tőkeerős nagybirtokon megindult az egyéb munkafolyamatok, az aratás, kaszálás és kapálás gépesítése is. A magyar mezőgazdaságban így kialakult nagyfokú munkanélküliséget a magyar ipar elmaradottsága és lassú fejlődése nem tudta megszüntetni.

Ezek a körülmények elősegítették a mezőgazdasági munkások munkaviszonyaiban meglévő feudális maradványok továbbélését, sőt, főként a tőkehiánnyal küzdő középbirtokokon, — Szolnok megyében pedig az országos átlagnál jóval nagyobb területek voltak a középbirtokokosok kezén — a megerősödését. E feudális maradványok egyik formájának kell tekintenünk a részes művelést, mely Szolnok megyében is általános volt.

A Szolnok megyei mezőgazdasági munkabéerekről készített egykorú hivatalos kimutatás szépített adatai szerint a kapásnövények művelése 1896-ban általában harmadéért, kukoricánál pedig, gyengébb földek esetén, felesben történt. A harmados tengerinél a földbirtokos szántotta meg és vetette be a földet, a vállalkozó pedig kétszer megkapálta, feltisztította, a kórót kivágta és összerakta. A lehántolt tiszta kukoricát részelték meg, amit a földbirtokos vitetett haza, de a részesnek kellett felraknia a góréba. A felesművelés esetén a vállalkozónak magának kellett szántania és magot adnia. A tengerikóró a gazdáé maradt; 1897. óta azonban, amikor a munkavállalási feltételek megváltoztak, ezt is részelték. Ugyancsak 1897. előtt a harmados művelésnél legtöbb helyen néhány napi napszámot — vagy ahogy a földmunkások helyesen nevezték, robotot — is kellett teljesíteni a földbirtokosoknak.

Egy kat. hold tengeri megkapálásáért a tiszai alsó járásban 4 forintot, fejtöltögetésért pedig 5 forintot fizettek. A takarmányrépa szedéséért kat. holdanként 10—15 forintot, a cukorrépa kiszedéséért és megtisztításáért pedig 16—20 forintot kaptak a napszamosok.

Az aratás 1896-ban általában részért történt a megye területén. Ellátás vagy konvenció nélkül a 10—11. keresztért, élelmezés vagy konvenció mellett pedig 16—12. kereszt fejében, átlagban ősziből a 14., tavasziból pedig a 13. keresztet kapták az aratók. Ezért a részért azonban mindkét esetben nemcsak a behordásban kellett résztvenniük, hanem legtöbb helyen még fejenként 4—8 napi különmunkát vagy robotot is kellett a földesúrnak teljesíteniük.

Hogy az élelmezés vagy konvenció miből állt, arra vonatkozóan ismét a hivatalos jelentések mondják el, hogy pl. a tiszai alsó járásban az aratóknak páronkint egy hétre 30 liter búzát, 1 és fél kg. szalonnát, 2 liter kását és fél kg. sót adtak a földbirtokosok.

Semmivel sem voltak kedvezőbb viszonyok a napszámok területén. A mezőgazdasági napszámokokról kiadott egykorú kimutatás szerint a férfi, női és gyermeknapszámok alakultak Szolnok megyében:

		Férfi				Női				Gyermek			
		tavaszi	nyári	ősz	téli	tavaszi	nyári	ősz	téli	tavaszi	nyári	ősz	téli
k r a j c á r o k b a n													
1895.	ellátással	39	88	50	29	28	62	37	23	20	40	25	14
	ellátás nélkül	53	110	67	44	38	70	46	32	29	53	34	25
1896.	ellátással	49	90	57	33	30	55	37	23	17	36	19	12
	ellátás nélkül	63	113	71	45	45	76	49	34	37	48	32	22

E táblázatból az átlagos kicsi napszámbéreken túl rendkívül szembeszökően tűnik ki a női- és gyermek-munkabérek igen alacsony volta. A hivatalos kimutatás azonban egyáltalán nem beszél arról, hogy milyenek voltak a munkalehetőségek. Pedig ez különösen fontos a mezőgazdasági munkások helyzetének megítélésénél, hiszen téli, tavaszi és őszi hónapokban csak igen kevés napra találtak munkalehetőséget.

A mezőgazdasági munkások, cselédek, szegényparasztok helyzetét az alacsony munkabérek és a munkalehetőségek hiánya mellett még súlyosbította az a körülmény, hogy a polgári demokratikus jogok gyakorlásából úgyszólván teljesen kizárták őket. Nemcsak hogy választójoguk nem volt a parasztság ezen rétegeinek, hanem még saját falujuk ügyeinek intézésébe sem szólhattak bele.

*
*
*

A haladásért vívott küzdelem főkérdése tehát a polgári demokratikus átalakulás következetes végrehajtása, az 1848-as forradalom félmegoldásainak befejezése volt Magyarországon. A polgári demokratikus átalakulásnak pedig legfontosabb feladatát az agrárkérdés megoldása, a feudális nagybirtokrendszer felszámolása jelentette. Hogy a parasztság előbb említett rétegei ebben a harcban milyen forradalmi erőt képviseltek, azt mindenki előtt világosan megmutatták az 1890—91-ben először fellángoló viharsarki földmunkás és szegényparaszt megmozdulások, melyek a forradalom „rémét” idézték a magyar uralkodóosztályok elé.

A magyar munkásosztály pártjára, az 1890-ben megalakult Magyarországi Szociáldemokrata Pártra várt volna az a feladat, hogy a paraszti tömegek harcát megszervezze és a polgári demokratikus átalakulás agrárprogramját kidolgozza. A megalakuló párt az első időszakban végzett is szervező és agitációs munkát az alföldi földmunkások körében, és ennek jelentős szerepe volt az 1891-ben Orosházán, Békéscsabán, Battonyán s másutt lezajlott megmozdulásokban. A párt megalakító vezetősége azonban megijedt a széles méretekben kibontakozó forradalmi megmozdulások esetleges következményeitől, és 1894-ben már olyan határozatot hozott, melyben nemcsak hogy lemondott a parasztság harcának szervezéséről, hanem még gátolni is igyekezett ennek kibontakozását.

A Szociáldemokrata Párt vezetőségének elutasító magatartása a parasztság szervezésével szemben 1896. végén szakadást idézett elő a párton belül, és e politika helytelenítői Várkonyi István vezetésével létrehozták a Független Szociáldemokrata Pártot. Még 1896. augusztus végén „Földművelő” címmel lapot indítottak, mely határozottan hangot adott a földmunkások és szegényparasztok követeléseinek. Várkonyi arra törekedett, hogy a földmunkásmozgalmat országos méretűvé és általános paraszti harccá fejlessze. Ez a célkitűzés reális volt az akkori viszonyok között, mivel a dolgozó paraszttömegek helyzetének rohamos rosszabbodása megérlelte a nagybirtokrendszer elleni általános paraszti harc előfeltételeit. A nép Várkonyit „földosztó”-nak nevezete, de a parasztmozgalom, melynek Várkonyi az élére állt, nem szocialista, hanem demokratikus forradalmi paraszti mozgalom volt.

A „Földművelő” c. lap hatására a földműves szegénység mozgalma szinte hihetetlen gyorsasággal lendült fel. Ekkorról van az első hiteles adatunk a cibakházi földmunkások szervezkedésének megindulásáról. 1897. február 14-én ült össze a Várkonyi István által vezetett „független szociáldemokraták” „földműveskongresszusa” Cegléden. A tárgyaláson 53 község 105 küldöttje vett részt, köztük a cibakházi szegénység képviselői is. A kongresszuson több felszólaló követelte, hogy osszák fel a nagybirtokokat a nép között, és hozzák be a progresszív adót.

A Cegléről szétoszló küldöttek még nagyobb lelkesedéssel láttak a szervez-

kedéshez. Az alakuló földmunkásegyletek elé azt a feladatot tűzték, hogy mindenütt követeljék a robot eltörlését, és az addigi aratási szerződéseket ne tartsák be. Cibakházán, Tizsasason, Tizsakürtön, Tizsaföldvárrott, Csépán, Kunszentmártonban, Vezsenyben, Nagyréven, és Rákóczifalván folyt a legerősebb szervezkedés.

Az 1897-es mozgalomról a hivatalos rendőri jelentés így számolt be: „az egyletek alakítása a pártlap mellett fő erősségük. Onnan indul ki minden mozgalom és, az éj leple alatt látogatásokat tevén a „felvilágosult” elvtársak, tanítani mennek azokat, akik még nem tartoznak az ő táborukba. Nappal csak vasárnap dolgoznak az elv mellett, de minden éjjelt fáradhatatlanul felhasználnak az elv terjesztésére. Titkos gyűléseiket éjjel tartják valamelyik meghitt emberük lakásán, lehetőleg félreeső helyen, és ezeken határoznak a bizalmi emberek a teendők felett... azokkal szemben, kik nem hozzájuk tartoznak, a lehető legnagyobb mértékben bizalmatlanok és egyáltalában nem közlékenyek.”[4]

Nincs okunk arra, hogy kételkedjünk a rendőri jelentésben, mert a „Földmívelő” c. lap is azt tanácsolja, hogyha az egyletek működését nem hagyják jóvá, akkor házaknál kell összegyűlni.

A tizsaföldvári főszolgabíró 1899. február 28-án szintén arról tett jelentést a szolnoki alispánnak, hogy gyűléseiket titkon tartják és addig még csak Tizsaföldvárrott, Tizsasason és Rákóczifalván sikerült egy-egy gyűlést szétoszlatni; a többiekéről mindig csak utólag szerzett tudomást. A ceglédi kongresszuson pedig az egyik küldött — beszámolva szervezkedésükről — elmondotta, hogy a hatóságokat úgy játszották ki, hogy este imakönyvet vettek a kezükbe, s egy-egy munkatársuk házában összegyűlve, éjjelenként beszélték meg a teendőket.

Igy indult meg 1897-ben Cibakházán is a szervezkedés Hegyes Gábor vezetésével, akit a hivatalos jelentések mindig a szociáldemokraták főemberének, vagy főizgatónak neveztek. Hamarosan itt működött a járás egyik legharcosabb földmunkásegylete.

A hatóság tehetetlennek bizonyult a futótűzként terjedő mozgalommal szemben. A földmunkások a gyors, szervezett fellépéssel a járásban mindenütt némi sikereket értek el. Munkáscsoportok keresték fel a földbirtokosokat, — jelenti utólag a tizsaföldvári főszolgabíró — hogy engedjék el az ún. angoriát, vagyis a hányados kukoricaföldek után való különféle szolgáltatást. Hiába buzdította a főszolgabíró a birtokosokat, hogy ne teljesítsék a munkások követeléseit, legtöbb birtokos mégis eleget tett kívánságuknak, mért amelyik nem engedte el az angoriát, annak a felvállalt hányados kukoricaföldjét nem munkálták meg.[5.]

A földbirtokosok és földmunkások harca Cibakházán volt a legerősebb. Mivel a földmunkások a sárszögi pusztán nem voltak hajlandók munkába állni a munkaadó által megszabott bérekért, a földbirtokos gyorsan Heves megyéből hozatott munkásokat. Amikor a kocsik a hevesi sztrájktrököket Cibakházán keresztül a sárszögi pusztára vitték, mintegy 200 főből álló cibakházi munkás megtámadta őket. Erre a tizsaföldvári főszolgabíró két cibakházi munkást, Gecse Mihályt és Juhász Jánost magánosok elleni erőszak címén másnap, június 15-én letartóztatott és csendőrökkel Tizsaföldvára kísértetett.

Amikor a cibakházi munkások társaik elfogatásáról értesültek. Hegyes Gábor vezetésével nyolcvanvan Tizsaföldvára mentek, és behatolva a csendőr-laktanya udvarára, követelték két társuk szabadonbocsátását. Miután a csendőrparancsnok hiába szólította fel őket a távozásra, a főszolgabíró elrendelte a 80 főből álló csoport letartóztatását.[6.] A főszolgabíró azonban bizonytalannak találta a helyzetet, és még aznap — június 15-én — délben távirati úton egy század katonaság kiküldését kérte a szolnoki alispántól, hogy a várható „lázadást” időben elfojthassák.

A lassúságáról híres megyei közigazgatás most a leggyorsabban működésbe lépett. Délután fél hat órakor a szolnoki alispán már táviratban értesítette a tiszaföldvári főszolgabíró, hogy este különvonattal egy század katonaság indul Szolnokról Tiszaföldvárra. Egyúttal utasította is, hogy a katonaság elhelyezéséről gondoskodjék.

Másnap a katonaság védelme alatt a tiszaföldvári főszolgabíró megkezdte a letartóztatott 80 cibakházi munkás kihallgatását, és közülük 11-et a szolnoki ügyészségre kísértetett[7]. A vád alá helyezett 11 munkás között elsőként szerepelt Hegyes Gábor, mint főember, akit már néhány nappal előbb a főszolgabíró 150 forint pénzbüntetésre ítelt az 1876. XIII. tc. 110. §-ába ütköző kihágás címén.[8.]

A törvény értelmében azonban a társait munkamegtagadásra huzdító mezőgazdasági cselédet vagy munkást csak 50 forintig terjedő pénzbüntetéssel lehetett sújtani. Úgy látszik tehát a főszolgabíróknak egyáltalán nem kellett betartaniok a törvényeket, ha a mezőgazdasági munkások mozgalmának elfojtásáról volt szó.

Az ügyészség azonban nemsokára szabadon bocsátotta letartóztatott 11 munkást, és a szervezkedés tovább folyt mind Cibakházán, mind a járás többi községében. Most a kedvezőbb aratási feltételek kiharcolását tűzték ki célul. Erről a földbirtokosok is hamarosan értesültek, és gyorsan értekezletet tartottak, melyen elhatározták, hogy nem teljesítik a munkások feltételeit. Az aratási idő azonban hamarosan elérkezett, és a munkások az egész járás területén megtagadták az aratási és cséplési szerződések betartását. A földbirtokosok így, egy-kettő kivételével, a munkások követeléseinek teljesítésére kényszerültek.[9.]

Az eredmény az lett, hogy 1897-ben már nagyrészt nem részért arattak, hanem előre kikötött mennyiségű gabonáért. De nagyobb lett az aratórész is. Konvenció nélkül átlagban a 9. keresztet (szemben az elmúlt évi 11—10. kereszttel), élélmezés vagy konvenció esetén pedig a 12. keresztet (az elmúlt évben a 14—13. kereszt volt az átlag) kapták a részesaratók. Ezenkívül a hordásért külön fizetés járt, és az aratáshoz kötött fejenkénti 4—8 napi különmunkát vagy robotot is elengedték, illetőleg megfizették. A gabonáért aratók átlagban 6 q búzát és 1 q árpát kaptak kilenc kat. hold learatásáért.[10.]

A harc oly éles volt, hogy a főszolgabíró Cibakházára és Tiszaföldvárra aratás idejére egy-egy század katonaság kihelyezését kérte, amit teljesítettek is. Ezenkívül Cibakházára csendőrküldöniményt rendeltek.

A tiszaföldvári főszolgabíró úgy látta, hogy a mozgalom egyik fő fészkeben, Cibakházán elejét lehet venni a további szervezkedésnek, ha Hegyes Gábor főszervező elszántságát megtöri. Ezért még júliusban elrendelte a június 10-i, 150 forint pénzbüntetésről szóló határozatának végrehajtását. Mivel Hegyes Gábor ekkora összeget lefizetni nem tudott, 25 napra lezáratta.

Ezzel azonban nem fejeződött be a Hegyes Gábor üldözése. Alig töltötte le a büntetést, a tiszaföldvári főszolgabíró szigorú rendelete következtében augusztus 29-én már megjelentek a község előljárói, hogy 5 forint 20 krajcár rabtartási költséget behajtsanak rajta. Az előljárók azonban Hegyes Gábor ellenállása miatt nem tudták az összeget behajtani. Most a főszolgabíró két csendőr kíséretében végrehajtót küldött a cibakházi munkások vezetőjéhez, és azok a zálogosítást fogantositották is. Ez azonban még nem volt elég a főszolgabírónak: a végrehajtó sértegetése címén újabb eljárást indított Hegyes Gábor ellen.

November 7-re tűzték ki a lefoglalt tárgyak árverését, de sikertelenül, mert azokat az előljáróság nem találta Hegyes Gábor lakásán. A főszolgabíró értesülve az esetről, azt azonnal tudatta a szolnoki királyi ügyészséggel, s kérte, hogy még egy eljárást indítsanak a vakmerő földmunkásvezér ellen. Ugyanakkor utasította a cibakházi előljáróságot, hogy újabb zálogolást tartsanak, és hogy a lefoglalt

zálogtárgyakat most már azonnal szállítsák is be a község házára, hogy azokat Hegyes Gábor el ne sikkasztassa.

November 21-én azonban a főszolgabíró ismét arról értesült, hogy a karhatalom nélkül megjelent végrehajtó a parancsot nem tudta teljesíteni. A főszolgabíró újabb rendeletére november 25-én két csendőr, egy községi tanácsos és községi rendőr kíséretében jelent meg a végrehajtó Hegyes Gábor házánál zálogolás és a lefoglalt tárgyak elvitele céljából.

A hivatalos jelentés szerint ekkor Hegyes Gábor nejevel együtt szitkozódva fogadta őket, és rátámadt az egyik csendőrré, megragadva szuronyát. Felesége, a jelentés szerint, késsel a másik csendőrt támadta meg. Az előbbi csendőr „hiába igyekezett szuronyát kiszabadítani, ez nem sikerült, mire a másik csendőr társa veszedelmét látva löfegyverét használta Hegyes Gábor ellen, s a has tájékán megöltte.”

Ilyen fogalmazással tisztázta a főszolgabíró jelentésében a parancsára végrehajtott gyilkosságot. Hegyes Gábor még aznap éjjel belehalt a haslövésbe.

November 27-én temették a cibakházi földmunkás-mozgalom hősi halottját. A helybeli lelkész nemcsak a temetésén való részvételt, hanem még a harangozást is megtagadta. Mintegy 200 munkástársa kísérte koporsóját — nyolc csendőr felügyelete alatt. Holtteste felett Kürti János cibakházi és egy tiszanyagrévi földmunkás — ákinek nevét a hatóságok nem tudták kinyomozni — tartott a halotthoz méltó hangú beszédet.

Másnap a főszolgabíró már táviratban utasította a cibakházi előljáróságot: azonnal tegyen jelentést arról, hogy a temetésen elhangzott izgató beszédekben voltak-e olyan kitételek, amelyek alapján a szónokok ellen eljárást lehetne indítani. A földmunkások összetartása következtében azonban az előljáróság még az egyik szónok nevét sem tudta megállapítani, a beszédek tartalmáról pedig semmi pontosabb értesülést sem szerezhetett.[12.]

* * *

A cibakházi földmunkások harcát Hegyes Gábor megöletésével nem lehetett megtörni: Cibakházán a Szolnok megyei földmunkások és szegényparasztok mozgalmának a későbbi években is mindig bátor és harcos szervezete működött. A harc a bukás ellenére sem volt hiábavaló. Szerves láncszemét képezte azoknak a küzdelmeknek, melyeket a magyar parasztság Dózsa Györgytől kezdve a mezőtúri Bujdosó Györgyön s Törő Pálon és a névtelenül elesett vagy kivégzett parasztonokon át az évszázadok folyamán a földért és a szabadságért vívott.

Vörös Antal

JEGYZETEK:

1. **Lestin:** Az agrárkérdésről. I. köt. Bp. 1950. 459. lap.
2. **Mezőgazdasági munkabérek Magyarországon** 1897-ben. Bp. 1899. 113. lap.
3. Ugyanott 44. lap.
4. **A budapesti rendőrség működése az 1897. évben.** Bp. 1898. 533. lap. (Idézi: Simon Péter: A századforduló földmunkás- és szegényparaszt-mozgalmi... c. könyvében.
5. **Szolnoki Állami Levéltár. Főszolgabírói iratok.** 1899—VI—139.
6. **Szolnoki Állami Levéltár. Főszolgabírói iratok.** (Tiszai alsó járás.) 1897—5100.
7. **Szolnoki Állami Levéltár. Főszolgabírói iratok.** 1897—VI—407.
8. Lásd az 5. sz. jegyzetet!
9. **Szolnoki Állami Levéltár. Főszolgabírói iratok.** 1899—VI—139.
10. **Mezőgazdasági munkabérek Magyarországon** 1897-ben. Bp. 1899. 113. lap.
11. Lásd a 8. sz. jegyzetet!
12. **Szolnoki Állami Levéltár. Főszolgabírói iratok.** 1897—VI—844.
A levéltári adatokat Péter László, a Solnoki Állami Levéltár volt vezetője bocsátotta rendelkezésemre, amiért ezúton mondok neki köszönetet.

A röntgenrnyőkép-szolgálat működése

A modern orvosi szemlélet a betegségek megelőzését még gyógyításuknál is fontosabbnak tartja. Különösképpen lényeges ennek a szemléletnek megvalósítása egy annyira elterjedt népbetegség-nél, mint a gümőkór, melyet fertőző voltán kívül az is jellemez, hogy az egyént életének legaktívabb szakában támadja meg, a többi fertőző betegségeknel jóval hosszabb időtartamú, nem mindig gyógyítható, valamint a beteg gyógyulása után is — mint csökkent munkaképességű egyén — bizonyos kíméletre szorul.

A tuberkulózis mortalitásának görbéje ma gyorsabb ritmusban süllyed, mint a történelem folyamán bármikor, de a halálozás csökkenésével nem halad párhuzamosan a morbiditásé. Ez utóbbi átmeneti emelkedést mutat elsősorban éppen azért, mert a gümőkórt gyógyító eljárások fejlődése következtében életben maradnak azok, akik ezen gyógyító eljárások bevezetése előtt a betegség természetéből kifolyólag törvénytörőleg meg kellett, hogy haljanak.

A betegek számának emelkedése fokozott munkát ró a gondozó intézetekre. A tbc.-s beteg felkutatása fontos a közösség szempontjából, melynek érdeke, hogy a fertőző beteget környezetétől izolálják, de érdekében áll magának a betegnek is, mert ez adja meg a korai diagnózis és gyógykezelés lehetőségét.

Az első tbc. gondozó intézetet Robert Philipp alapította Edinburgban, és ő körvonalazta annak munkakörét is, mely többé-kevésbé a jelenlegi követelményeknek is megfelel. (A beutalt, vagy önként jelentkező vizsgálata, a megbetegedettek környezetvizsgálata, a beteg egyének időszakos ellenőrzése és kezelése, a közösség szempontjából veszélyesnek minősített foglalkozásuk — pedagógusok, élelmiszerrel foglalkozók, csecsemőgondozók, fedrászok, betegápolók stb. — ellenőrző vizsgálata, egészségtelen, poros levegőjű üzemekben dolgozók vizsgálata, iskolás gyermekek, katonaság, valamint olyan üzemek, illetve települések, falvak szűrővizsgálata, melyekben

az átlagosnál magasabb százaléku fertőző megbetegedés történt.)

Vittorio Maragliano volt az, aki 1912-ben elsőnek ajánlotta az egészséges emberek szisztematikus radiografiás vizsgálatát abból a célból, hogy felismerjük az esetleg rejtett tbc.-s laesiókat. Javaslatát megismételte 1927-ben, és ez a javaslat nagy visszhangra talált Európa és Amerika államaiban.

Redeker szerint a betegség korai felismerése céljából a népesség tömegvizsgálata elengedhetetlen.

* * *

A szűrővizsgálatok hatása annál teljesebb, minél nagyobb százalékban jelentkeznek azokon a szűrésre kötelezettek. Részint ezért, részint pedig, hogy a dolgozót hosszú időre ne emeljük ki munkájából, — amikor erre mód van — mozgó rtg. készülékkel felkeressük üzemben, vagy lakóhelyén, és ott végezzük el a vizsgálatot. Az ilyen mozgó tömegszűrő rtg. vizsgálatnak két módja ismeretes: 1.) vándor rtg. szolgálat, 2.) ernyőfényképezés. Az előbbi lényege az, hogy az átvilágító készüléket autóra szerelik, és ezzel keresik fel az üzemeket, illetve településeket. Előnye, hogy amikor szükséges, az orvos a rtg. átvilágításon kívül rögtön elvégezheti a többi szükséges vizsgálatot is, tehát a betegségre gyanús egyént nem kell újból vizsgálatra visszarendelni. Másik előnye a felvétellel szemben, hogy csekély áram- és anyagfogyasztása miatt gazdaságos eljárás. A felsoroltakkal azonban minden előnyét kimerítettük.

A másik tömegszűrő vizsgáló eljárás az ernyőfényképezés, melyet a braziliai Manuel de Abreu ajánlott, és valósított meg 1936-ban. Ennek az eljárásnak lényege, hogy a rtg. ernyőn keletkezett képet kicsinyített formában lefényképezik. Az ernyőfényképezés előnye az átvilágítással szemben:

- 1.) A munka idejének megrövidítése.
- 2.) Az átvilágítási fáradtság kiküszöbölése. Egyesek szerint az átvilágítási fáradtság 60 beteg vizsgálata után igen gyorsan bekövetkezik.

- 3.) A sugárartalom kiküszöbölése.
- 4.) Nem kell sötétben dolgozni, ami különösen kisebb gyermekek vizsgálatánál jelent előnyt.
- 5.) Nincs szükség szakember — orvos — jelenlétére.
- 6.) A rtg. lelet dokumentálható.

Konkluzióként eszögezhetjük, hogy nagy tömegek, sok munkást foglalkoztató üzemek vizsgálatára, valamint területszűrésre az ernyőfényképezés alkalmasabb, viszont csekélyebb létszámú üzem, vagy kisebb falu szűrésére a vándor rtg. is megfelelő, különösen akkor, ha a település megközelítése nehéz. A legjobb megoldás az, ha mind a két módszert igénybe vehetjük, amint ezt a közelmúltban lezajlott *tiszagyendai* szűrésünkön is tettük, amikor is a filmek kiértékelése még a felvétel napján megtörtént, és a betegségre gyanúsakat, valamint azokat, akiknek filmje nem volt értékelhető, a következő napon a vándor rtg.-nél átvilágították, és a szükséges laboratóriumi vizsgálatokat elvégezték.

Az ernyőképszolgálat magyar úttörői közül megemlíteném *Duboczky* és *Erdős* nevét, akik 1942-ben számoltak be a gödöllői járás Valkó községében szerzett tapasztalataikról, *Szakkait*, aki 300 000 ernyőképszűrés, valamint egyéb igen értékes szervezési munkája jutalmazásául Kossuth-díjat kapott, *Jancsint*, aki az ernyőfényképezés fejlődéséről, szervezéséről, valamint a bajai iskolák szűrővizsgálatairól írt értékes monográfiát, *Benét*, aki a mi rtg. autónk 1948-as, a Somogy megyei barcsi járásban végzett szűrőmunkájáról írt cikket a „Népegészségügy”-ben, *Petrányit*, aki az értékelési sémát kidolgozta, *Witkowszkyt*, *Pudert*, továbbá *Juhászt*, aki *Jászberény* városban és a jársági felsőjárásban végzett 42 000 ernyőképszűrésről számolt be és mindenekelőtt *Nemes*t, aki 1,000,000 ernyőképszűrés alapján szerzett megfigyeléseiről adott értékes beszámolót, és nem utolsósorban ennek jutalmazására kapta az „Egészségügy kiváló dolgozója” kitüntető címet.

A szovjet irodalomból *Jalcev* és munkatársai által írt „Fluorográfia elmélete és gyakorlata” című könyvet említtem meg.

Az ernyőképszolgálatnak rendkívül nagy a szociális értéke, mert rövid idő alatt nagy tömegek átszűrésével lehetővé teszi az egészségesek és a tbc.-sek elkülönítését, a munkaártalmak megelőzését (silicosis). Felbecsülhetetlen a je-

lentősége, mint módszereknek, az egészségügyi statisztika szempontjából is.

Az ernyőképszolgálat nemcsak a tüdőgümőkór, hanem más, nem specifikus tüdőmegbetegedések, cardiovascularis betegségek, sőt az emésztő traktus szűrővizsgálatának is értékes eszköze.

Ami a tüdőtuberkulózis szűrővizsgálatában való alkalmazást illeti, több szerző hangoztatja, hogy a vizsgálaton való megjelenést kötelezővé kellene tenni, mert éppen a meg nem jelentek között akadhatnak nagyszámban fertőző tüdőbetegek.

Az ernyőképszolgálatnál kiszűrt betegek prognózisa 3—4-szer kedvezőbb azokénál, akik már tünetekről panaszkodnak.

Bariéty szerint általában négy tuberkulotikus beteg esik ezer ernyőképszűrésre; ez a szám azonban egyenes arányban van a helyi gümőkór elleni szervezés fejlődésével. Míg egy jól megszervezett párizsi centrumban pl. 0.2 ezrelék a tbc. inappercepták száma, addig azokban a kollektívákban, ahol az orvosi ellenőrzés kevésbé fejlett, 15 inappercepta is eshetik ezer megvizsgáltára *Nemes* Budapesten 0.2%, Mórton 0.6%, Sósokúton 0.8%, Zsámbékon 1.2% tbc. inapperceptát talált.

L'E tore kiemeli, hogy ahol az ernyőképszolgálatot rendszeresen periodikusan alkalmazzák, csaknem meredeken zuhan le ez a szám, majd később állandósul a kezdeti egynegyedén.

Bariéty szerint a vizsgálatok gyümölcsözővé tétele céljából elsősorban olyan foglalkozási ágakban és életkorban kell végezni a rtg. szűrés, melyeknél a gümőkór különösen kiugró: ipar-bánya-munkások, diákok, orvosok, kórházi ápolószemélyzet, háztartási alkalmazottak, élelmiszeriparban dolgozók; férfiaknál 15—25 év között, nőknél 25—30 év között, mindkét nemnél 45—50 év között; tbc.-s szülők újszülötteinél, 15 év alatti tuberculin-positívoknál, valamint azon egyéneknél, akik olyan kollektívákban élnek, melyekben a gümőkór különösen kiugró.

E helyen hangsúlyozzuk, hogy a *szolnoki ernyőképszolgálat* szűrésé főleg területszűrés volt, 5—70 év között a falvak és városok összes lakosát megszürtük, és ezen a téren hazai viszonylatban a legnagyobb statisztikával rendelkezünk.

Az *ernyőképszolgálat értékét növeli, ha tuberculin-próbák végzésével kapcsolják össze*. Mi is így jártunk el a Petőfi-bányán és *Tiszagyendán* végzett szűrésünk alkalmával, de persze ilyenkor or-

vosokból és asszisztensekből álló brigádra van szükség.

Az ernyőkép-szolgálat a nem tbc.-s tüdőbetegségek, különösen a daganatok és a silicosis, valamint a szív- és keringési rendszer (cardiovasculáris) betegségeinek szűrővizsgálatára is alkalmas. A skandináv országokban és az Egyesült Államokban ismeretes az ún. klinikai alkalmazása is, mely abban áll, hogy dokumentáció céljából minden fekvőbetegről készítenek ernyőfényképet.

Azomban bármilyen értékes is legyen az eljárás más betegségek szűrővizsgálatára, elsősorban mégis a tbc. szűrővizsgálatára való, márcsak a betegség fertőző jellege miatt is.

* * *

A szolnoki rtg. ernyőkép-szolgálat 1948. augusztusa óta működik. A személyzet az autóvezetővel együtt 4 fő. Minden dícséretet megérdemelnek, mert munkájukat otthonuktól távol végzik, lakóhelyüket naponként, hetenként változtatják, munkájuk közben állandó sugárártalmaknak vannak kitéve, télen a nem eléggé meleg, nyáron a túlságosan meleg autóban dolgoznak.

A tulajdonképeni munkát szervezés előzi meg. Éves terv alapján dolgozunk, melyet negyedévre, hónapokra, napokra, városokra, falvakra üzemekre bontunk le. A szervezés munkájában segítségünkre vannak az illetékes gondozóvezető orvosok, akik propaganda-előadásokat tartanak, a városi és járási egészségügyi osztályvezetők, üzemi szűrősen az üzemorvos és az üzemi bizottság, ezen kívül a Vörös Kereszt és az MNDSZ, amelyek társadalmi munkásokat adnak.

A rtg. autónak kettős a fala. A külső fal kihúzásával az autó mintegy kétszeresére nyújtható. Az autóban van a rtg. ernyőképet fotográfáló berendezés és a sötétkamra is. A rtg. ernyőkép-készülék egy 50x50 cm superastral átvilágítási ernyőből áll; az ezen megjelenő rtg. árnyékkép piramis fénysugárterelő segítségével Leica fényképezőgép lencséjére vetítődik, mely azt 24x24 mm-es mozifilmre veszi fel.

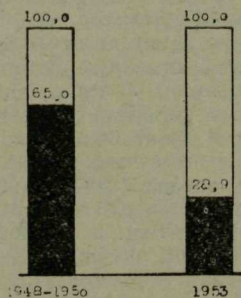
A filmeket a tüdőbeteggyógyintézet főorvosai értékelik. Elvetettük a *Petrányi-féle* sémát, csak a „betegségre gyanús” és „nem értékelhető” jelzést használjuk, minőségi diagnózist nem adunk. Ez a gondozó intézeti második, ún. finomszűrés feladata. A szívélváltozást szintén jelezzük. Az „értékelhető” negatív eseteket jelzés nélkül hagyjuk. A be-

tegségre gyanús esetekről vizsgálati lapot küldünk, a nem értékelhető eseteket pedig összesítő lapon küldjük el az illetékes gondozó intézetnek, hogy pontos kivizsgálásukat elvégezze. A hozzánk visszaküldött vizsgálati lapon a gondozó intézet orvosa rajzban feltünteti a rtg. elváltozás képét, valamint azt, hogy a vizsgált egyén gümőkórban szenved-e.

A gondozó intézet a kitöltött vizsgálati lapokon kívül összefoglaló statisztikai jelentést is küld, melyen feltünteti a behívottak megjelenési arányát, továbbá az aktív, inaktív, negatív, egyéb betegek, valamint az aktívok közül az inappercepták számát.

A szolnoki rtg. szűrőállomás 1948. augusztus 15-től 1955. július 31-ig 705.800 felvételt készített. Ebből 339.400-at *Szolnok megyében*. A rtg. szűrés munkájának értékelésénél a leglényegesebb szempont, hogy az ugyanazon területen végzett ismételt szűrések következtében milyen arányban csökkent a fel nem fedezett tbc.-sek száma.

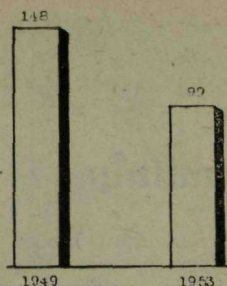
Alábbi ábránk mutatja a fel nem fedezett tbc.-sek %os arányát az 1948—1950., illetve 1953. évben.

Tbc. inappercepták %-os aránya a kiszűrt aktív tbc.-sekhez Szolnok megyében

Az ismételt szűrésekkel nemcsak a tbc. inappercepták, hanem egyáltalán mindenféle aktív gümőkóros száma is csökken, ami természetes is, mert a megelőző szűrések alkalmával izolált és kezelésbe vett gümőkórosok megszűnnek, mint fertőző forrás.

Alábbi ábránk mutatja az 1949-es, illetve 1953-as *Jászberényi* tömegszűrés alkalmával kiszűrt aktív gümőkórosok számát.

Kiszűrt aktív tbc-sek száma
Jászberény városban

Mind a mi eredményeink, mind irodalmi adatok alapján megállapíthatjuk, hogy:

- 1.) A mozgó szűrőállomások nagyobb effektussal dolgoznak, mint a stabilok, és területi szűrésre, valamint nagyobb üzemek szűrésére az ernyőkép-szolgálat alkalmasabb a vándor röntgennél.
- 2.) A sikeres munka elengedhetetlen előfeltétele a jó szervezés és propaganda.
- 3.) Növelni kell a mozgó szűrőállomások számát, A fejlődés olyan irányú le-

gyen, hogy a gépi szűrések szaporodjanak a gondozói szűrések rovására.

- 4.) Helyes a szűréseket tuberculin-próbák végzésével összekapcsolni. Ahol erre szükség van, végezzük el a vacinációt is.
- 5.) Az ernyőkép-szolgálat sokértékű vizsgáló eljárás, nem tbc-s tüdőbetegségek és cardiovascularis betegségek szűrésére is alkalmas, de elsősorban a tüdőgümőkór szűrővizsgálatára szolgál.
- 6.) A szűrési terv készítésénél a terület morbiditási térképe, valamint a helységek és üzemek veszélyeztetettsége az irányadó.

A szolnoki mozgó rtg. ernyőkép-szolgálat végezte eddig a legnagyobb hazai területi szűrést, melynek jelentőségét növeli, hogy az túlnyomóan mezőgazdasági vidéken történt. Szolnok megye, mely az első termelőszövetkezeti városokat adta, és amelynek parasztlakossága az ország gabonaellátásának jelentős hányadát nyújtja, a népgazdaság számára felbecsülhetetlenül fontos feladatát csak úgy tudja a jövőben is megvalósítani, ha a parasztsága egészséges és munkabíró. Ezen cél elérésének egyik fontos eszköze a tuberkulózis elleni küzdelem.

Dr. Perényi György

16816

A mikropórusos gumitalp

Már az első világháború alatt megingott a bőrnek, mint lábbeli anyagnak egyeduralma, és a háborús szükségsgazdálkodás következményeként megjelentek a különféle bőrpótlók. Ezek közül a gumi, mint minőségileg legszámottevőbb, a háborút követő időkben is megmaradt talpanyagként, sőt a huszas évek elején cikk jelent meg^[1], mely a talpbőr további uralmon maradásának feltételeit vizsgálta. A gumitalp használata akkor még csak árkérdésnek látszott. A későbbiek folyamán, de különösen a második világháborút közvetlen követő időkben, a gumitalp térhódítását előnyös tulajdonságai, főleg a puha, kényelmes járás és nem utolsósorban a jobb kopási ellenállás, nagyobb léptekkel vitték előre. Ezután a talpbőrt is kénytelenek puhább minőségben gyártani, hogy felvehesse a versenyt a gumival.^[2]

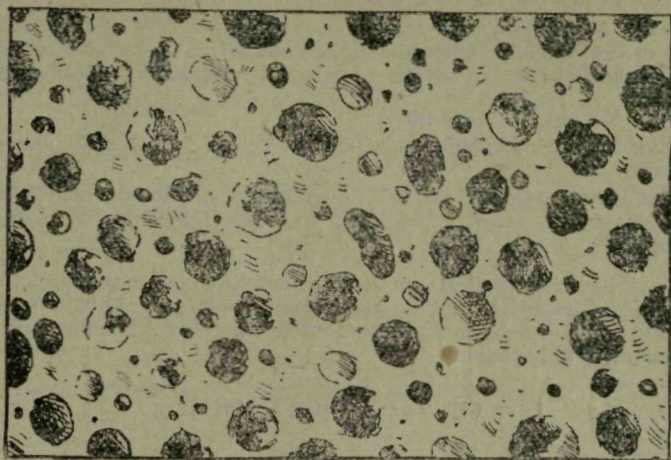
A gumi tehát, mint fontos talpanyag, szilárd helyet biztosított magának a cipőgyártásban. Azt, amin mi általában „gumi”-t értünk, szakszerűen „tömör, lágy gumi”-nak nevezzük. A nagy kéntartalmú keménygumit pedig „ebonit” néven ismerjük. Talpanyagként részint az alapos mosással tartósított természetes növényi kaucsukot, az ún. kreppkaucsukot* eredeti állapotában, részint a növényi és esetleg műkaucsukkal, különböző adalék-anyagok felhasználásával készült, kénnel vulkanizált gumit használjuk. A tömör (lágy) gumin kívül már régóta készül zártüregű gumiáru is, pl. labdák, üreges gumijátékok. Újabban nagyüregű laticelt (epeda) és gumiszivacsot is gyártanak. Míg az előbb megnevezett árunál (labda, gumibaba) maga a gumianyag tömör, s csak az általa körülzárt teret fújjuk fel levegővel, vagy valamely gázzal, addig a laticelnél és gumiszivacsnál maga a gumilemez tartalmaz üregeket. Az ilyen gumiáru likacsossága különböző lehet. A gumiszivacsnál a gumianyagban nagy, egymással összefüggő üregek, csatornák vannak, melyekből a levegő kinyomható. Így a gumiszivacs teljesen összenyomható, és a nyomás megszűnése után nagymennyiségű vizet képes felvenni. A másik típus az ún. mohagumi (laticel), melynek üregei sokkal kisebbek, és csak részben függenek össze egymással, általában azonban zárt üregeket alkotnak a gumianyagban.

A harmadik típusnál a *likacsok nem alkotnak csatornákat, hanem egymással össze nem függő lég- (gáz-) zárványokat alkotnak, melyek azonban oly kicsinyek, hogy a gumilemez metszetén szabad szemmel nem, hanem csak nagyítóval láthatók: ez a mikropórusos gumitalp, ill. talplemez.*

Ezek szerint a mikropórusos gumitalp jellegzetessége: apró, csak nagyítóval látható, egymással nem közlekedő lég-, illetve gázzárványok a gumilemezben. Tévesen írták tehát egyes hírlapi közlemények, hogy a mikropórusos talppal megoldották a szellőző gumitalp kérdését. A mikropórusos talp, fentiek szerint is, nem szellőző talp, merthá az lerne, akkor vizet is szívna fel, mint a szivacs, és talp céljaira teljesen alkalmatlan lenne. Ezért fontos annak megállapítása is, hogy felvannak-e szakadva a likacsokat körülvevő „sejtfalak”. A pórusfal-átszakadást a Bőr- és Cipőipari Kutató által szerkesztett porozitásmérő segítségével állapíthatjuk meg. Szivacsárunál a sejtfalakat mesterségesen szakítják át.

A mikropórusos talp térfogatsúlya a benne levő gázzal töltött likacsok folytán kisebb, mint a tömör gumitalpé. Míg az utóbbi, a benne levő töltőanyagok minőségétől függően 1,2—1,5 g/ml között váltakozik, addig a mikropórusosé 0,45—1,1 g/ml között van, általában azonban 0,7 és 0,9 g/ml között mozog. A mikropórusos talp tehát lényegesen könnyebb, mint a tömör gumitalp, sőt könnyebb mint a bőrtalp, melynek térfogatsúlya 1,0—1,1 között van. Ez most már azt jelenti, hogy ugyanolyan talpvastagság mellett a mikropórusos talp legalább 25—30%-kal könnyebb, mint a tömör, vagy pedig ugyanolyan súly mellett a mikropórusos legalább 25—30%-kal lehet vastagabb, mint a tömör gumitalp. A mikro-

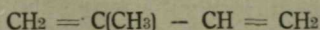
* Szakmai téren a kaucsukon a nem vulkanizált növényi vagy műterméket értjük, míg a guminak a vulkanizált terméket nevezzük.

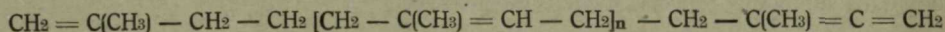
A mikropórusos gumitalp metszete.
(120-szörös nagyítás.)

pórusos gumitalpnek ezenkívül előnye még, hogy kevésbé kopik, mint a tömör talp, tehát nagyobb a tartóssága, továbbá, hogy nedves talajon nem csúszik úgy, mint az utóbbi.

Mielőtt a mikropórusos gumi készítésével bővebben foglalkoznánk, tájékoztatásul röviden érintenünk kell a közönséges tömör, lágy gumi gyártásának körülményeit. A természetes növényi kaucsuk alapanyagát a *Hevea Brasiliensis* Mull. Arg. nevű kaucsukfa tejnedve, az ún. latex adja, melyből az erőteljes mosással tisztított világos kreppkaucsukot, vagy a füstöléssel tartósított „füstölt lemezeket” (smoked sheets) nyerik. Ezek benzinben oldódnak, képlékenyek, különösen nagyobb melegben gyúrással, hengerléssel, sajtolással alakíthatók. Melegben ragadóssak, hidegben törékenyvé válnak. A kaucsuk-anyag tulajdonképpen az isoprén molekula:

sokszorosodásának (polimerizációjának) terméke, mely hosszú láncmolekulákat alkot:

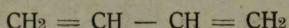
Telítetlen kettős kötéseikhez nagyobb hőn két-két kapcsolódik, a szomszédos molekula-láncokat egymással összekötve és térhálózata egyesítve. Ezáltal a láncmolekulák már nem csúsznak el oly könnyen egymás mellett, és ezért a kaucsuk eredeti képlékenységet elveszti. A lágygumi készítéséhez 2–3% kénre van szükségünk, kaucsukra számítva. A vulkanizálás gyorsítására ún. gyorsítóanyagokat, ma kizárólag szervés vegyületeket és aktivátorokat (pl. ZnO), valamint a gumi tulajdonságait előnyösen befolyásoló aktív adalékanyagokat (pl. aktív gázkorom, kaolin, kicsapott szénsavas mész, magnéziumoxid és -karbonát, kalciumszilikát, kolloid kóvasav, stb.), valamint inaktív töltőanyagokat (pl. lángkorom, kréta, szuperfinom mészkő, stb.) keverünk a nyers gumihoz, azaz a kaucsukhoz.

A vulkanizálás rendszeren 130–170 C-fok között megy végbe. Ekkor a kaucsuk elveszti ragacsosságát, törékenységét, benzin-oldhatóságát, valamint képlékenységét, és rugalmas lesz. A gumitárgyakat vagy formába sajtolva vulkanizálják, mikor alakjukat is megkapják, vagy pedig előre megfelelően formált nyers lemezekből gumiragasztóval összeragasztják az egyes alkatrészeket, rendszeren valamilyen fémag körül, pl. fémkaptán, és aztán hőléghővezetőben 3 légkör nyomáson vulkanizálják. Lehet kaucsuktejbe vagy benzines kaucsukoldatba mártással is formázni

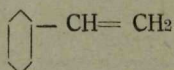
a gumitárgyakat. A mikropórusos talpak szempontjából csak a présben való vulkanizálás jöhet ez idő szerint számításba. A képlékeny nyers keveréknek rugalmas gumivá való átalakításánál a következő rész-folyamatokat különböztethetjük meg:

1. a nyers keverék felmelegítése;
2. a nyers keverék képlékenységének növelése és szétfolyása, a présforma kitöltése, végül
3. a présformát teljesen kitöltő keveréknek a további melegítésnél történő vulkanizálódása, ezzel egyidejűleg a présben levő anyag alakjának rögzítődése.

A növényi kaucsuk mellett ma nagy mennyiségben használunk műkaucsukot is. Az első ma is használt műkaucsuk-féleség gyártását Lebegyev kutatásainak eredményeképpen a Szovjetunióban teremtették meg. Az itt tekintetbe jöhető műkaucsuk alapanyaga a butadién

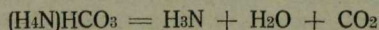
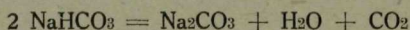

sokszorozódásának (polimerizálásának) terméke. A mikropórusos gumi készítéséhez oly műkaucsuk felel meg, melynél a butadién mellett egyidejűleg még stirolt:

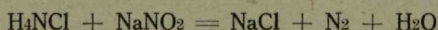
is használunk a sokszorozásnál. Ezek az ún. butadién-stirol kopolimerek. Ilyen a nálunk használt, NDK-gyártmányú Buna S3, melynél a butadién:stiroil arány 3:1. A nagyobb stiroil-tartalmú Buna SS3 és a kanadai Polysar SS-250 mikropórusos talpak előállításához sokkal megfelelőbbek lennének, de jelenleg nem állnak rendelkezésünkre.

Miben különbözik mármost a mikropórusos gumi gyártása a tömör gumiétól? Elsősorban abban, hogy a már említett szokásos adalékanyagokon kívül még felfúvó anyagot is teszünk a keverékbe. Eltekintve azoktól a kísérletektől, amelyeknél levegőt, vagy más gázokat fújtak be a képlékeny nyers keverékbe, a mikropórusos guminál oly anyagokat teszünk a keverékbe, melyek a vulkanizálás hőfokán, illetve még a vulkanizálás elején gázok fejlesztése mellett elbomlanak. Ház-tartásokban sütemények, kekszek készítésénél lazítás céljából szokásos a tésztaba szódabikarbonátot (NaHCO_3), ammoniumkarbonátot (sal alkali, $(\text{H}_4\text{N})_2\text{CO}_3$), vagy -bikarbonátot $[(\text{H}_4\text{N})\text{HCO}_3]$ keverni, melyek a sütés hőfokán széndioxid, ill. széndioxid és ammonia fejlődés mellett elbomlanak:

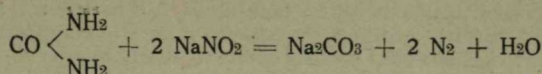

Az említett két szénsavas vegyület eme tulajdonságát használjuk fel egyes pórusos gumifajták előállításánál is. Azonban mikropórusok előállítására nem alkalmasok. Másik hátrányuk, hogy a keletkező széndioxid és ammonia (CO_2 és H_3N) a gumihártyán keresztül könnyen diffundál. Ezért üreges tárgyak (pl. labdák) beíró nyomását utólag még levegő befúvásával is emelni kell, annál is inkább, mivel a kihülés következtében a nyomás a vulkanizálás alatt kifejtettnek kb. kétharmadára csökken még akkor is, ha diffundálás folytán gázvesztésig nem állna be.

A nitrogén diffundálása kisebb lévén, mint a széndioxidé, nitrogénfejlesztő anyagokat használnak a pórusosság előidézésére. Így a Szovjetunióban^[3, 4] a már említett szénsavfejlesztőkön kívül ammoniumkloridot használnak, mely nátrium-nitrit jelenlétében nitrogénfejlődés mellett bomlik:

A nátriumnitritet használhatjuk karbamiddal is^[5]:

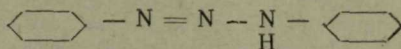

Ezeknek az anorganikus hajtóanyagoknak hátránya, hogy a kaucsukba nehezen, paraffinolajjal, vagy spiritusszal pasztázva keverhetők be. Emellett nagyméretű likacsokat idéznek elő, tehát nem adnak mikropórusokat.

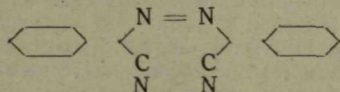
Fenti hátrányokra való tekintettel a mikropórusos gumi előállítására oly nitrogéntartalmú szerves vegyületeket használunk felfúvóanyagként, melyek 80 és 100 C-fok körüli hőmérsékleten a kaucsukkeverékben nitrogénfejlődés közben bomlanak.^[4, 5, 6, 7, 8.]

Ilyenek a következők:

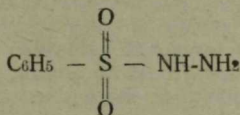
A Szovjetunióban is használt diazoaminobenzol (Unicel, Vulkacel AN, Porofor DB):

az azohexahidro-benzonitril (Porofor 254):

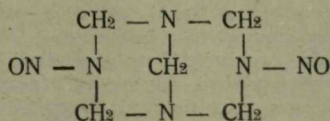

a benzoszulfhidrazid (Porofor BSH):

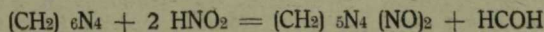
és végül

a dinitrosopentametiléntetramin (Porofor NN, Vulkacel BN, Unicel ND):

A felsoroltak közül a diazoaminobenzol enyhén mérgező hatású, úgyhogy csak megfelelő védő rendszabályok mellett használható.

A rendelkezésünkre álló adatok szerint a legjobb felfúvóanyag az említett Porofor BSH, amely azonban igen drága. A leghasználatosabb szerves hajtóanyag a dinitrozopentametiléntetramin, melyet az NDK-ban Porofor NN, Angliában Vulkacel BN és Amerikában Unicel ND néven hoznak forgalomba. Hazai viszonyok között is ez bizonyult legmegfelelőbbnek, és gyártása is a legegyszerűbb. Hexametiléntetraminból salétromosav hatására keletkezik formaldehid fejlődése mellett. Sajnos, hazai gyártása, a Bőr- és Cipőipari Kutató által kezdeményezett kísérleti termelésén kívül, még nem indult meg. A Tisza Cipőgyár kénytelen szükségletét egyelőre saját laboratóriumában előállítani. A gyártásnak főfeltétele az erős hűtés, mely nemcsak azért szükséges, hogy a hirtelen, majdnem robbanásszerű reakciót lefékezze, hanem azért is, mert így a hozam is kielégítőbb, és jobban megközelíti az elméletit.

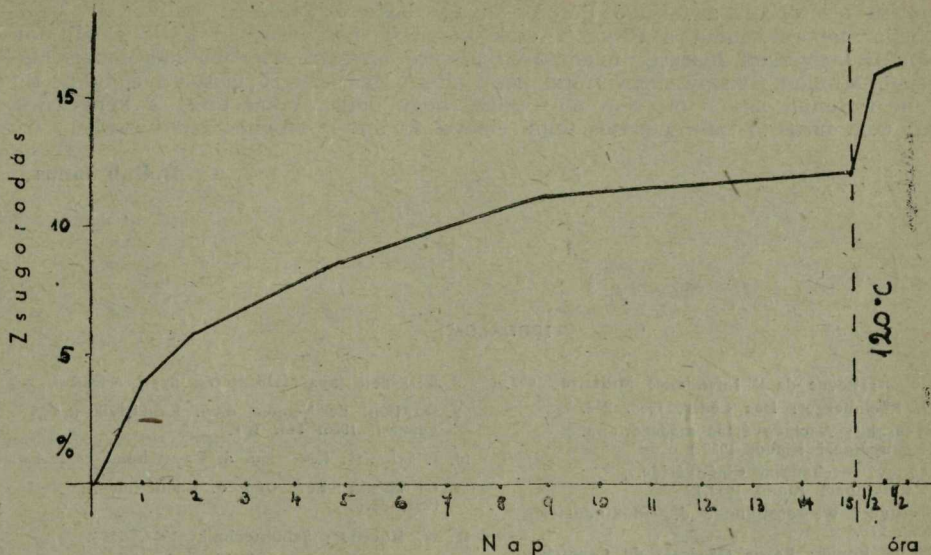
A dinitrozopentametilentetramin (nevezzük a továbbiakban rövidség kedvéért Porofor NN-nek) a vulkanizálás hőfokán bomlik és 1 g-ja 130 ml nitrogént fejleszt, mely a felfúvóhatást kifejti. Melléktermékként aminok keletkeznek, melyek a mikropórusos talpnak kellemetlen szagot adnak. Karbamid, vagy melamin és dietilénlikol keverék használatánál ez a kellemetlen szag nem lép fel.^[9]

A nagyobb pórusú (moha-) gumi előállításánál kevesebb anyagot szoktak formába tenni, miént amennyi azt kitölti. A felfúvóanyag elbomlásánál keletkezett gázok hatására azután a felfúvódó gumianyag kitölti a présformát, miközben likacsos lesz. A nem mikropórusos gumianyagoknál ez az eljárás helyénvaló, és a kész termék likacsosságát és térfogatsúlyát ilymódon szabályozni is lehet. Egyesek a mikropórusos gumi előállításánál is ezt a módszert alkalmazzák. Ezt az eljárást próbáltuk mi is eleinte, de rájöttünk, hogy kellő felfúvódást kapunk akkor is, ha a formába annyi nyerskeveréket adunk, mely azt teljesen kitölti, sőt az apró „mikro”-likacsok keletkezése szempontjából ez az eljárás előnyösebb is. Egyenletes termékek érdekében fontos a pontos adagolás, és ezért a présformába mindig egyenlő súlyú, lemért anyagot adunk.

Említettük, hogy a présben a vulkanizálás nyomás alatt történik. Kérdés volt, hogy a mikropórusos guminál mi lesz a helyzet. Itt figyelembe kellett venni, hogy a gumikeverékben a felfúvóanyagból fejlődő gázok nyomást fejtenek ki. Mindenesetre annyi külső nyomást kell adni, mely ezt a belső nyomást ellensúlyozza. Ha a forma nem zár tökéletesen, akkor a gáz a még folyós anyagot kihajtja a formából. Igen nagy nyomásnál a felfúvódás esetleg nem tud kellően érvényesülni. Nagyon kis nyomásnál pedig egyrészt az a veszély fenyeget, hogy a felfúvó anyag túlságosan felhajtja a gumit: kis térfogatsúlyú és igen puha anyagot kapunk; másrészt a még képlékeny anyagból tekintélyes részt kihajt a formából, sok lesz a sorja, a hasznatlan túlfolyás. Ezért alkalmazzuk az ún. kétlépcsős vulkanizálást. Ennél rövid ideig nagy nyomást adunk, míg az anyag elterül a formában, azután hosszabb ideig kis nyomáson folytatjuk és befejezzük a vulkanizálást, mely alatt a pórusosság kellő mértékben ki tud fejlődni. A szovjet szakirodalom szerint^[3, 4] a mikropórusos cikkeket kizárólag belső nyomással készítik, ami azt jelenti, hogy a formát jól zárják, hogy az anyag abból ki ne folyhasson, és a forma melegítésekor a felfúvó anyagból keletkező gázok szolgáltatják a forma kitöltéséhez szükséges nyomást is. Irodalmi adatok szerint^[3, 4, 10, 11] ezt az eljárást alkalmazzák mikropórusos talpaknak közvetlen a cipő felsőrészére való vulkanizálásánál is.

A térfogatsúly több körülménytől függ: a felhasznált múkaucsukféleségtől, a felfúvó anyag mennyiségétől és mennyiségétől, az adagolt kén mennyiségétől, a töltőanyag milyenségétől, a vulkanizálás hőfokától és nyomásától, stb. Általában 0,70 körüli térfogatsúly észlelhető mind a hazai, mind a külföldi mikropórusos talpgyártmányoknál. Vannak törekvések^[12] valamivel tömörebb, 0,90—1,10 közötti térfogatsúlyú talpak készítésére, melyektől jobb fizikai tulajdonságokat és kopási ellenállást várnak. Szovjet szakirodalmi adatok is megemlítik^[13], hogy a legalább 0,95 térfogatsúlyú mikropórusos talp már jó varrásálló, míg az ennél könnyebb nem. Megjegyezzük, hogy a könnyű térfogatsúly nem jelenti egyben a lágyabb gumit is. Mindkettőnek más a mérési módja. Térfogatsúlyon egyébként a likacsos gumi, tehát a gumi sejtfalak és az általuk bezárt gázbuborékok által betöltött teljes térfogat súlyát értjük. A gumi fajsúlyán pedig csak maga a gumianyag által betöltött tér súlyát.

A mikropórusos guminál a vulkanizálás alatt keletkezett gázok hólyagocskákat alkotnak. Ezek a gázhólyagocskák nagy nyomást fejtenek ki, mit még fokoz a nagy meleg. A prés külső nyomása folytán a gázok kiterjedni nem tudnak. Amint azonban a prést nyitjuk, és a külső nyomás megszűnik, a lemezben levő belső gáznyomás a gumilemez térfogatát (annak rugalmasságánál fogva) mindhárom irányban hirtelen megnöveli, alakja kb. 20—30%-kal, sőt többel is megnő, és a lemez szinte kiugrik a formából. A lemez kihúlésekor a meleg okozta nyomástöbblet megszűnik, és a gumilemez kb. 10—17%-nyit összehúzódik. Az összehúzódás azonban ezzel még korántsem ért véget, hanem napokon keresztül folytatódik. Ha ily mikropórusos talpat felerősítünk a cipőre, az zsugorodását a cipőn is folytatja, ami súlyosabb esetben a cipő deformálását is maga után vonhatja. Ezt a kellemetlen jelenséget különféleképpen igyekeznek kiküszöbölni. A *Tisza Cipőgyárban kidolgozott eljárás szerint legkedvezőbbnek mutatkozott a kész talplemezeket 14*

A mikropórusos gumitalp zsugorodása 15 napi pihenés és 1 órás hőkezelés alatt.

napig szobahőfokon pihentetni, és utána $\frac{1}{2}$ –1 órát 120 C-fokon tartani. Ilyen kezelés után a mikropórusos talpat a cipőre már fel lehet erősíteni, és továbbzsugorodástól már nem kell tartani.

A mikropórusos gumilemezek a vulkanizálás után, mint említettük, a nyomás megszüntetésével beálló hirtelen területnövekedés folytán szinte kiugranak a formából. Ennek megkönnyítése végett a présforma oldalai nem merőlegesek, hanem az alaplemezzel mintegy 45 fokos szöget alkotnak. Ha a lemez nem tud hirtelen és egyszerre kiugrani a formából, akkor könnyen szakadások léphetnek fel.

Meg kell még említenünk a textilrostok bekeverhetőségét a gumiba.^[14] Pamuthulladékrostok (pl. bálábontó hulladék) bedolgozhatók a gumikeverékbe, mint azt kísérleteink is igazolták. Ennek előnye a mikropórusos talpnál eddigi megfigyeléseink szerint az is, hogy a pamutrostok a vulkanizálás utáni nagymérvű területnövekedést, mennyiségüktől függően, kisebb vagy nagyobb mértékben megakadályozzák. Ezzel összefüggően természetesen az utólagos zsugorodás mértéke is csökken, vagy teljesen elmarad. Ennek a mikropórusos talpak mérettartására van nagy jelentősége. Hátránya, hogy egyrészt a pamutrostok egyenes bekeverése igen munkaigényes művelet, másrészt a pamutrostok a gumilemez felfűvódását csökkentik. Ezzel szemben előnyük még, hogy a varrhatóságot, valamint a beszakítási szilárdságot növelik. Még további kísérletek fogják eldönteni, hogy mennyiben tudjuk a pamutrostok ez előnyösnek látszó tulajdonságait a mikropórusos talpnál gazdaságosan érvényesíteni.

A mikropórusos talpú cipőknél a sarok helyén többnyire egy, a talp és köztalp közé ékelt, ék alakú sarokrészt helyezünk el. Ez az éksarok szintén mikropórusos lemezből készül, csak hogy lényegesen vastagabb, mint a talplemez. Ilyképpen a cipő sarka is ruganyos, ami a járást kényelmessé teszi.

A mikropórusos talpú cipő nálunk nemrég még ismeretlen fogalom volt: ma pedig már az üzletek kirakataiban csábítja a vásárolni szándékozókat. A Tisza Cipőgyár mérnökei karöltve a Bőripari Kutatóval, alig pár hónap alatt megoldották a nekik kiszabott feladatokat, és megteremtették a külföldön már nagy közkedveltségnek örvendő mikropórusos gumi előállításának hazai alapjait. A mikropórusos saroklemez és kisebb mértékben a talplemez hazai gyártása megindult. A termelés

fokozása elsősorban a felfúvó Porofor-anyag beszerezhetőségén múlik. A Tisza Cipőgyár laboratóriuma a Porofort csak korlátolt mennyiségben tudja előállítani, és hazai vegyészeti iparunk feladata ez újszerű anyagot nagyobb mértékben előállítani. Minden remény megvan rá, hogy ennek gyártása rövidesen megindul. Ha ez megtörténik, akkor mi sem áll útjába, hogy dolgozóinkat ezzel a kényelmes, lábat nem fárasztó mikropórusos talpú cipővel kívánt mértékben elláthassuk.

Hollub János

IRODALOM:

1. Guyon: Revue de l' Intendance Militaire, 1923.
2. G. Rheinberger: Das Leder, 1952. 247.
3. Svedszkij: A cipőgyártás módszertana. (Könnnyűipari Kiadó, 1953.)
4. Ivanov: Mechanikai Cipőgyártás. (Könnnyűipari Kiadó 1952.)
5. Springer: Werkstoffkunde d. Gumiindustrie, 1952. 278.
6. W. R. Preyer: Revue Générale du Caoutchouc, 1954. 643.
7. Jármay Zoltán: A gumigyártás nyersanyagai. Mérnök Továbbképző Int. 1954.)
8. NDK-beli tapasztalatcserén nyert értesülés.
9. Du Pont de Nemour & Co. Kautschuk und Gummi, 1955. 114. WT.
10. J. Schmitt: Rev. Gén. d. Caoutchouc, 1954. 443.
11. G. Thépin: Rev. Gén. d. Caoutchouc, 1954. 631.
12. W. Hövener: Schuhtechnik, 1954. 1283.
13. Morozow és Trochimovszkaja: Legkaja Promiszenosztj, 1954. 31.
14. A Haehl: Rev. Gén. d. Caoutchouc, 1955. 221.

VERSTANULÓK

PAPP LAJOS FELVÉTELE

A szolnoki városi tanács 1955. évi fényképpályázatán jutalmazott felvétel

A HÍD ALATT

PAPP LAJOS FELVÉTELE

A szoboki várrosi táncos 1955. évi fenyképpályázaton I. díjat nyert felvétel

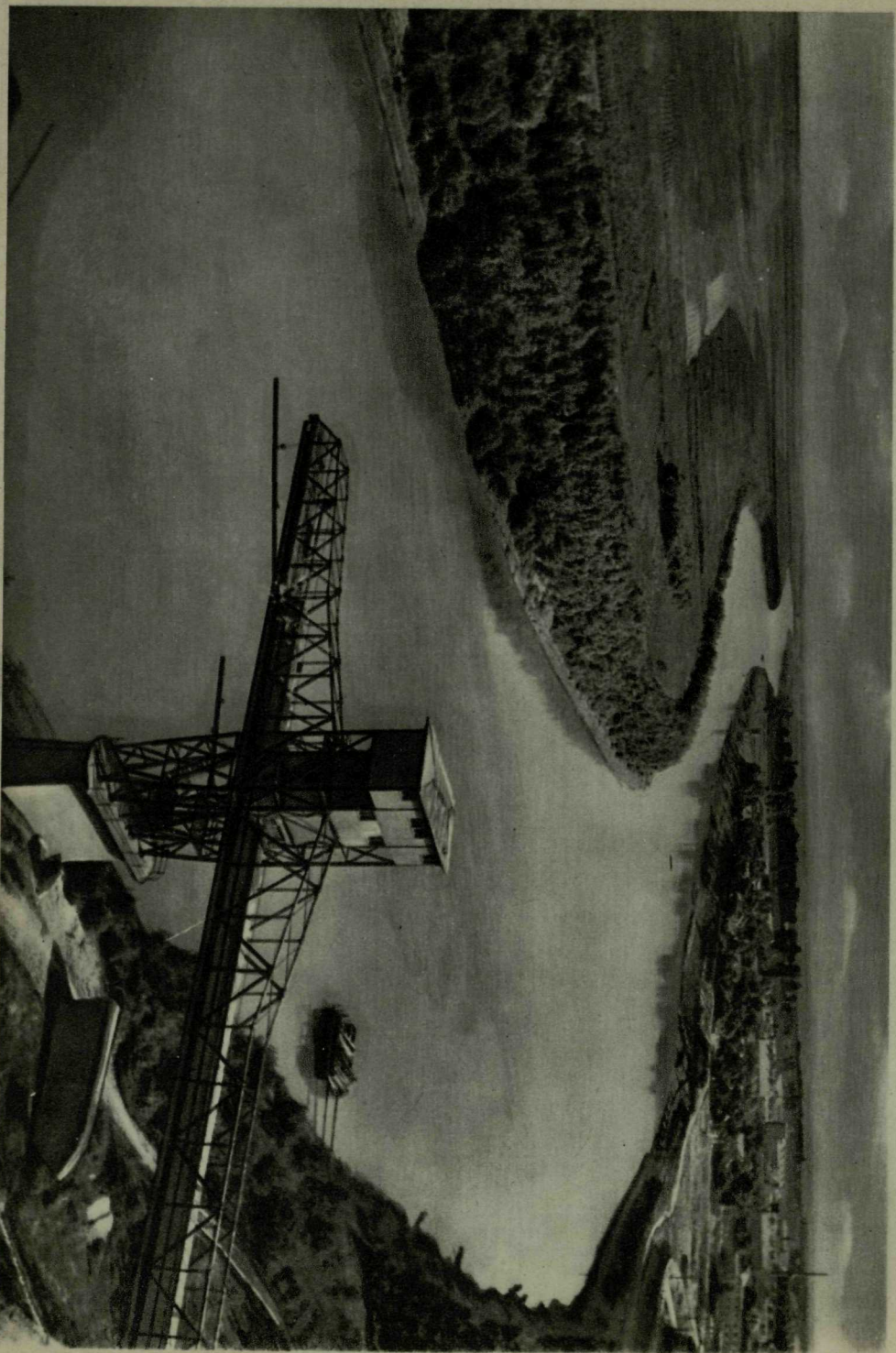

KIRAKODÁS

SAJTI SÁNDOR FELVÉTELE

A szolnoki városi tanács 1955. évi fényképpályázatán I. díjat nyert felvétel

A KANYARGÓS TISZA MENTÉN

A szolnoki párosi landes 1955. évi fényképpályázatán 11. díjat nyert felvétel

KAPOSVÁRI GYULA FELVÉTELE

AHOL AZ ACÉLOS BÚZA TEREM . . .

A cikk a Kossuth-rádióban 1955. július 11-én elhangzott előadás szövege. (Szerk.)

Az érlelő nyári melegben Mezőtől ról nekiindulva a Karcag felé vezető hosszú útnak, látóhatárunkat reszketővízű, csapóka tavakkal árasztja el a délibáb. Visszatükröződnek benne a tanyák, újonnan épített szövetkezeti istállók, gémeskutak, és fordítva ring a távoli tornyok képe. A gyepre lépve lábunk előtt ezrével ugrálnak, pattognak a szócskék. Köröskörül zeng a mező a tücsökciripeléstől.

A táj tükörsíma. Az emberi építményeken és fákon kívül csupán lapos, kerek, vízholdta háta — úgynevezett laponyagok —, meg kunhalmok emelkednek ki az egyenletes síkságból. A kunhalmok erre a vidékre különösen jellemzőek, bár az Alföldön másutt is megtalálhatók. Éppen ezért erről a területről, a Nagykunságról nevezték is el kunhalmoknak a lapos kúp- vagy félgömbalakú kiemelkedéseket. Nem kell ám hegyre, sőt dombmagasságra sem gondolni, hiszen alig 3—6 méteresek ezek a halmocskák. Az egykori vízfolyások partjait kísérik. Legnagyobb részük népvándorláskori temetkezőhely, s az ellenséget fürkészők számára jó kilátókul, később a szomszédos községek közt határdombokul szolgáltak. Mindenképpen nevezetes helyek, amiket szárnyra kapott a nóta, dalba foglalt a nép. Be sok emlékezetes találkozás történhetett rajtuk barátok, ellenfelek, szerelmek között! Hogy milyen sok volt belőlük, különösen régebben, arra jellemző, hogy Gyórfy István, a nagykunsági táj szülőte* és alapos ismerője, egyedül a karcagi határban száznál több kunhalmot számlált meg. Babonás és kápszi emberek összevissza turkálták, kincs után kutatva bennük. Soknak tartalmából a vidék múzeumaiba is bőven került, s így a régimúltat kutató tudományt szolgálták. Ma azonban egyre jobban belesimulnak lapos környezetükbe, hiszen minden szántás, boronálás, sőt minden eső is egyengeti, gömbölyíti felszínüket.

A Tiszától a Berettyóig, a Hármas Köröstől a Hortobágyig terjed az Alföldnek az a része, amit a térképek Nagykunságként tüntetnek fel. De ha ártalanul nyúlunk tovább is a síkság, hiszen a folyóknak

régente nem volt töltésekkel szegett folyása, szabályozott útja.

Tavasszal a megduzzadt vizek minden mélyedést kitöltöttek, s összeért a Tisza, Hortobágy folyó, Berettyó meg Körösök vízzel elöntött ártere. Amint aztán beköszöntött az apadás, sorban szárazra kerültek a magasabb részek, s a víz lassan lefolyt. Minden csöppje a Tiszába jutott, de ide csak végső útja vezetett. Roppant csekély volt az esése, és emiatt néha ellenkező irányú folyások is lábra kaptak. Így például a kunhegyesi régi vízáram a Kakat folyásán mindkét irányból jövő víz hajtására egyaránt be volt rendezve.

A csillogó víztükör nyár elején megvakult pocsolyává zsugorodott össze, sőt hév nyárban teljesen szárazra kerültek még a tófenekesek is. Ilyenkor aztán a síró bibicnek is el kellett költöznie, s az egész vízjárat síkság óriási legelővé alakult. A hosszú nyári szárazságban lesült a szikesek törpe zöldje, és csak a legalacsonyabb fekvésű rétségeken maradt némi nedvesség a talajban. Az őszi esők aztán ismét felüditették a legelőket, majd megjött a ködgubában járó november, s a tél, a fagy, a hó. Kiehezett ordasok tanójává vált a jeges szélben zizegő nád-tenger, de tavasszal, mikor kinyíltak a vizek, ismét megindult az élet körforgása.

Bizony nem a mai ember kényes ízlésének való vidék volt még a jó 100 évvel ezelőtti Nagykunság sem! A szikes pusztá a szemhatárig terjedt, vígasztalan, repedésszerűkékét alig tarkították vízfolyások, mélyedések haragoszöld sásai-nádjai. S ha a vizek pócáitól nem is félt a vándor, annál jobban megkínózták az apró szúró rovarok, legyek, szúnyogok, a perzselő napsütés vagy a süvöltő téli szél.

A régi tájban merőben mások voltak az életkörülmények is. A nép hajlékának építései a víz elől földmenekült ugyan a magaslatokra, de megélhetése mégis a vízjárat rétekhez, nádasokhoz, sőt a kanyargós folyásokhoz fűzte. A vizek partján voltak tehát a legalkalmasabb települési helyek. Ma is itt találunk valamennyi nagykunsági várost és falut, ha

a szabályozó mérnök meg kubikus nem terelték volna a vizeket egyesenes csatornába, s jórészt messzire a folyások régi helyétől. Bizony volt egy korszak a Nagykunság életében, amikor szárazra került halként fulladozott, s víz után epekedett a hajdani vízvilág. A felszabadulás óta eltelt évek hozzák be a tájba újból a vizet, de most már okos rendbel, emberi akaratra szelídítve, hasznosíthatóan!

A régi lakosság legfőbb megélhetési forrása az állat volt. A halban-csikban-madárban bővelkedő mélyebb részek, és a kövér legelőt nyújtó hátsóbb helyek egyaránt az állatvilágnak kedveztek. A Kunságnak verscsemen emlegetett „száz kövér gulyája” a szilaj állattenyésztést jelentette. A csordapásztorok kongó karikással terelték a pusztákon címeres szarvú, ellenálló, szívós magyar fajta fehér marháikat. Tüzes, könnyütestű lovak ezrei száguldtak a ménésekben, s a csikósok gyermeke anyja szoknyáját elengedve egyenest lóhátra került. Az alacsonyabb helyeken, ahol végetért a legelő, és a talaj szárazabb szikesbe csapott át, ott az apró, sörteszerű füvet gomolygó juhnyájuk beretválták tövig. Ez a terület már a juhászok birodalma volt. Szamárháton járták a sziket, és élescsaholású pulikutyáikkal terelték a gypjas sokaságot. Végül a vizek fölött az első szintben, ahol süppedezett a láb, sötétzöld réten kanyargott az út. Ez a kondások helye volt. Vörösszórú, karcsútestű réti sertés túrta itt a sárat, és kereste legkedvesebb eledelét, a gyékény lisztes gumóját, a gyékénybőndőt. Ezt különben a réti emberek is megették szükségből, ha elfogyott a kenyérük.

Állatok közt élve, hús meg tejnemű akadt így bőven. De hol termett a kenyér magja? Furcsa a mai ember számára, mégis igaz, hogy a hajdani Nagykunságon alig volt szántó föld. Csak annyi búzát természetettek, amennyire éppen szükségük volt, sokszor még annyit sem. Inkább cserével szereztek meg távolabbi vidékről a gabonát, né meg a húsos étel-ek mellé oly jól eső bort.

Gyűjtötték a madarak tollát, s főleg a darutoll volt a legények ékessége. Még a teknősbékát is összeszedték, sőt ez volt a kunságiak ajándéka, mikor a hivatalnokok jóindulatát keresték. Télen a férfiak nádat arattak, s messze földre szállították ezt a magas, erős, szőlőkarónak is alkalmas anyagot. Az asszonyok pedig felszőtték a kertek aljában termelt s áztatott kendert. Ebből készült az időálló, erős alsó és felső ruha, amire csak hidegben borítottak subát, vagy farkasbundát. Csizmát mindenki hordott, fejrevalónak pedig a férfiak a hegyes túri süveget

használták. Ez még manapság is feltűnik egy-egy vásáron.

Kalandozásra, szilaj életre csábított a régi kunsági táj! És ilyen életet kedvelő nép került is ide:

*Lenge sátor és faház
Alatt szilaj kun nép tanyáz —*

írja Arany János a táj régi lakóiról.

Kik voltak, hogyan kerültek ide a kunok?

A kun hadak Kötöny királyukkal a mongolok elől menekültek, s kértek hazánkba bebocsátást hétszáz évvel ezelőtt. Árpád házi királyaink a borotvált fejű, csimbókos üstökű, szakállas férfiakból, meg bogárszemű, szép nőkből álló népet legnagyobb részét a mai Szolnok — egykori Kemej — megye keleti részébe telepítették. Negyvenezren jöttek hazánkba, s tiszántúli fő szállásuk a Kolbászszek — Móricz Zsigmond Kerek Ferkójának szülőhelye — a mai Mezőtúr, Túrkeve, Kisújszállás, Karcag, Kunhegyes és Kunmadaras területére esett. De a Nagykunsághoz számítjuk még Törökszentmiklóst, Kuncsorbát, Kenderest, sőt Kungyalut és Kunszentmártont is.

Sokáig sátorban laktak, életük jórészt lóháton töltötték, és szinte állandóan harcos viszályokba bonyolódtak, verekedtek kunjaink. Kiütöztek a magyarság közül nyelvükkel, viseletükkel, pusztai erkölcsökkel egyaránt. Később elkeveredtek, meg is szelídültek, és a török előtti feljegyzések inkább már csak szabad földjeikről, különleges jogállásukról szólnak. A törökök idején aztán az egész kun terület pusztasággá lett, pedig korábban sok-sok apró falut alkottak, hiszen csupáncsak Túrkeve határában is 16 kis falu állt.

Az elhagyott, árva nép saját egészséges észjárása és demokrata hajlamai szerint próbálkozott a török alatt is megélni. Paraszt-vármegyét alkottott, a megmaradt kun települések bírái időnkint összegyűltek, és intézkedtek saját ügyekben. Nem voltak tisztviselőik, íródeákjaik, katonáik, csak parasztokból állt az egész nép. A meglelt korú, tapasztalt emberek tanácsa élőszóban rendelt végzést, igazságot. És jellemző, hogy a törökmentes részek nemesi hatóságai mennyire tiltották, ellemezték a paraszt-vármegyét!

Pedig csak ez segített rajtuk a vér és vas századaiban. Hiszen amikor 1713-ban összeszámlálták őket, alig ezren voltak... Így érthető az, hogy a mai Nagykunságban a régi kunok leszármazottai csak nagyon kis arányban élnek. Az ország minden vidékéről szállingóztak a törökök

után ide új telepesek, akik átvették a kunok legfőbb tulajdonságát, a szabadságszeretetet. Azonban hiába kelt szárnyra a hetyke dal:

*En vagyok a, én vagyok a kunsági fi,
Nékem nem parancsol senki!
Sem a Jászság, sem a Kunság,
Sem a karcagi bíróság —*

bizony, sok idegen uralást kellett Lipót császár akaratából nyakukon cipelniök, míg végre 1745-ben megválthatták magukat: régi szabadságukat visszavásárolhatták félmillió akkori értékű forinttal!

Nem bírták a Kunságban a szolgálást! Rákóczi harcai után 1735-ben a Péro-féle felkelés parázslott fel a tájban. Az utolsó csapatokat a türkevei malomnál verték le. 1753-ben újabb „kiskuruc” felkelés vezetőit fejezték le, négyelték fel, börtönözték be. De a szabadság lángja mégsem aludt ki. Még a szószékről is így fakadt ki Polgárdi Mihály kevi prédikátor: „Ófelsége ne bizza el magát, hogy a korona fején, a kormánypálca pedig a kezében vagyon, mert könnyen találkozhatik olyannal, aki a koronát a fejről, a kormánypalcát pedig a kezéből kivegye!”

Az újabb kor kulturális, gazdasági élete sem a felsőbbség támogatásából, hanem a nép áldozatkészségéből, munkásságából fejlődött. A lakosság szaporodásával kezdték a jobb legelőket feltörni. Tért hódított a földmívelés, főleg az aszályos időjárást legjobban tűró búzatermesztés. Kedvezett a napóleoni háborúk terménykeresete is. Mikor Csokonai Vitéz Mihály visszatér dunántúli bolyongásairól Karcagon át Debrecenbe, már így ír:

*... megláttam végre
Azt az áldott Kardszágot,
Hol a kun a szép térségre
Halmoz sok száz asztagot.*

A legelők feltörése a 18. század végén már megkezdődött. Egyre erősödő ütemben folyt a napóleoni időkben, az egész 19. század folyamán, sőt még az első világháborút követő években is kerültek újabb földek eke alá.

Legelőknak szántófölddé alakítása bizonyos mértékig érthető, hiszen a népesség száma erősen emelkedett. A szántóföldnek pedig nagyobb az eltartó képessége, mint a legelőnek. Ezt a természetes folyamatot azonban természetellenessé fokozta fel a Habsburg-uralkodók magyarellenes gazdasági politikája. Ők az iparosodó Ausztria, Csehország, Morvaország számára Magyarországon élelmezőt akartak biztosítani. Arra törekedtek tehát,

hogy hazánkban megátolják az iparfejlődést, de mindenképpen emeljék a gabonatermesztést. Jó segítséget kaptak ehhez a földtulajdonosok profitésében. A földesurak példáján a községek, sőt a gazdagabb parasztok is csupán a pillanatnyi jövedelemtöbbletet látták, amit a legelők feltörése nyújtott.

A kapitalista fejlődés útjára tért 19. századi Magyarország földtulajdonosai semmiféle mértéket nem tartottak a legeltetésről a búzatermesztésre történt áttérésben. Sorra kerültek a szántóföldi művelésre nem, vagy alig-alig alkalmas szikes területek is; olyan gyepekkel is felszántottak, amelyek néhány évi használat után már a vetőmagot is alig adták vissza. Ezeket a földeket természetesen később már nem is volt érdemes bevetni. Így aztán parlagon maradtak, mint használhatatlan szántóföldek és elromlott legelők. A legelők csökkenésével és az egyoldalú szemtermelés növelésével hirtelen megfogyott az állatállomány is. A földeket tehát nem tudták kellőképpen trágyázni. A kapitalista gazdálkodás profitéhsége így tette tönkre a korábbi kis értékű, de mégis használható legelőket.

Sok feltört és parlagon maradt szikeset örökölt a múlttól a felszabadulás utáni kor! A Püspökladány—Füzesgyarmat—Kisújszállás közti sok-sok ezer holdon alig felerészben gyepes a talaj, a többi kiégett, szikes kopársággá lett. A füvek rajta oly értéktelenek, hogy a szúrós veresnadrágcsenkesz már a jobbakk közé tartozik. Az elpusztult legelőket állítja helyre napjainkban a Karcagi Kísérleti Gazdaság, Talajjavítók és gyepesítők teszik ismét zölddé a nagykunsági mezőket, hogy legyen mindig elegendő legelője Márki Elek arany munkaéremrenddel kitüntetett pásztor juhainak, az újjáélesztett juhtenyésztésnek!

De sok más módon is fokozzák a föld termőerejét, teszik üdév, szemet gyönyörködtetővé azt a Nagykunságot, melyet a vonat ablakából bizony csak sívárnak, szegénynek lehetett régebben mondani.

Újból megjelennek a vizek a tájban. Nyílegyenes öntözőcsatornák hozzák a Tisza vizét a Nagykunság híressé vált új növénye, a zsengezőld kalászú rizs számára. Egy évtizeddel ezelőtt 10 holdat öntöztek Karcagon, — ma 7000 holdat. És ezeknek nem is a legmagasabb terméshozamuk rizsből a 25—30 mázsa! Karcagon működik Közép-Európa legnagyobb rizshántolója, van rizsszalmafeldolgozó gyára is. Kisújszálláson is jó 5000 hold az öntözéses föld. Ugyanezt találjuk Türkevén, Mezőtúron, s ahol ma nincs még, már megvan a terve. Régebben csodának tartották volna, amit a teljesen termé-

ketlen kopolyaszikkal művelt ez az utolsó évtized, a felszabadulás óta.

Itt is, ott is, mindenfelé fák, fasorok, erdőfoltok szakítják meg a síkot. Karcagon kezd divatba jönni a határ ligeteibe tett kirándulás, Kisújszálláson faiskola létesült, és a város területén 150 holdat erdősítettek. Nemcsak árnyat és szélvédelmet nyújtanak a fák itt, hanem a nagyon szükséges faanyagot is biztosítják.

A termelészövetkezetek úrrá lettek a Nagy-kunságban. Túrkeve viseli az ország első termelészövetkezeti városának büszke címét, de ez ma már Karcag, Mezőtúr, Kisújszállás is. Az állami gazdaságok példamutatóan emelik a mezőgazdaság egy-egy ágát. A kenderesszigeti állami öntözéses gazdaságban például a rizs mellett a tehenészetet fejlesztik kiváló fokra. Minden egyes állatot természetének megfelelően külön takarmányoznak, hogy így tejhozamát emeljék. Máshol zöldséget honosítanak meg az egykori sziken, takarmánytermesztésben mutatnak új utat, fajbaromfit szaporítanak.

Ebből a változatossá vált termelésből mégis kimagaslik mennyiségben és minőségben egyaránt a nagykunsági acélos búza, az izletes magyar kenyeret adó pirosszemű mag sikértartalma 10 százalék fölött van.

Székács Elemér és más növénynemesítőnk munkája nyomán a Nagy-kunság rónáin ma kitenyészett, igen értékes búzát termesztnek. A Bánkúti 1201 és 1205 jelzésű búzafajta a Föld egyik legkiválóbb búzája, mely a szárazságot és aszályt jó tűri, gabonarozsdának pedig ellenáll. Legértékesebb két tulajdonsága azonban a magas sikértartalom és az acélosság. A sikérdűsság magas tápértéket és könnyű emészthetőséget, az acélosság pedig üveges törést, könnyű őrlési lehetőséget jelent. A két tulajdonság összeolvad abban, hogy az ilyen búzából készült liszt nagy vízfel-vevőképességű, kitűnően nyújtható, tehát belőle kiváló tésztákat lehet készíteni.

A folyton fejlődő agrotechnika azonban további tökéletesítésekre törekszik. Egy ilyen értékes termés-gyarapító eljárás a fejtrágyázás.

Karcag határában az idén is 3000 hol-

don végezték ezt el; traktorral szántanak, kombájnnal aratnak, egyre kísérleteznek a minőség emelése, az ágasbúza elterjesztése érdekében. Nyáridőben hónapokon át megállás nélkül bűg errefelé a cséplőgép, hogy a malmon át kenyérré válva adhassa a népek dús termését az az ért kalászt lengető kunsági mező, melyről a Himnusz is hálásan emlékezik meg.

Az általános iskolák százai mellett gimnáziumok, jól felszerelt mezőgazdasági technikumok, juhtenyésztési tanfolyamok, múzeumok és sok más intézmény, alkalom emeli a nép műveltségét abban a Nagy-kunságban, ahol még egy emberöltővel ezelőtt is magas volt az írástudatlanok száma. Felelevenítették a híres kunsági hímzést. Mezőtúr fazekasműhelyeiből csodálatos szépségű korsók, tányérok, tálak kerülnek ki. A történelmileg nevezetes épületeket műemlékként gondozzák, hogy együtt építsen, hasson a jelen, a jövő és a múlt!

A föld mélye is segít gazdaggá tenni a mai Nagy-kunságot. Egymás után szökkennek fel a forrászives, gyógyító erejű források. A karcagi Berekfürdő egész kis telep már, ahová a gyógyulást keresők ezrei járnak. A vízzel együtt feltörő gáz üveggyárat, csirkekelletőüzemet lát el energiával. Túrkeve hőforrása mellett hajtatótelep létesült.

Hajdan Törökszentmiklóstól Karcagig egészsz napi utazással jutott csak el sáros időben a posta négylovas kocsija, a szélső helységeket pedig az év nagyrészében egyáltalában nem lehetett elérni. A nagy-kunsági réti talajok cuppogós latyakjáról így írt Petőfi:

*Minő az út! de vajon út ez?
Vagy fekete kovász talán?
Mely ha kiszül, leszen belőle
Kenyér az ördög asztalán?*

Ma sinek hálózzák be a területet, gyorsmotorvonat kattog, autóbusz szalad, motorral járnak a termelészövetkezetek legényei, a magasban pedig repülőgép berreg...

Vajjon ráismernének-e Kötöny király kunjai egykori széljárt pusztáikra a mai föntözött, épülő, mosolygó Nagy-kunságban?...

A. Nagy Miklós

A TÁRSADALMI TULAJDON VÉDELMEÉRŐL

1953-ban Szolnokon egy lezüllött, dologtalan, munkakerülő fiatalember leüti a FÜSZÉRT Vállalat egyik női alkalmazottját, amikor az táskájában a Nemzeti Bank fiókjából a vállalathoz szállította a dolgozók fizetését. A támadó megszerezte a több ezer forintnyi összeget tartalmazó táskát, és igyekezett keréket oldani. Nem jól számított! A támadó vasrúdjának ütésétől megszedült hivatalsegédnő pár pillanat múlva magához tért. Vézó fejsebével mit sem törődve, gyors léptekkel távolodó támadója után rohant, s még mielőtt az felocsúdíhatott volna a meglepetéstől, kirántotta hóna alá a pénzt tartalmazó táskát. A járókelők felismerték a helyzetet, s többen is a hivatalsegédnő segítségére siettek: egy papírgyári munkás addig követte kerékpárján a rablót, amíg sikerült őt rendőrkézre juttatni.

1955. szeptember 22-én Szolnokon a FÜSZÉRT Vállalatnál a nyomozó szervek leleplezik a 11 hónap alatt 225 139 Ft-ot sikkasztó adminisztratív csoportvezetőt. A tettesnek házastársával együtt tisztességes jövedelme van, gyermeke nincs, 1 hold föld és komoly értékű háziingatlan szerepel a nevében a telekkönyvben. Mégis gátlástalanul sikkaszt, mindig többet és többet, nem törődve becsülettel, kötelességteljesítéssel, nem törődve a társadalom érdekeivel. A sikkasztó 50 holdas kulák-családból származó volt közigazgatási jegyző.

Ime, ugyanannál a vállalatnál a lelkiismeretes, kötelességteljesítésnek nagy-szerű és a társadalmi tulajdon alattomos fosztogatásának szegyeteljes példája!

A tárgyaló-asztal mellett a bíró naponta szembetalálja magát ezzel a ket-tősséggel, látja az egyszerű emberek százainak és ezreinek hősi erőfeszítését,

becsületes munkáját a társadalom va-gyonának gyarapítása, védelme érdeké-ben, ugyanakkor újra és újra szembe-találja magát elvetemült kártevőkkel, a becsületes dolgozók kollektívájába ra-vaszul és alattomosan befurakodott el-lenséges elemekkel, akik vagy maguk fosztogatják a társadalmi tulajdont, vagy szervezik az elmaradott gondolkodású, erkölcsileg és politikailag fejletlen, a kapitalista gondolkodásmód által befo-lyásolt dolgozókat a társadalmi tulaj-don tervszerű fosztogatására.

Visinszkij elvtárs mondotta a bíró te-vékenységgel kapcsolatosan: „Minden bí-róság előtti ügyben bizonyos mértékig visszatükröződik — egyes ügyekben job-ban, más ügyekben kevésbé — az egy-mással szembenálló társadalmi erők harca: az új szocialista rendszert megte-remtető, annak sikereit előmozdító erők-nek és ezzel a nagy ügygel szembenálló, ezt akadályozó ellentétes erőknek a harca”. Különösen igaznak látják a bírák ezt a megállapítást, amikor a társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények felett ítélik.

Hazánkban már majdnem maradék-talanul megszüntettük az embernek em-ber által való kizsákmányolását, a nagy-tóké és nagybirtokos osztályokat meg-döntöttük, társadalmunkban már csak maradványaik élnek. A szétszóródott, különböző munkahelyekre beépült de-klasztált elemek veszélyes fertőzési gó-cként mérgezik környezetüket, kártevő munkájuk megakadályozásához komoly éberség szükséges. Ma már csak egyetlen kizsákmányoló osztály van: a kulákság. Hatalmát azonban erősen korlátoztuk. Államosítottuk a bányákat, az ipartele-pelket, a bankokat, állami kézbe került a nagykereskedelem teljes egészében és a kiskereskedelem is nagyrésztben. Vagy

másképpen kifejezve: a termelőszerveket társadalmi tulajdonba vettük. Ahogyan erősödött a szocialista tulajdon, úgy erősödött a szocialista társadalmi rend, izmosodott népi demokráciánk, ugyanakkor egyre szűkebb térre szorított a kizsákmányolás, egyre inkább talajt vesztek a kizsákmányolók.

Most már érthető, miért támad az osztályellenesség oly elkéseredetten a társadalmi tulajdon ellen. Minden sikerült támadás gyengíti a népi demokráciát, erősíti a reakciós erőket.

Népi demokráciánk ma már sokkal erősebb annál, semhogy az osztályellenesség szervezett, nyílt támadása eredménytelenségel kecsegtethetne. Ezt az osztályellenesség is felismeri. Ezért támad alattomosan és rejtetten a társadalmi tulajdon ellen. Az osztályellenesség azonban ezt a támadást inkább szervezni szereti, mintsem közvetlenül végrehajtani. Kiket szervez az ilyen támadásokra? Nyilvánvalóan azokat, akik nincsenek tisztában a hazánkban végbement hatalmas átalakulással, s akik még nem tudták levetekezni a múlt társadalmi rendjének erkölcsét. Politikai, gazdasági, társadalmi fejlődésünk nagyobb léptekkel halad előre, mint ahogyan a múlt társadalmi rend által nevelt dolgozóink gondolkozását át tudjuk alakítani.

A társadalmi tulajdon érdekében folytatott harc tehát nem egyszerű igazságügyi kérdés, nem pusztán bűncselekmények elleni harc, hanem a megdöntött és letűnőben lévő osztályok elleni elkéseredett osztályharc, harc a dolgozók tudatában visszamaradt csökevények ellen, harc a társadalmi tulajdont megbecsülő, szocialista embertípus kialakításáért. Harc olyan társadalmi légkörnek a kialakításáért, amelyben szegény, megvetés és kiközösítés a része annak, aki a társadalmi tulajdont megkárosítja.

Megyéinkben a társadalmi tulajdon védelméért folytatott harc eddig még korántsem járt a kívánt eredménnyel. Ennek egyik oka az, hogy hosszú ideig csak a bíróságokra és bűnüldözési szervekre hárítottuk a felelősséget, és társadalmi

vonalon alig tettünk valamit annak érdekében, hogy dolgozóinkat megszervezzük a társadalmi tulajdon védelme érdekében.

A bűnüldözési szervek azonban nagyobbbrészt már csak akkor lépnek munkába, amikor a társadalmi tulajdont károsító cselekményeket már elkövették. Egyedül a dolgozók becsületessége, pontos köteleességteljesítése, ébersége és szervezethez való hozzájárulása, a tolvajok és egyéb kártevők kiközösítése és megvetése alkalmas arra, hogy a bűncselekmények elszaporodását hathatósan gátolja. Ahhoz azonban, hogy dolgozóink maguk is felismerjék a társadalmi tulajdon védelmének döntő jelentőségét, meg kell győznünk őket arról, hogy viszonylag jelentéktelennek látszó kártevő cselekmény is — a többi ilyen cselekménnyel összevetve — rendkívüli jelentőségűvé válik, s ezek felszámolása társadalmi érdek.

Nézzünk egy mindennapos példát! Szolnok megye élenjár a mezőgazdaság szocialista átszervezésében. Nagyméretű tagosítások alakították ki állami gazdaságaink és termelőszövetkezeteink tábláit. A tagosított táblákban szigetekként maradtak vissza tanyahelyek. Az így visszamaradt tanyaórok a kulák vagy az ellenséges befolyás alatt álló tulajdonos tíz körömmel ragaszkodik, bár a tanya gazdaságilag már nem hasznosítható, hiszen a csereingatlan több kilométerre van már a tanya épületétől. Az ilyen tanyaszigeteknek a tulajdonosai aztán soha nem látott mértékben fognak neki a jószág- és baromfitenyésztésnek. A jószágokat és a baromfit belecspaják a környező termelőszövetkezetek, vagy állami gazdaságok tábláiba, ahol ezek az állatok ingyen nőnek fel, de jelentős kárt tesznek a vetésekben. Ha egy-egy ilyen ügyet elszigetelten nézünk, nem tulajdonítunk neki nagy jelentőséget. A felbecsült kár rendszerint csak párszáz forintra rúg. Ha azonban arra gondolunk, hogy megyénk területén ezer számra vannak az ilyen tanyaszigetek, akkor világossá válik előttünk: a kártevés ilyen módja elleni küzdelem határozottságot

és keménységet kíván. Az állami gazdaságok és termelőszövetkezetek dolgozóit komoly felvilágosító munkával kell szerveznünk az ilyen kártevés elleni harcra.

Álljon itt egy másik példa is arra, hogy a társadalmi tulajdon elleni, az első pillanatban nem nagyjelentőségűnek látszó cselekmény milyen felmérhetően veszélyeket hord magában! A Tiszasülyi Állami Gazdaságban az egyik évben rizsaratáskor fuvarosok is dolgoztak: kocsival szállították a rizst a kombájnokhoz. A fuvarosok jórésze kulák volt. Az érett rizs a kérékből a kocsi fenekére pergett. Amikor a kocsisok a munka után hazamentek, mindig „elfelejtették” a gazdaságban leseperni a kocsit. Nem felejtették azonban ezt a műveletet otthon elvégezni. Milyen egyszerűen meg tudták volna akadályozni ennek a nagy kárt okozó cselekménysorozatnak az elkövetését a gazdaság dolgozói, ha valaki ellenőrizte volna a kocsikat távozás előtt.

Országos viszonylatban 8 milliárd forintra tehető az a kár, amit a társadalmi tulajdonban évente bűnös kezek okoznak. Ez indokolja a társadalmi tulajdon védelméről szóló törvényerejű rendelet létrejöttét, mely elvileg leszögezi, hogy a társadalmi tulajdont „fokozott büntetőjogi védelem illeti”.

A társadalmi védekezés megszervezése éppen megyénk gyorsütemű szocialista fejlődéséből adódóan, nálunk elsőrendű feladat. Ezért ez év március elején a Szolnoki Ügyvédi Kamara Törökszentmiklóson ankétot szervezett a társadalmi tulajdon védelmére. Az ankéton a törökszentmiklósi járás 125 gazdasági vezetője is megjelent. A jól sikerült ankét tapasztalatait felhasználva az Ügyvédi Kamara március 19-én Szolnokon megyei jogász-ankétot rendezett ugyanerről a kérdérről. Ezen az az álláspont alakult ki, hogy a társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények jelentőségükben és számszerűségükben túlnőttek azokon a kereteken, amelyekben belül igazságügyi szerveink eredményes harcot folytathatnak a tolvajok és egyéb károsítók ellen, és ezért

a társadalom egységes fellépésére s szervezett védekezésére van szükség.

A Megyei Tanács Végrehajtóbizottsága, felismerve a társadalmi tulajdon fokozott védelmének nagy politikai jelentőségét, a kérdés megoldására határozatot hozott. Mérlegelte azt a veszélyt, amely a tolvajok, pazarlók és egyéb kártevők részéről a népgazdaság egészséges fejlődését és a dolgozó nép életszínvonalának további emelkedését fenyegeti, majd így folytatja: „Minden olyan cselekményt és magatartást, amely a szocialista tulajdon ellen irányul, ellenséges, ellenforradalmi tevékenységnek minősít, ezért Szolnok megye dolgozóit az ily magatartást tanúsítókkal szemben egységes társadalmi fellépésre, szervezett védekezésre, a kárttevőknek a becsületes dolgozók társadalmából való kiközösítésére hívja fell”.

A Megyei Tanács Végrehajtóbizottsága a társadalmi tulajdon elleni támadás meghatározásánál tehát nem ragaszkodott a társadalmi tulajdon védelméről szóló 1951. évi 24. számú törvényerejű rendelet szavaihoz, nemcsak a társadalmi tulajdon terhére elkövetett lopást, sikasztást, jogtalan elsajátítást, stb. minősíti társadalomellenesnek, hanem minden káros cselekményt és magatartást, olyat is, amelyet a törvény nem tekint bűncselekménynek. Ez a fogalmi meghatározás a társadalmi tulajdon elleni cselekmények és magatartások egész körét felöleli, és nem hagy sem kétséget, sem kibúvót a minősítés tekintetében. A cselekményt és a támadó jellegű magatartást sem bűncselekménynek, hanem ennél sokkal súlyosabbnak: a fennálló politikai és gazdasági renddel szemben ellenséges, ellenforradalmi magatartásnak minősíti és büntetésként a legsúlyosabb megtorlást, a becsületes dolgozók társadalmából való kiközösítést helyezi kilátásba.

A Megyei Tanács Végrehajtóbizottsága azonban, — mint az a határozatból kitűnik — nem a megtorlást tekinti főcélának, hanem a társadalmi védekezés megszer-

vezését, a dolgozóknak a társadalmi tulajdon feltétlen tiszteletre nevelését. Csak azokkal szemben nyúl a megtorlás eszközhöz, akikkel szemben a nevelés nem vezetett eredményre.

A határozat további jellegzetessége az, hogy a társadalmi tulajdon védelmét elősegítő tömegmozgalom kialakítását a legszélesebb tömegszervezetekre, az államhatalom helyi szerveire, a tanácsokra és azok végrehajtóbizottságaira bízta. Tanácsaink fennállása óta ez az első eset, amikor olyan feladat előtt állnak, amely az egész társadalmat felöleli és amelyben személy szerint is a társadalom minden tagja érdekelt. Szolnok megyében a tanácsstagok száma jóval felül van a négyezren. Ha tehát a tanácsstagok magukévé teszik az ügyet, a tanácsok állandó bizottságai pedig kiterjedt aktiva-hálózatukat is mozgósítják a társadalmi tulajdon védelmére, az eredmény nem lehet kétséges. Olyan széleskörű nevelő, felvilágosító és ellenőrző munka indul meg, amely behatol a legkisebb üzembe, termelőszövetkezetbe és hivatalba, feltárja a hibákat, neveli a dolgozókat a szocialista tulajdon megbecsülésére, és visszatartja minden olyan cselekménytől és magatartástól, amely a társadalmi tulajdonra káros lehet.

A Megyei Tanács Végrehajtóbizottságának határozata részletes és pontos útmutatást tartalmaz elsősorban az alsóbb tanácsok végrehajtóbizottságai részére ankétok, előadások, közvagyonőrző bizottságok, társadalmi tulajdont védő bíróságok szervezésére és különösképpen az ellenőrzés fokozására.

Bár a Megyei Tanács Végrehajtóbizottságának elnöke minden előfeltételét biztosította a tömegmozgalom kialakításának, s bár egyes üzemekben és termelőszövetkezetekben a vezetők megértették a végrehajtóbizottság határozatának jelentőségét, és megszervezték a társadal-

mi tulajdon védelmének jelentőségét, a többség, különösen pedig a hivatali apparátus nagyobb részében teljesen közömbös maradt a határozattal szemben. A bürokrácia nem engedi magát a rendes kerékvágásból kikölkenteni, agyonhallgatja, és közömbösségével ellaposítja azokat az intézkedéseket, amelyek a megszokottn túlmenő tevékenységet, munkát és szervezést jelentenek, mit sem törődve azzal, hogy milyen kárt okoz ezzel a dolgozó népek.

Mi tehát a legközvetlenebb feladat? A vezetők közömbösségének legyőzése. A társadalmi tulajdonnak a szocialista gazdaságban elfoglalt helye, súlya és jelentősége parancsolóan megköveteli, hogy elsősorban azok, akik a legközvetlenebb kapcsolatban állnak a közösség vagyonával, akiknek a közösségi vagyon megőrzése, megvédése és gyarapítása legfontosabb kötelességeik közé tartozik, akár kényelemszeretetből, akár más okból, ezzel a vagyonnal szemben nemtörődömséget, közömbösséget ne tanúsítsanak. A vezetőknek meg kell érteniök, hogy a társadalmi tulajdon védelme nem kizárólag jogász feladat, hanem döntő politikai kérdés, az osztályharc egyik formája, amelyet a dolgozó nép vív a letűnt osztályok maradványaival és csökevényeivel szemben, s ebben a harcban a vezetők sem maradhatnak tétlenek, közömbösek.

Nem lehet kétséges, hogy a vezetők közömbössége csak időleges akadály, amely megfelelő felvilágosító és nevelő munkával, vagy — ahol arra szükség van — erélyes rendszabállyal elhárítható, és olyan erőteljes tömegmozgalom fejlődik ki megyénkben, amely a társadalmi tulajdon védelmében minden eddigit felülmúló eredményt biztosít, erősíti szocialista társadalmunk gazdasági alapját, és nagymértékben csökkenti a társadalmi tulajdon elleni bűnesetek számát.

Dr. Imre Lajos

Móricz Zsigmond és a Jászság

Móricz Zsigmond, a legnagyobb magyar kritikai realista regényíró, „a magyar demokratikus kultúra nagy klasszikusa”, — éppen huszonegy esztendővel ezelőtt, 1934-ben járt Jászberényben. Szakadatlan az országot járta ekkoriban, küszködve ekkor még kezdődő, de végül is halált hozó betegséggel. Februárban Debrecen, Kisújszállást, Kecskemétet, Nagykőröst és Hódmezővásárhelyt ejtette útba, ősszel pedig, valószínűleg november 23- és 24-én Jászberénybe látogatott el „Mindenünnen jajsztót hozott... s cikkeket, novellákat. A Rádióban körképet olvasott fel vidéki városokról” — írja apjának ez éveire emlékezvén Móricz Virág.

Jászsági élményeiről, megfigyeléseiről is rádióelőadásban s a fővárosi lapokba írott cikksorozatában számolt be. De nemcsak egyszerű beszámolók, riportok ezek a cikkek, felolvasások. A gyakran látszólag egymásnak ellentmondó érveléseket kifejtve, csaknem önmagával vitázva, — új tényekhez, a társadalom törvényszerűségének szélesebb felismeréséhez jutott el az úti tapasztalatok nyomán. Éles szemmel s csak az igazi nagy írókra jellemző írói lelkiismerettel vizsgálta a nép, ez időben már elsősorban a parasztság életét, sorsát. Meleg emberi szeretettel fordult a jászsági ember felé is. A Magyarország c. napilap 1934. novemberi és decemberi számaiban „A föld és az ember” c., három részből álló cikksorozatában így összegezte a jászsági tanulságokat:

„A Jászságban voltam néhány napig s a jászok földbirtokrendszerével foglalkoztam” — kezdi el cikkét. A különféle nézeteket hirdető írókkal és közgazdászokkal vitázva először is kimutatja, hogy a néhány éve lezajló földreform (a Nagyatádi-féle) semmi lényeges változást nem eredményezett a parasztság számára. A parasztság fő kérdései, elsősorban is a földkérdés éppen olyan megoldatlan, mint azelőtt. „Ott vannak a nagy embermedencék, a munkásproletariátus szédületes hatalma az Alföldön a nagy proletárközségekben; (A Kunságban és a Hajdúságban látta e falvakat. — Cs. I.) ezeket földhöz kell juttatni minél előbb és minden áron, hogy az emberi munkaerő, minden nemzeti érték között a legbecesebb, a maga munkahelyére jusson.”

A gyökeres földreform azonban, jóllehet a 30-as évek derekán éppen ez jelenti a legsürgősebb és legfőbb tennivalót, nem oldja meg végérvényesen a parasztság életének s a mezőgazdasági termelésnek minden kérdését. Világosan látja-e ezt, vagy csak ösztönösen érzi, nem tudni, de bizonyos, hogy éppen a Jászság földbirtokviszonyai mélyen elgondolkoztatják az író. Hiszen „ezen a vidéken háromszáz holdnál nagyobb föld egy tagban nincs évszázadok óta. Sőt nincs 700 év óta. Ennek a földnek az Árpádok telepítése óta nincs földesura. Itt oligarchák az 1200-as évek óta nem voltak. A Jászság ezt a földet egy tömegben kapta egységes tulajdomba s egészen 1702-ig vagyunközösségben éltek... Ma ez a kétszáz ezer holdnyi terület... a földművelő lakosság családjai között szétosztva” java részében. „És mégis, ugyanolyan nehézségek vannak, mint ott, ahol aránytalan a földeloszlás. Nem termelnek jobban s többet, mint más vidékek... a föld hozama nem kiválóbb, mint akárhol másutt”. Több oldalról megvilágítva exponálja ezt a kérdést, s világosan kifejti, hogy „nem elég csak a földműves-termelők igazságos és egyenlő kielégítésére gondolni, hanem egyidejűleg arra is vigyázni kell, hogy a földműves társadalom minél nagyobb többletet termeljen s ezt a földművelés tudományos és gyakorlati emelésekkel lehet elérni... A földkérdés összefügg a gondolkodási lehetőségek kérdésével; az instrukció, a kultúra, a piac kérdésével. Hogy földművesnek legyen hol termelnie, tudjon termelni és terményeit könnyen és azonnal értékesíthesse” — írja a Magyarország 1934. november 29-i, csütörtöki számában.

A cikksorozat számos végső megállapítása közül a legjelentősebbek:

a) A paraszti termelés nem lehet öncélú, hanem az egész társadalom termelésének szerves része. „A földnek nemcsak az a rendeltetése, hogy elertassa azokat, akik túrják s művelik, hanem azokat is táplálnia kell, akik tőle elszakadva más foglalkozási körben s például városokban, kövön élnek” — érvel.

b) Meglátja és megmutatja, hogy a harmincas évek elején Magyarországon már a kisárutermelő paraszti birtok is szerves függvénye a nagy kapitalista világpiacnak, s a nemzetközi mezőgazdasági világpiac rendkívül nehéz, veszélyes helyzet elé állítja a kisparaszti birtokot.

Ez utóbbi tényezők felismerésére valószínűleg Kecskeméten és Nagykőrösön döbönt rá. Ez évben járt ott, s látta, hogy a homokon „Kánaánt varázsolt” a paraszti munka, s messze földön híres export-termékeket termelnek itt a parasztok. Látta azonban, éppen Nagykőrösön, mint a „Barbárok” c. kötetében megjelenő, kőrösi élményekből fakadó, ezidőtájt írott „Ugorka és paradicsom” c. novellája is mutatja: a kapitalizmus behatolása a parasztság körébe s a kisárutermelő paraszti birtoknak a világpiac egyetemes körébe való bekapcsolása a tőkés társadalom viszonyai közepette könyörtelenül széttép a paraszt-családok életében mindent, ami idilli, szép és emberséges, s a családi élet legintimebb mozzanataiban is — (hogy szülessék-e gyermekük a fiataloknak?) — a világpiac függvényévé válik a család. Döbbenetes erejű ez a karcolatnyi terjedelmű kis írás!

És mégis, talán érthetetlen az első pillanatban, a cikksorozat december 1-én megjelenő részében ezt az utat — Nagykőrös, Kecskemét útját — javasolja a Jászság népének is. A homokon „Kánaánt varázsló” mezőgazdasági termelés útját, a Három Város jellegzetes példájának követését javasolja az e vidéknél külterje-ebben gazdálkodó jászsági termelőknek. Talán nem is a közgazdasági szakismeret, hanem az írói lelkiismeret hangja ez: érzi, hogy a belterjes, világpiaci exportcikkekkel produkáló kisparaszti birtok a paraszti termelésnek mégis csak magasabb fokát jelenti a hagyományos külterjes paraszti gazdálkodással szemben. A következő lépés pedig a kisparaszti gazdaságoknak beszerzési és értékesítési, majd pedig termelési szövetkezetekbe való szerveződése a minőségi termelés s a könnyű értékesítés érdekében. Örömmel üdvözlö, mint „az új út” első látható eredményét, a Jászberényben megalakult tejszövetkezetet, s további hasonló lépésekre buzdítja a Jászság népét. „A földműves lakosságnak első jötevője az, aki a földet a kezébe adja, második az, aki megtanítja az új utakra... Szervezet és szervezkedés nélkül ma már lehetetlen a gazdáknak helytállniok” — írja.

Természetes, ezt világosan látnunk kell, Móricz Zsigmond a harmincas évek derekán — (hasonlóan a makói hagymások Erdei Ferenc által szervezett s vezetett hagymás-szövetkezeteihez) — kisparaszti, kispolgári szövetkezetek hálózatát képzelel el. Nem látja, később meg már nem volt alkalmá felismerni, hogy a paraszti tömegeknek földhözjuttatása s a mezőgazdasági termelésnek ily magas fokra való emelése csak a munkásosztály vezetésével érhető el. A parasztság mindezeket a feladatokat, önmaga számára is teljes felszabadulást víva ki, csak a proletáriátussal szövetségben, annak vezetésével oldhatja meg. De kétségtelen, s ez számunkra igen becses irodalmi hagyomány, hogy Móricz Zsigmond éppen a Jászságban járva s a jászsági parasztság életkörülményeit vizsgálva kezdi feszegetni ezúttal ismét önön „paraszti szemléletének” korlátait, s keresi a paraszti problémák megoldásának útját. Különös, de talán nem véletlen, hogy éppen abban a megyében, amelyben tizenhét esztendő múltán, mint zászlóvivők, az első magyar szocialista mezővárosok alakultak.

*

*

*

Más szempontból is érdekes és tanulságos az író látogatása a Jászság „fővárosában”. Miként a jászberényi élményből fakadó novellája, a „Barbárok” c. kötetben megjelent „Kamukéró”-ból is kitűnik, az említett cikksorozata is bizonyítja: az író vidéki látogatásai során egyre világosabban látja a parasztság körében húzódó, a parasztságon belül is egyre élesebbé váló osztályellentéteket. A szóbanforgó cikksorozat befejező részében rámutat arra, hogy Jászberény város parasztsága pénzügyileg is teljesen a klérustól függ. „Nincs is a városban bank, csak egy, az Egrői Egyházmegyei Takarékpénztár fiókjá” — idézi egy jászberényi középparaszt szavait. S az író éles szeme észreveszi azt is, hogy a Jászságban a zsirosparasztság földjén a termelés külterjesebb, mint a kis- és középparasztoknál, ahol a föld kicsinysége, a családban sok éhes száj s a kapanyél nélküli való munkáskezek belterjesebb, magassabbfokú termelést követelnek meg, mint a minél kevesebb napszámber kifejlesztésére törekvő, munkaidényes növények termelésétől idegenkedő kulákbirtokon. De különösen az állattartás terén mutatkozik meg, Móricz Zsigmond szerint, a kis- és középparaszti gazdálkodás korszerűbb volta a kulákság gazdálkodásával szemben. Emellett, s ez igen jellemző, a jászberényi vagyonos paraszt nem adja a berényi,

igen magas színvonalú gazdasági oktatást meghonosító gazdasági iskolába fiait tanulni, még a tanítóképzőbe sem nagyon, hanem a gimnáziumba küldi, hogy ott urat neveljenek belőle. Közülök „nyolc szülő küldi csak fiát a gazdasági iskolába” — panaszolja s veti szemükre az író a Pesti Naplóban megjelent egyik cikkében. Márpedig ma már hiába a föld, szaktudás nélkül nem lehet eredményeket elérni, mint még Pintér polgármesternek, a zsírosparasztból lett városfőnek a maga idejében még sikerült, — kiről Móricz Zsigmond a „Kamukérő”-ban is maró gúnnyal emlékezik meg. Új idők érkeztek! „Ma már csak tudományos ötletekkel és munkával lehet megbirkózni az élet nagy földadataival” a mezőgazdaságban is, — írja tanácsként Móricz.

És éppen ezért érdeklődik annyira a Jászberényben folyó iskolai-oktató munka iránt is. Elismerően ír a berényi gazdasági iskoláról, s külön cikket ír a jászberényi tanítóképzőben szerzett tapasztalatairól. A cikk „Verseny az iskolában” címmel a Pesti Napló 1934. december 2-i, vasárnapi (!) számában jelent meg. A tanítóképzés ügye azért érdeklő ennyire, mivel a falusi értelmiséget képező iskolatípust látja a képzőben, „Jászberényben jártam s megnéztem ott ... a főiskolát” — kezdi cikkét, dicsérően főiskolának nevezve a berényi tanítóképzőt. Hosszan, szemléletesen leírja a képző külső képét: „A tanítóképző... hatalmas alkotás. Huszonkilenc ablakot olvastam meg a homlokzaton, hármastagozatban. A mező szélén álló putrik vele szemben és a jász föld bokros, lombos téli képe. Eppen most rakják ki előtte kövek-ből az úttestet. Vasrácskerítés, parkozott kör, valóságos kastély. A folyosók, termek a mai építési technika legmagasabb követelményei szerint. Az egész intézet berendezve a higiénia és kultúra követelményei szerint... Ebben a csatornázatlan városban saját vízvezeték, villanyvilágítás és a termek, tanulószobák végtelen sora. Tizenkét munkatérmet az ifjúság számára a tantermeken kívül és csak zongoraszoba kilenc. Diszterem, és tornaterem, linóleummal bevonva, a legtökéletesebb felszerelés mindennél.” Az író azonban maga írja, hogy mégsem ez volt a legnagyobb meglepetés itt számára, hanem az a légkör, az a szellem, amit itt talált. Valóban, ha meggondoljuk, hogy a tanítóképzők légköre közvetlenebb, a testület egész habitusa őszintébb és demokratikusabb s a növendékek társadalmi rétegződése is egészségesebb, mint az a korabeli gimnáziumokban általában ismert és szokásos volt, akkor nem csodálkozunk, ha az író „az iskola tanárainak szellemében valami példátlan lelkes versenyző szellemű munkát” talált, s a diákok, ez „erős, egészséges, új generáció ... egy új világ eljövételét érezte” vele.

Több tanítási órát is meglátogatott, ezekről részletesen beszámolt a Pesti Napló olvasóinak. „Végighallgattam például egy pedagógiai gyakorlattal foglalkozó órát. A fiúk az akarat nevelésének kérdésével foglalkoztak. Szakkönyveket olvastak hozzá a tanár vezetésével... Álmélkodva láttam, hogy szinte teljesen megszűnt a régi feleltető-kikérdező, magoltató módszer.” (Tanay Antal, pedagógia-szakos tanár órája.) Külön kiemeli az értelmi és testi nevelés példás összhangját, melyet itt az iskolában szemlélte. „Tornaórán a pompás, trikóba s fekete dresszbe öltözött fiúk egész látványosság voltak, kisportolt kitűnő testekkel s briliánsan s hallatlan vakmerőséggel végezték a szergyakorlatokat, amelyekkel a Testnevelési Főiskolán is becsülettel megállták volna helyüket, ... a legnagyobb csoda azonban a fizikai szertár volt. A fiúk maguk készítik el az összes fizikai műszereket s oly tökéletesen ... a természetrajzi szertárban ugyanaz. Pár év alatt a táj minden állatát és növényét följűjtötték s oly tökéletesen preparálták, mintha üzemszerűen készítenék. Amellett élő kísérletek, s felszívódás és anyagcsere kísérletei...”

De a dicséretet mellett nem felejtkezik a segítés szándékából fakadó bíráló észrevételekkel sem. Az iskola, jóllehet a néppel s a való élelletel való kapcsolatainak számtalan feltétele adva van, mégsem használja ki e lehetőségeket. „A tanítóképzőben egy hiányt konstatalok, — írja — főcélul az van kitűzve, hogy falusi tanítókat, tanyai pedagógusokat neveljenek, s évente összesen négyszer mennek ki kétórás vizitába a gazdasági iskolába. Szeretném indítványozni, hogy a magas kulturális nevelés mellett kapcsolják be a tanítóképzésbe a gazdasági nevelést a jövő érdekében... Az iskola a legjobb úton van, ... csak azt a szempontot kell még erősítenie, hogy az életre neveljenek” — fejeződik be a cikk. Az értelmiségieknek, a tanároknak s a leendő tanítóknak nem szabad elfeledniök, hogy „most folyik minden téren az új felvétele, a meglévőnek rendszerezése és a jövő előkészítése” — írja a berényi iskoláról szólva a Magyarországra írott cikksorozat záró bekezdéseiben is.

A Horthy-rendszer főkorifeusai fellobbanó dühvel, majd szervezett acsarkodással reflektáltak az írónak a berényi képzőről szóló soraira. Nem tetszettek a szavak Pintér Jenőnek, Kiss József tankerületi főigazgató „úr” meg hosszabb cikk-

ben kívánt vitába szállani Móricz Zsigmonddal. Több helyi méltóság is sértve érezte magát. A berényi látogatás kedves emlékének felidézése mellett főként ezekről szólnak Móricz Zsigmond levelei, melyeket vendéglátójának, Blénesy János tanárnak írott a látogatás utáni hetekben.

Az első levél (az eredeti levelek írógépen írottak, aláírás tintaceruzával, ill. tintával) teljes szövege a következő:

Budapest 1934. XII. 10. Fővámtér 3.

Kedves Barátom,

csak ma tudtam ezer dolgom közt befejezni a rádió előadást [gépelési hiba] s azonnal küldöm barátságod s bizalmad jelét, korrek-tura kéziratodat Jászberény városának istóriájáról. Fogadd érte őszinte köszönetemet. Sajnos, az előadás oly rövid, hogy félóra alatt alig lehet valamit elmondani s így könyvedből sem tudtam annyit venni, mint előre reméltem, sőt igen fontos szempontok kimaradtak, így a katholicizmus kérdésére való rávilágítás.

Meleg emlék maradt bennem a rövid jászberényi látogatás. Szeretném, ha meg fognának elégedve lenni a Kamukérók előadá-sommal. Mindenesetre megkérlek, hogy jelentsd tiszteletemet és me-leg barátságomat azoknak, akiket illet.

Itt Pesten sok irigységet kelt, hogy a tanítóképzőt, s a gimnáziumot annyira feldicsőítettem: az este Pintér Jenő beszélt róla. Kiss József barátunk, tk. ig. állítólag cikket akar róla elkövetni. Nálatok hogy fogadták? Abból, hogy semmi reflexiót nem kaptam, azt követ-keztetem, hogy nincs semmi baj. Mert ha az embereknek kifogásuk van, azt nem igen titkolják.

Mócar igazgató urat külön üdvözlöm s gratulálok neki az isko-lájához.

Feleséged önagyságának hálás kézsók a remek birka papri-kásért, még ma is élvezettel gondolok rá. (Most Debrecenből jöttem meg s kötelező gyomorrontással: akkor bezeg semmi baj se volt.)

Öllelek benneteket s idemellékelem emlékül a Forr a bort.

Maradok szeretettel, ha Pestre jössz el ne kerülj.

Kézsók és szíves üdvözllet. A könyvet, ha megjelenik, okve-tetlen várom.

Móricz Zs.

Blénesy János pedig leveleiben köszönetet mondott az írónak azért, hogy Jászberénybe is eljött, s „az olyannyira szükséges haladási mozgalmat” ösztökélte.

Kedves Jánosom,

abból hogy nem reklamáled a kéziratodat, azt következtetem, hogy hiánytalanul megkaptad. Aggódtam miatta, mert véletlenül úgy történt, hogy az Athenaeumra kellett biznem, hogy a könyvvel együtt ők csomagelják el.

Birinyi napjaim nagyon kedvesek voltak s felettébb resteltem, hogy ely hiábák csusztak bele. De hát az ember gyarlandó: azoknak a kérdéseknek nem jártam eléggé utána s bedűltem a fülhegyvel elkapott információknak. De a te bölcs helyreigazításod nagyon kedves és helyes volt.

Sokat tünődök azóta is a jászság kérdésén s szívesen ragadom meg az alkalmat, hogy amint lenet, újra elmenjek, s amennyire lehet alapesabb információkat szerezzek. Különben is mondanivalóimnak csak igen kis részét adhattam ki eddig, talán lesz rá alkalmam még az életben, hogy e rendkívül érdekes kérdéssel foglalkozzam.

Feleséged ónagyságának kézosókot küldve táged szeretettel üdvözölve maradok igaz barátsággal

Budapest 1934. XII. 21.

Móríc Zsigmond második levele Blénesy Jánoshoz.

Móríc Zsigmond két napot töltött csupán Jászberényben, de „meleg emlék” maradt emlékezetében e néhány nap is, mint leveleiben írja. Mindazokat a tapasztalatokat, felismeréseket, miket országjáró útján szerzett, igen érdekesen egészítették ki jászberényi tapasztalatai, megfigyelései. A Nagyatádi-földreform teljes csődjét leleplezve, nagy, széleskörű népi földosztást követelt, s ezen túlmenően a mezőgazdasági termelésnek a fejlett agro- és zootechnikával való folytatását javasolta, ajánlotta a jászügyi parasztságnak. Érezte, látta már a kisárutermelő paraszti gazdaság válságos helyzetét is a kapitalista társadalmon belül, kereste itt a Jászságban is a népi forradalom útját és lehetőségeit (egyelőre még túlértékelve az adott társadalmi rend keretein belül meginduló kulturális akciókat), — s az értelmiséget a nép szolgálatára buzdította. Ha nem is a legreprezentatívvebb írások, cikkek, novellák, előadások ezek, de igen jellegzetesek, s számunkra, Szolnok megyeiekre igen becses hagyományok, melyek a jászügyi élményekből fakadóan nőttek ki a nagy író életművének hatalmas fáján.

Császtrvai István.

A tiszaszőlősi kincs

Több mint száz évvel ezelőtt különös hír tartotta izgalomban Tiszafüred környékének népét. Tiszaszőlősen 1839. augusztus 13-án munkából hazatérő aszszonyok a Nagyszóparton a Tisza morotvájának vizében lábukat mosva a partból kiálló aranytárgyakra találtak. A hír hamarosan bejárta nemcsak a kis tiszamenti falut, hanem szétfutott az egész vidéken is. Boldog-boldogtalan sietett a Nagyszópartra kincset keresni. A talált aranyakat azután egyesek Tiszafüreden, mások Debrecenben igyekeztek értékesíteni; volt, aki karikagyűrűt csináltatott a lelt tárgyból.

A hír eljutott az akkori megyeszékhelyre, Egerbe is, ahonnan rövidesen ki is szállt a „királyi fiskus” embere, Nagy Ferenc ügyész, hogy a kincset lefoglalja. Addig azonban az aranyelet jelentős része már elvándorolt a faluból. Néhány — nem jelentéktelen — tárgyat mégis össze tudott szedni; azokat feljuttatta Budára, ahonnan még 1840-ben — az akkori jogszabályok és császári rendeletek értelmében — átvándorolt az Bécsbe a „K. u. k. Antikenkabinet”-be, vagyis a császári kincstárba.

A közel 120 éve lelt aranykincs emléke még a mai napig is fennmaradt Tiszaszőlősen. A lelet megtalálásának körülményeit Tariczky Endrének a múlt század

végén még szemtanúk mesélték el. Az ő tollából tudjuk azt is, hogy az aranytárgyak csontváz mellett voltak, és edényeket is találtak ott. Sőt a csontváz koponyáját, amely egy földbirtokoshoz került, ő juttatta az egri érseki gyűjteménybe, a lelőhelyről származó edényleleteket pedig később a tiszafüredi múzeumnak adta. (A koponyának, sajnos, a háború alatt nyoma veszett.)

A kincs a nép képzeletét erősen foglalkoztatta, így nem csodálkozhatunk azon, hogy az elbeszélők a valóságot megtoldva adták szájról szájra a történetet. Így a csontváz mellett talált aranylemezt mellvértnek nézték, aminek alapján Tariczky már mint „arany mellvértes lovag” sírjáról tett említést a leletről.

Boros Imre, a Községi Tanács hivatalsegéde az apjától hallotta még — 90 éves lenne most, ha élne, — hogy valami Herczeg nevű ember lett volna a kincs megtalálója; az arany karperecet a botjára tűzte, és úgy jött haza. Meglátta ezt egy másik ember, lekapta a botról, és elfutott vele.

A 70 éves Balogh Sándor is hallott a nagyszóparti kincsről, de ő azt már mint „fazék aranyat” emlegette. Így lassan a lelet emléke összeolvadt a csodás kincsleletek közismert mondájával.

Mi is a tiszaszőlősi kincs?

Azzal, hogy a tiszaszőlősi kincs mögött bezárultak a bécsi kincstár kapui, a lelet a magyar kutatók szeme elől el is tűnt. Az egyik — éppen a legjelentősebb — darabját ugyan bemutatták az 1884-ben Budapesten megrendezett ötvösműkiállításán, de ekkor a szakemberek a pártatlanul álló aranyékszer jelentőségét még nem tudták felismerni. A kivitelezése alapján azt állapították meg, hogy az va-

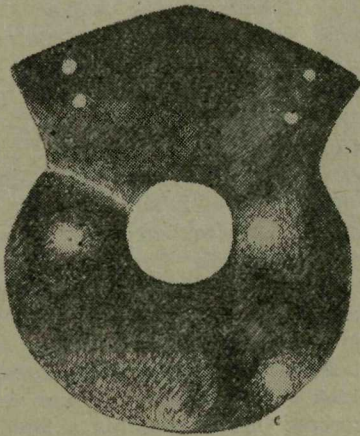
lószerűleg őskori eredetű, de közelebbit nem tudtak róla mondani. A bécsi régészek sem foglalkoztak a lelettel, így az szinte feledésbe is ment.

A tiszaszőlősi lelet korának és jelentőségének meghatározásához egy másik, ugyancsak Szolnok megyei lelet nyújtott lehetőséget. Ez 1935-ben jött elő Jászladányban rézkori (i. e. 2000—1800) sírok-ból. Minthogy a két leletben egy-egy tel-

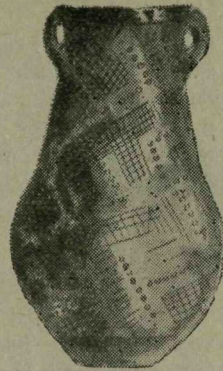
jesen azonos alakú — bár méreteiben különböző — tárgy található, az addig éppen egyedülállósága miatt figyelemre nem méltatott leletre most már felfigyeltek a kutatók; — már azok, akik azt egyáltalában ismerték. Így történt, hogy ezt a hazai leletet német folyóiratban külföldi szakember, Milojevic Vladimir ismertette.

Milojevic azonban csak a bécsi kincstárban őrzött leletekről szerzett tudomást. De éppen Tariczky közlései alapján tudjuk, hogy oda csak a leletek egy része jutott. Viszont az ő előadása alapján Rómer Flóris, a magyar régészeti kutatás egyik úttörője még 1878-ban felsorolta, hogy mi minden tartozott a lelethez. Persze a tárgyaknak általa adott leírása nem lehet hű, hiszen tudjuk, hogy a csodás kincs híre egyre módosult. Mindamelllett a Bécsben őrzött tárgyakat is felismerhetjük Rómer leírásában, úgy-hogy abból mégis csak kiindulhatunk, ha számba akarjuk venni a leletet teljes egészében.

A meglévő tárgyak között van mindennek előtt is egy, az egyik oldalán fűszerű lemezzé szélesedő, korong alakú aranyékszer, amelynek felületén két dudor is látható. A fűszerű lemez átlukasztott, bizonyára fel volt valamire

A tiszaszőlősi kincs egyik megmaradt aranyékszere.
(Ezt nézték először mellvértnek.)

Díszes edény a pusztaitvánházi rézkori temetőből.

varrva, vagy fűzve. Méretei jelentősek, a legnagyobb átmérője 11 cm, súlya 155 gramm. (Ezt az ékszeret nézték mellvértnek.)

Van továbbá 2 arany tekercs (az egyik 2 darabra törött); bizonyára karon viselt ékszerek voltak. Súlyuk szintén nem megvetendő: 166. ill. 128 gramm. Megmaradt még 4 db kettősen kúpos aranygyöngy és 2 darab gyűrűzött felületű arany csövecské. Eredetileg több is lehetett belőlük.

Rómer leírásában találunk említést még több arany karikáról, amelyek egyike 4.5 gramm volt, amint azt Tiszafüreden megmérték. Lett volna továbbá 12 pár (6 nagyobb, 6 kisebb) „nyolcas alakú arany karika”, 1 arany „csavar” — talán csavart testű huzaldarab — vagy 40 aranygyűrű, aranyhuzalból készült spirális csövecskék 2 „láda fogantyú alakú” ékszer és még egy utólag meghatározhatatlan tárgy, amit sisaknak néztek. Említ továbbá egy arany markolatú, levélalakú kést, amelynek a pengéje a megtaláláskor jó állapotban volt. (Nem lehetett tehát vas, valószínűleg réz volt; rézkésre vall a levélalak is.) A rézkori sírok jellemző tűzkő-kése is minden bizonyossal szerepelt a leletek között, mert Rómer egy tűzkőből való tárgyat is felsorol még, amit a munkások tűzcsiszoló kovácnak törtek össze. Végül még agyag- edények egészítették ki a leletet.

A levélalakú rézkés, pattintott tűzkő-

kés jellegzetes és különösen az utóbbi gyakori lelete a rézkori síroknak. A korongalakú aranyékszerek sem voltak más időben használatosak, csak a rézkorban. Ilyen volt a fentebb említett jászladányi rézkori sírban is, de azóta még teljesen hasonló példányokat is megismertünk az ugyancsak Szolnok megyei Pusztá-

istvánháza és a hozzá közel fekvő Csongrád megyei Magyartés rézkori temetőiből. A tiszaszőlősi gyöngyöknek és csövecskéknek is megtalálhatók hasonló másaik a rézkori sírokból. Így tehát szinte teljes biztonsággal megállapíthatjuk, hogy a tiszaszőlősi kincs rézkori sírból, vagy sírokból származik.

A rézkor és emlékei Szolnok megyében

A rézkor a hazai ősnépek történetének egy olyan időszakát jelenti, (i. e. 2200—1800) amikor az emberek már megismerkedtek bizonyos fémek — így a réz — felhasználásával, ami azután kihatással volt a gazdálkodásukra is. Ugyanis a fémből sok célra használhatóbb eszközöket lehetett készíteni, mint a csontból, kőből. Természetesen a régi eszközök sem tűntek el a réz megismerésével, hiszen voltak olyan munkafeladatok, amelyek elvégzésére pl. a kőkés keményebb voltánál fogva jobban megfelelt, mint a lágy réz. A tökéletesebb eszközök a termelést, a gazdálkodását is előmozdították, és éppen ez teszi indokolttá, hogy ezt az időt megkülönböztessük a kezdetlegesebb viszonyok közötti, a rézkort megelőző kőkortól.

A rézkor folyamán hazánk területén különböző törzsek éltek. De az Alföldön élt népek ránkmaradt tárgyai, eszközei, fegyverei, ékszerei, égetett agyagedényzete azonos jellegű. Azonosak voltak az életkörülményeik, azonos a gazdálkodásuk, a túlvilágról alkotott hitük, ezzel kapcsolatosan a temetkezésük is. Összevéve azt mondhatjuk: azonos volt a műveltségük, kultúrájuk. Az Alföld rézkori lakosságának műveltségét, hogy szóban is megkülönböztethessük más őskori műveltségektől, bodrogkeresztúri kultúrának nevezték el, annak az alapján, hogy legelőször Bodrogkeresztúron végezett ásatások során ismerték fel ezt a csoportot.

A bodrogkeresztúri kultúra népe sürűn megtelepült Szolnok megye területén is. Leginkább a Tisza vagy mellékfolyói mentén, azok egykori kanyargós partjain tanyáztak; így találta rá több-

felé is a temetőikre. Ezek közül a legjelentősebb az, amelyet 1925-ben és 27-ben Pusztáistvánházán tártak fel. Ugyancsak jelentős a már említett jászladányi temető is. A múlt században 1862-ben a kengyeli pusztán, a Derzsigátnál találtak hasonló sírokra. Újabban 1950-ben a kunszentmártoni gépállomás építésénél leltek ilyeneket, Jászberényben, a Borsóhalmán pedig 1953-ban tártak fel egy temetőt. De szórványos rézkori leleteket ismerünk még Tiszaroffról, Tiszaszentimréről, Besenyszögről, Szolnokról, Mezőtúrról, Újszászról, Kungyaluról, Szélevényről, Tiszasasról.

A rézkori bodrogkeresztúri kultúra temetői betekintést nyújtanak a közel 4000 évvel ezelőtt itt élt nép életébe. Az volt ugyanis a hiedelmük, hogy a halott a halál alkalmával a túlvilágra költözik át. A túlvilági életet pedig nem képelték el másnak, csak olyanak, mint amilyenek a saját életüket ismerték. Szükségét látták tehát, hogy a halott mellé odategyék az eszközeit, fegyvereit, ékszereit, sőt edényekben ételt-italt is adjanak mellé eleségnek. Utóbbi gyanánt gyakran találhatók a sírokból sertéscsontok. Ebből tudjuk, hogy a sertés már háziállatuk volt, de ezen kívül juhok, marhák is tartottak már. A sírokból talált egyszerű kő- és rézeszközök kezdetleges kapás földművelés céljaira is megfeleltek; minden bizonnyal voltak már a telepeik mellett kisebb földjeik is. Annak az alapján, hogy a folyók közvetlen közelében tanyáztak, a halászatnak még igen jelentős szerepet kellett játszania a táplálékszerzés terén. Ismerték már a szövés-fonást is. Az edényeiket olyan mintákkal díszítették, amelyeket eredetileg csakis szőttésen alkalmazhattak.

A sírokban másként helyezték el a férfiakat és másként a nőket. Az előbbieket általában a jobb, az utóbbiakat a bal oldalukra fektetve, összehúzott karokkal, lábakkal úgy, mintha aludnának. A férfiak mellé eszközöket, fegyvereket tettek, így majdnem minden esetben egy-egy kőkést, de találunk többször kőből készült nyílhegyeket, csiszolt kőbaltákat, rézárakat, késeket, csákányokat. A nők sírjaiban ilyeneket hiába keresünk, azokban ékszereket lehet csak találni, rendszerint márványgyöngy-fűzért a derék körül, ritkán rézgyűrűt, karperecet, de nem egyszer aranyékszereket is. A férfi

és női sírok ezen különbözőségéből megállapíthatjuk, hogy a nemek közötti munkamegosztás élesen elhatárolt volt.

A hazai rézkorból ránkmaradt emlékek közül a rézcsákányok igen régóta felkeltették a kutatók figyelmét. Sokáig nem tudták azonban megállapítani róluk, hogy melyik őskori műveltség népe készítette azokat, míg végre is a már említett jászladányi temető egyik sírjában a edények mellett megtalálták egy példányát. Feltűnő, hogy ezeknek a csákányoknak az alakja már 4 ezredévvel ezelőtt is szinte teljesen azonos volt a ma használatos vas csákányokéval.

A tiszaszőlősi lelet jelentősége

Említettem már, hogy a jászladányi és pusztai Istvánházi rézkori temetők néhány sírjában is találtak arany ékszereket.

Az aranyat nem sokkal a réz megismerése után (mintegy i. e. 2000 táján) hazánk egykori lakosai már szelvényben ismerték és felhasználták. Felismerve a tulajdonságát és ritkább előfordulását, ékszereket készítettek belőle. Ez volt a második megismert fém vidékünkön. Miként a rézet, valószínűleg ezt is az Alföldet szegélyező hegyekben, a Mátrában, de különösen az Erdélyi Érchegységben találták, ahol termésréz, illetve termésarany a felszínen is előfordul. Innen hozták az Alföldre, ahol azután feldolgozták. Mindez már a különböző vidékek lakossága közötti kereskedelmi kapcsolatra utal, amely bizonyára csere alapján ment végbe.

A fenti aranyleletek, de még a megyénk határain kívüli rézkori sírokban találtak is, messze mögötte maradnak a tiszaszőlősi leletnek. Hiszen a jászladányi 3 sírban lelt 8 aranyékszer összsúlya alig éri el a 20 grammot, ugyanakkor pedig a tiszaszőlősi kincs lemezes korongja egymagában 155 gramm, az egész lelet pedig a $\frac{1}{2}$ kg-ot is meghaladhatta.

(Csak a megmaradt tárgyak összsúlya 460 gramm.) Pedig értéke kellett, hogy legyen már a néhány grammos ékszernek is, mint a Jászladányból, vagy Pusztai Istvánházáról származóknak, hiszen ilyenek is csak alig egy-két sírban találhatóak. De a tiszaszőlősi kincs, amely a maga idejében is rendkívüli ékszerkészlet volt, feltétlenül különösebb értéket képviselhetett: birtokosa sem lehetett a közösség egyszerű tagja, csakis valamilyen kiváltságos egyén.

A tiszaszőlősi kincs jelentősége tehát nemcsak abban áll, hogy általa a legkorábbi aranyékszereink egy igen gazdag együttesét ismertük meg, hanem abban is, hogy benne az értékfelhalmozódásnak is egy korábbi emlékét sejtethetjük. Az egyes kiváltságos egyének kezében hasonló értékek felhalmozódása jelentette az első lépést az ősközösségi rendszer meglazulásához, idővel a felbomlásához. A tiszaszőlősi lelet révén tudjuk, hogy ez már a rézkorra nyúlik vissza.

Mindezek alapján végtelen nagy kár, hogy a kincslelet jelentős része a régiségek kulturális értékét akkor még felismermi nem tudó emberek kezén a tudomány számára elkallódott.

Dr. Patay Pál

A JÁSZKUNSAĞ eseménynaptára

1847. szeptember 1-én nyílt meg a *Pest—Szolnok közti vasútvonal*. A korabeli lapok tudósításaiból olvashatjuk, hogy a reggel 9 órakor a Nyugati pályaudvarról ünnepélyes körülmények között induló vonat két és fél óra alatt jutott le Szolnokra. A vonaton jött István nádor is nagy kísérettel. A szolnoki indóháznál (ma az ún. Konzum-épület) a város és a környék népe nagy éljenzéssel fogadta az első szerelvényt. Az ünnepségen megjelent Kossuth Lajos és Széchenyi István is. Kossuth Lajos a vasút jelentőségéről beszédet is mondott. A Pest—Vác közti kisebb jelentőségű vasútépítés után a Dunát a Tiszával összekötő vasút azon az ősi kereskedelmi útvonalon épült, amely a Szolnoknál lévő legalkalmasabb átkelőhelynél éri el a Tiszát. Az 1857-ben épült debreceni és békéscsabai fővonal is itt ágazik el.

1902. szeptember 17-én adták elő *Kisújszálláson* Móricz Zsigmond „Kossuth Lajos 1848-ban” című drámáját. Móricz Virág, az író leánya erről a következőket írja „Apám regénye” című művében: „Szeptember 13-án beiratkozott Pesten az egyetemre, másnap elutazott Kisújszállásra gimnáziumi tanárnak. Már helyettesnek. 15-én megkezdte a tanítást — magyart és latint tanított, — és este, éjszaka megfogalmazta Kossuth Lajos 1848-ban című egyfelvonásos drámáját. Másnap leírta újra, éjszaka harmadszor és harmadnap a kis darabot előadta a kisújszállási színház!”

1841. október 3-án *Jászberényben* lépett először színpadra, Szigeti (családi nevén: Tripammer) József, a múlt századi színházművészet egyik jelentős alakja, több nagysikerű vígjáték és népszínmű szerzője. Mint a korabeli polgári ifjak, ő is joghallgatóként készült az életre, de — a szülők minden ellenkezése dacára — a jogi pályát hamarosan a színészettel cserélte fel. Így került Bakay Gábor vidéki vándorszínészársulatához, és állítólag 1841. október 3-án Jászberényben lépett fel először a Peleskei nótáriusban — egyszerre négy szerepet is alakítva. Negyven évig volt tagja a fiatal Nemzeti Színháznak. Ez alatt nemcsak mint színész aratott sok sikert, hanem drámáival is gazdagította a színház műsorát. 1846-tól 1887-ig 20 drámáját adta a Nemzeti Színház. Legtöbbjük rég feledésbe merült, de nem egyet még nem is olyan régen játszottak. Ezek közé tartozik: A vén bakancsos és fia a huszár; Rang és mód.

1751. október 5-én írta alá Mária Terézia a jászok és a kunok részére kiadott „királyi reguláció”-t, azt a királyi dekrétumot, mely szabályozta a jászok és kunok privilégiumait. Huszonnégy cikkelyben szabályozta a törvénykezési fórumokat, rögzítette azt az ősi kiváltságot, hogy bíráikat, kapitányaikat szabadon választhatják, és kimondta, hogy a nádor a jászok és kunok legfőbb bírójá. — Ezen kívül még egy fontos okmánya van a Hármas Kerületeknek: az 1799-ben kiadott „A jász és kun megyebéli Törvény-Székeket tárgyazó statutumok...” Ez már tételes törvény, mely általánosan kötelező jogszabályokat tartalmaz.

1823. október 18-án született *Ipolyi Arnold*, a múlt század híres történetírója (1823—1886.), aki 1859-től néhány évig *Törökszentmiklóson* volt rk. lelkész. Különösen sokat köszönhet munkásságának a magyar művelődés- és művészettörténet. Nagy érdemeket szerzett pl. a Mátyás király könyvtárából való Corvinák felkutatásában. Utazásai alkalmával sok műkincset szerzett, melyet aztán az Akadémiának és a Nemzeti Múzeumnak adományozott. Tudományos munkássága elismeréseképpen elnöke lett az Akadémia II. szakosztályának és a Történelmi Társulatnak, mely utóbbi főképpen neki köszönheti megalakulását. Széleskörű irodalmi tevékenységet is fejtett ki. Művei közül jelentősebbek: A magyarok ősvallása; Magyar mythologia (1854.).

A TÁRSULAT ÉLETEBŐL

A politikai ismeretterjesztés helyzete

Politikai szakosztályunk ebben az évben — az elmúlt évihez viszonyítva — nagyobb aktivitással, céltudatos munkával elérte azt, hogy a politikai ismeretterjesztés a megyei szervezet munkájának egészében elfoglalta a megfelelő helyet, s mind az előadások számában, mind azok színvonalában jelentős javulás következett be. Az év első negyedében a politikai előadások száma még meglehetősen kevés volt, az összes előadások 6,5 %-a. Ezeken az előadásokon az összes hallgatók 10,7 %-a jelent meg. A második negyedévben már komoly javulásról adhatott számot a szakosztály, hiszen ebben az időszakban már az összes előadások 11,3 %-a volt politikai tárgyú, s az ezeken az előadásokon megjelent hallgatók az összes hallgatók számához viszonyítva 14,8 %-t tettek ki.

A politikai ismeretterjesztés munkájában bekövetkezett komoly javulás első sorban a Központi Vezetőség és a Társulat Központjának erre vonatkozó határozatai ösztönző és iránymutató hatásának következménye. A szakosztály azonban nem állt meg a félévben elért eredményeknél, hanem rendszeres, nagyobb értelmiségi rétegekre kiterjedő munkájával a harmadik negyedévben tovább fokozta az eredményeket. A harmadik negyedév végén az összes előadások 13,6 %-a volt politikai, melyet az összes hallgatók 13,8 %-a hallgatott meg.

Ezek az adatok nemcsak a politikai szakosztály megnövekedett tevékenységét bizonyítják, hanem azt is, hogy a megye értelmiségi dolgozóinak érdeklődése növekszik a politikai kérdések iránt.

A termelékenység emelése és az önköltségesökkentés

Ezzel a címmel rendezett vitát augusztus 16-án a politikai szakosztály és a Magyar Nemzeti Bank szolnoki fiókja. A bevezető előadást *Tolna Károly*, a politikai szakosztály tagja tartotta. Az ezután következett vitában megállapították a felszólalók, hogy bár egyetértettek az előadóval, szerettek volna több gyakorlati példát hallani. Mintegy az előadás

kiegészítéséül *Szabó László*, a közgazdasági munkabizottság vezetője elsősorban a gyakorlati kérdések oldaláról világította meg a termelékenység növelésének és az önköltség csökkentésének összefüggéseit, valamint az ezzel kapcsolatos tennivalókat. Termékeny vita alakult ki a munkaintenzitás növekedése kérdéseiben, melyre összefoglaló választ ugyan csak *Szabó László* adott.

A szolnoki kőolajfúrásoknál

Műszaki szakosztályunk augusztus 28-án délelőtt nagyszerű tanulmányi kirándulást rendezett a szolnoki kőolajfúrásokhoz, *Buda Ernő* főmérnök, a megyei szervezet elnökségének tagja vezetésével. A résztvevők két fúrást tekintettek meg a Szolnoki Cukorgyár közelében, egyiket munka közben. Itt *Buda Ernő* tartott előadást a fúrás technikájáról, problémáiról és eredményeiről, majd *Rásonyi László* geológus ismertette a fúrás helyén tapasztalt földtani viszonyokat. Az előadások közben a fúrást végző munkások bemutatták az ezzel járó különböző munkafolyamatokat, a használt gépeket és fúróhegyeket. A másik fúrásnál azt mutatta be *Buda Ernő*, hogy a feltörő olaj hogyan jut különböző szakaszokon keresztül a tartályokba, majd innen vasúti szállítókosziba.

Háy Károly festőművész előadása

Szeptember 1-én, felkérésünkre, *Háy Károly*, az ez időben Szolnokon tartózkodó festőművész tartott előadást a klubban „Képzőművészetünk időszerű kérdései” címmel. Jelentős ez az előadás abból a szempontból, hogy ilyen témáról ebben az évben még nem tartottunk előadást. A megjelent hallgatók figyelemmel hallgatták *Háy Károly* fejtegetéseit a háború előtti magyar képzőművészet helyzetéről, ezzel kapcsolatban a szocialista képzőművész-csoport tevékenységéről, majd az előadás második részében a felszabadulás utáni fejlődés egyes állomásairól és problémáiról. Kiemelte *Háy Károly*, hogy nem alakult ki

képzőművészetünkben a szocialista realizmus, azonban az eddigi eredmények, főleg pedig Domanovszky Endre munkássága erősen megközelítik ezt az irányzatot. Legtöbb festőművésznünk művein még felfedezhetők a régi, elavult irányzatok, de egyre több jel mutat arra, hogy fejlődésük biztató.

A vitában felmerült az a kívánság is: képzőművészeti szerveink törődjenek többet a nagymúltú szolnoki művészteleppel, hogy elfoglalhassa régi helyét az ország művészeti életében.

Előadás a nehézipar szerepéről

A szocialista iparosítás kérdéseiről indított előadásorozatunkban szeptember 22-én este *Hoffner Pál*, a Szabványügyi Hivatal osztályvezetője tartott előadást „A nehézipar szerepe a szocializmus építésében” címmel. Az előadáson a szolnoki üzemek és intézmények értelmiségi és fizikai dolgozói jelentek meg.

Hoffner Pál azt világította meg előadásában, hogy műszaki szempontból milyen feladatokat oldott meg nehéziparunk, és milyen perspektívák állanak előtte. Beszélt az előadó a villamosítás nagy jelentőségéről, s ezzel kapcsolatban Magyarország villamosításának mértékéről és fejlődéséről. Amint mondom, nagy az előrehaladás a villamosítás terén is, azonban rohamosan fejlődő iparunk, városaink és falvaink energiaszükségletét még a háború előttihez viszonyítva négyeszeresére növekedett termelés sem tudja zökkenőmentesen kielégíteni.

Közvetlenül az előadás után bemutatta és magyarázatokkal látta el az előadó az „Önműködő gyár” című filmet. A filmvetítés befejezésével megkezdődött a színvonalas, tartalmas vita, melyben *Szabó László*, a közgazdasági munkabizottság vezetője, *Dr. Ötvös Dániel*, a Tiszamenti Vegyiművek főmérnöke, *Dévai Rezső*, a Magyar Nemzeti Bank szolnoki fiókjának vezetője és *Kaposvári Gyula* vettek részt főként.

Vita a helytörténeti kutatás módszereiről

Szeptember 19-én délelőtt a Társulat klubjában rendezte meg vitáját a Történelmi Társulat Szolnok Megyei Csoportja és a Társulat történelmi szakosztálya a helytörténeti kutatás módszereiről. A

bevezető előadást *Kaposvári Gyula*, a történelmi szakosztály elnöke tartotta és ezt élénk vita követte.

A megbeszélés résztvevői a vita befejeztével közös ebéden vettek részt a Tisza Szállóban.

Üzemlátogatások Szolnokon

A Társulat műszaki szakosztálya folytatva az eddig jól bevált üzemlátogatások szervezését, szeptember 25-én a *Cukorgyárba* vezetett tanulmányi kirándulást. A látogatók megtekintették az üzem termelési folyamatát, kezdve a cukorrépa ömlesztéstől egészen a kész cukor tárolásáig. A különböző érdekesebb munkafolyamatokról *Hegeudás Lajos*, a Cukorgyár főmérnöke, a Társulat elnökségének tagja tartott előadást.

Október 16-án a *Papírgyárba* látogatott el egy népes csoport. Itt a gyár vezetői fogadták a tanulmányút résztvevőit, majd *Balla Dezső* főmérnök vezetésével először a cellulóze gyártat nézték meg. Itt készül a papír nyersanyaga, a cellulóze, rizsszalmból. Egész Európában itt kísérletezték ki először a gyár mérnökei a rizsszalma-cellulóze gyártását. Ezután magát a papírgyártás folyamatát tekintették meg a résztvevők *Szilágyi Dezső* mérnök vezetésével.

A Társulat tagjai örömmel látogattak el ezekbe a gyárakba, hogy megismerjék egyrészt a gyártási folyamatokat, másrészt pedig megismerkedjenek az üzem életével. Rendkívül hasznos és tanulságos volt mindkét látogatás.

Ankét a könyvkiadók jövő évi terveiről

Október 6-án nagy érdeklődést kiváltó ankétot rendezett a megyei szervezet klubtanácsa. Meghívta a Szépirodalmi, a Művelt Nép és a Képzőművészeti Alap Kiadóvállalatainak képviselőit, hogy az elkészített írásos terv mellett élőszóval is ismertessék a következő évre szóló terveiket.

A Szépirodalmi Könyvkiadó részéről *Vécsay Tiborné* szólalt fel. Ismertette, hogy milyen megfontolások vezették a kiadóvállalatot, amikor összeállította tervét. Amint mondom, a jövő évben a magyar és külföldi klasszikusok mellett több mai haladó nyugati író műve is megjelenik. Sok fiatal, tehetséges költő

és prózairó mutatkozik be a jövő évben megjelenő új kiadványokban. Nagyobb bátorsággal nyúlnak a mai témákat feldolgozó könyvekhez is: úgy véli, itt is javulás áll be a következő évben.

A Képzőművészeti Alap és a Művelt Nép Kiadó képviselői hozzászólásaikban feleltek a hozzájuk intézett kérdésekre.

Az ankét résztvevői alapos vita tárgyává tették a kiadói terveket, és sok helyes javaslatot tettek. Mindenki helyes kezdeményezésnek tartotta, hogy mielőtt a végleges tervek elkészülnek, megkérdezik az olvasóközönséget.

Vetítettképes előadás az orosz realista festészetéről

Művészeti szakosztályunk az MSZT-vel és a Megyei Tanács Oktatási Osztályával együtt előadást rendezett október 14-én a klubban „Az orosz realista festészet” címmel. Az előadást főként pedagógusok hallgatták meg, de sok más foglalkozású értelmiségi dolgozó is megjelent. Az előadást *Bótos Sándor* Munkácsy-díjas festőművész tartotta.

Az értékes és minden részletre kiterjedő előadás után vetített képekben mutatta be az előadó az orosz realista festészet nagy alkotásait.

Vita a Szigligeti Színház Kőszívű ember fiai előadásáról

A megyei szervezet klubtanácsa október 19-én rendezte az első színházi bemutató szokásos vitáját. Ez alkalommal olyan nagy volt tagjaink és vendégeink érdeklődése, hogy zsúfolásig megtelt a klub. A társulati tagokon és vendégeken kívül megjelentek a Szigligeti Színház vezetői és a darabban szereplő művészek is.

Szurmay Ernő, az irodalmi szakosztály elnöke tartott bevezető előadást, melyben kifejtette kritikai megjegyzéseit a színház produkciójáról. Az előadás után, — mely dicsőre emlékezett meg a rendezésről és a színészek játékáról — élénk vita alakult ki. Minden felszólaló egyformán elismerte a rendezés helyességét, és több színészi alakítást emelt ki. Emellett jószándékú, segítő készségről tanúskodó bírálat is érte több színész

munkáját, főleg pedig a kísérő zenét.

Felszólaltak a színészek és a színház vezetői is. Ki kell emelni ezek közül *Velenczey István és Gyulai Gál Ferenc* értékes, fontos magyarázatokkal átszótt hozzászólását. A vita résztvevőinek az volt a benyomása, hogy most sikerült a legjobban megtalálni a színészek és a közönség közötti közös nyelvet. Kíváncsian várják tagjaink a következő bemutató vitáját.

Megemlékezés az ENSZ megalakulásának 10. évfordulójáról

Nagyjelentőségű klubestire jöttek össze október 24-én tagjaink és vendégeink. *Dr. Hajdu Gyula*, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Nemzetközi Jogi Tanszékének vezetője, a magyarországi ENSZ-Társaság tagja tartott előadást „Tíz éves az Egyesült Nemzetek Szervezete” címmel. A rendkívül érdekes előadást politikai szakosztályunk rendezte, és azt sokan hallgatták meg.

Az elmélyült és a nemzetközi eseményeket összefüggéseiben tárgyaló előadás után sok kérdésre adott választ *Dr. Hajdu Gyula*.

A klubest szünetében a résztvevők táviratot fogalmaztak meg az Egyesült Nemzetek Szervezetének. A távirat szövege a következő:

United States Organisation Secretary General, New York.

A szolnoki értelmiségiek üdvözlik az ENSZ-nap alkalmából tartott gyűlésükből az Egyesült Nemzetek Szervezetét, mint a béke egyik legfőbb biztosítóját. Reméljük, hogy hazánk, a Magyar Népköztársaság nemzetközi szerződéseiben lefektetett joga a közgyűlés folyamatban lévő ülészakán megvalósul, és elfoglalhatja helyét a nemzetközi szervezetben, ahol eleget kíván tenni hivatásának mint a béke fenntartásának odaadó harcosa.

Dr. Dankó Sándor, a politikai szakosztály elnökének kérdésére a hallgatóság egyhangúan szavazta meg a távirat elküldését.

Előadásorozat a nevelés kérdéseiről

Filozófia-pedagógiai szakosztályunk az MSZT Pedagógiai Szakosztályával és a Pedagógus Szakszervezettel együtt *Szülők Akadémiája* címmel előadás-

sorozatot indított a Közlekedési Műszaki Egyetem előadótermében.

Az első előadást október 26-án este *Bizó Gyula*, az Oktatásügyi Minisztérium osztályvezetője tartotta nagy érdeklődés mellett „A nevelés szerepe az ember fejlődésében” címmel. Örvendetes az a nagy érdeklődés, melyet a szolnoki szülők tanúsítanak e sorozat előadásai iránt. A rendező szervek ugyanis bérleteket bocsátottak ki 5 forintos áron, s ezeket rövid idő alatt igen sokan megvásárolták. Ez a jelenség is azt bizonyítja, hogy helyes volt ilyen témájú előadásorozatot indítani. A szolnoki példa nyomán megyénk más városaiban is hasonló sorozatok megrendezésére készülnek. Mezőtúron már ki is tűzték az első előadás időpontját.

A továbbiakban a sorozat résztvevői az iskolás kor előtti nevelési problémákról, a kulturális és a munkára nevelés kérdéseiről, a gyermekbűnözés okairól, stb. fognak hallani.

Shakespeare-est

A megyei szervezet irodalmi szakosztálya október 27-én Shakespeare-estet rendezett a klubban szépszámú hallgatóság részvételével. Az előadást *Koczogh Ákos*, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem világirodalmi tanszékének vezető tanára tartotta. A hallgatóságnak nagyon tetszett *Koczogh Ákos* mélyenszántó, de mégis egyszerű és világos előadása. Örültek annak, hogy az előadó nemcsak Shakespeare-ről, hanem kora irodalmáról és társadalmáról is beszélt, és így teljes képet kaptak a nagy drámaíró munkásságáról, művei társadalmi összefüggéseiről.

A hozzászólások inkább kérdések for-

májában hangzottak el, melyekre *Koczogh Ákos* részletesen, kimerítően válaszolt.

Bartók-emlékest a Szigligeti Színházban

A Társulat megyei szervezete a Hazafront Népfrent Megyei Bizottságától, a Megyei Békebizottságtól és a Városi Tanács Népművelési Osztályától támogatva október 31-én rendezte meg a Szigligeti Színházban nagyszabású Bartók-emlékestjét, s méltó módon róttá le kegyeletét a Nemzetközi Békedíjjal kitüntetett nagy magyar zeneszerző emléke iránt.

Szépszámú közönség előtt *Dr. Schlammadinger József* kórházi főorvos, a megyei szervezet alelnöke megnyitó szavai után *Szöllösy András*, a Zeneművészeti Főiskola tanára tartott előadást Bartók életművéről és jelentőségéről. Hangsúlyozta, hogy a Bartók iránti tisztelet, művei megértése és szeretete hazánkban is egyre nagyobb méreteket ölt.

Az előadást követő műsorban a debreceni MÁV Szimfonikusok Bartók három művét adták elő: a Magyar Képek-et, a Magyar Parasztdalok-at és a Táncszvit-et *Pécsi István* vezényletével. Közben *Velenczey István*, a Szigligeti Színház művésze *Juhász Gyula* „Bartók Bélának” című versét szavalta el, *Török Erzs*i Kossuth-díjas *Arató Pál* zongorakísérete mellett Bartók népdalfeldolgozásaiából énekelt nagy sikerrel, *Mezriczky Lajos*, a szolnoki Állami Zeneiskola művésztanára pedig Bartók egy népdalfeldolgozását (*Kis kece lányom...*) és I. román tánc című művét játszotta zongorán nagy sikert aratva.

V. B.

sorozatot indított a Közlekedési Műszaki Egyetem előadótermében.

Az első előadást október 26-án este *Bizó Gyula*, az Oktatásügyi Minisztérium osztályvezetője tartotta nagy érdeklődés mellett „A nevelés szerepe az ember fejlődésében” címmel. Örvendetes az a nagy érdeklődés, melyet a szolnoki szülők tanúsítanak e sorozat előadásai iránt. A rendező szervek ugyanis bérleteket bocsátottak ki 5 forintos áron, s ezeket rövid idő alatt igen sokan megvásárolták. Ez a jelenség is azt bizonyítja, hogy helyes volt ilyen témájú előadássorozatot indítani. A szolnoki példa nyomán megyénk más városaiban is hasonló sorozatok megrendezésére készülnek. Köztúron már ki is tűzték az első előadás időpontját.

A továbbiakban a sorozat résztvevői az iskolás kor előtti nevelési problémákról, a kulturális és a munkára nevelés kérdéseiről, a gyermekbűnözés okairól, stb. fognak hallani.

Shakespeare-est

A megyei szervezet irodalmi szakosztálya október 27-én Shakespeare-estet rendezett a klubban szépszámu hallgatóság részvételével. Az előadást *Koczogh Ákos*, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem világirodalmi tanszékének vezető tanára tartotta. A hallgatóságnak nagyon tetszett *Koczogh Ákos* mélyenszántó, de mégis egyszerű és világos előadása. Örültek annak, hogy az előadó nemcsak Shakespeare-ről, hanem kora irodalmáról és társadalmáról is beszélt, és így teljes képet kaptak a nagy drámaíró munkásságáról, művei társadalmi összefüggéseiről.

A hozzászólások inkább kérdések for-

májában hangzottak el, melyekre *Koczogh Ákos* részletesen, kimerítően válaszolt.

Bartók-emlékest a Szigligeti Színházban

A Társulat megyei szervezete a Hazafront Népfrent Megyei Bizottságától, a Megyei Békebizottságtól és a Városi Tanács Népművelési Osztályától támogatva október 31-én rendezte meg a Szigligeti Színházban nagyszabású Bartók-emlékestjét, s méltó módon rózta le kegyeletét a Nemzetközi Békedíjjal kitüntetett nagy magyar zeneszerző emléke iránt.

Szépszámu közönség előtt *Dr. Schlamadinger József* kórházi főorvos, a megyei szervezet alelnöke megnyitó szavai után *Szöllösy András*, a Zeneművészeti Főiskola tanára tartott előadást Bartók életművéről és jelentőségéről. Hangsúlyozta, hogy a Bartók iránti tisztelet, művei megértése és szeretete hazánkban is egyre nagyobb méreteket ölt.

Az előadást követő műsorban a debreceni MÁV Szimfonikusok Bartók három művét adták elő: a Magyar Képek-et, a Magyar Parasztdalok-at és a Táncszvit-et *Pécsi István* vezénylésével. Közben *Velenczey István*, a Szigligeti Színház művésze Juhász Gyula „Bartók Bélának” című versét szavalta el, *Török Erzs* Kossuth-díjas Arató Pál zongorakísérete mellett Bartók népdalfeldolgozásaiából énekelt nagy sikerrel, *Mezriczky Lajos*, a szolnoki Állami Zeneiskola művésztanára pedig Bartók egy népdalfeldolgozását (Kis kece lányom...) és I. román tánc című művét játszotta zongorán nagy sikert aratva.

V. B.

OLVASÁSRA AJÁNLJUK

GYÖRFFY István

Nagykunsági krónika. ([Bev.] Vargyas Lajos.) (3. kiad.)

[Bp.] 1955, Szépirod. Kiadó. 183 l. 19 cm.

A viszontlátás boldog örömével vettem kezembe ezt a szép köntösben újra megjelent könyvet. Mikor jó harminc esztendővel ezelőtt az első háború utáni nagy gazdasági összeomlás idején szegényes köntösben, silány papíron, szerényen, mondhatni: szegényen elébem került, szinte bizalmatlanul nyúltam utána, de már első lapjával rabul ejtett. Egyike azoknak a könyveknek, melyeknek emléke évtizedek múltán is bennünk zsong.

Egy örökre letűnt világ, egy elmúlt életforma, a mi kedves Nagykunságunk egykori mocsárvilágának, lápjainak, rengeteg nádasainak, rétjeinek és e tájak sajátos emberfajtajának, a szilaj pásztoroknak, halászsóknak, darvaszóknak, pákászóknak élete kelt újra életre előttem egy megejtően szemléletes, festői előadás és egy szépen zengő nyelv varázslatában.

S milyen érdekes egymásra-találása most az irodalomnak és a tudománynak: egy néprajzos munkáját a Szépirodalmi Kiadó adja ki. Ennek a szokatlan, de örvendetes jelenségnek a magyarázata az, hogy Gyórfy István, a karcagi szűrszabó fia, nemcsak tudós volt, nemcsak az Alföld néprajzi kutatásának elindítója és legnagyobb művelője, nemcsak csodálatosan gazdag tudású, széles látókörű, sokoldalú szakember, hanem író is a javából.

Tudós volt, aki letette a vaskalapot, sutba dobta a német tudományos stílus emlőin nevelkedett tolvajnyelvet, s tanított, mesélt, elandalított az édesen zengő nyelven, melyet az ő szeretett kunsági népe beszélt. Író is volt, aki nemcsak ösztövért tudományos adatokat céduláz, hanem életet mutat meg, nemcsak az eszével dolgozik, hanem a szívével is érez, szeret, sajnál és emlékszik. Innen van a szilaj pásztorok, rétes emberek sehol másutt föl nem található életének eleven rajza. Egy olyan életformáé, amely Gyórfy gyermekkorában már utolsó pillanatait élte ezen a tájon, ahonnan egykor, a tavaszi vizek idején csónakon lehetett toronyiránt utazni Nagyváradig, s ahol aggodalommal várták a víz tavaszi árrját, mint az egyiptomiak a Nílus mellett, mert kenyeret hozott az

embernek, fűvet a jószágnak. (A szilaj pásztorok, A rétes emberek.) Elvezet azután ennek a sokat-szenvedett Nagykunságnak a múltjába is, a török-, tatárdúlások rémségeibe (A lőzérhalmi eset, A futás), megmutatja a nyakas, kálvinista kunság örök birkózását a habsburgi katolizáló elnyomással (A karcagi templomépítés). Bepillantathatunk e táj népének sajátos lelkeségébe (Kuruzslók, boszorkányok, Káromkodók). Elmeséli a török hódoltságot követő habsburgi „felszabadítás” ostorától és kimondhatatlan szenvedéseitől üzött kunok vándorlását, új fészek-keresését (A mi emigránsaink. Megéreztetni velünk a kunsági, képekben gazdag, romlatlan néppelvel édes ízét (A régi szöbeszéd), s a néprajzos érthető mélabújával siratja el a gyorsan eltűnedező népszokásokat (Tánciskola a dűlőúton).

Életkép, táj- és tárgyi néprajz, lélekrajz, elbeszélés, történelem, nyelvészet, stb. egy csoportban. Milyen változatos, heterogén témák, s mégis milyen egységes képen emelkedik ki belőlük egy szemvillantásnyira Gyórfy szeretett Nagykunságának, a mi hányatott múltú, szűkebb pátriánknek derűs-borús képe. Azt adja ebben a könyvben, amivel a hivatalos történetírás adósunk maradt: egy nép, a szegény nép életének, küzdelmeinek, szenvedéseinek, örömeinek, bánatának képét, nem pedig királyok s hadvezérek országpusztító machinációit.

Csak egyet sajnállok, hogy ilyen pucéron bocsátották útjára ezt a különben ízléses és igazán szép könyvet. Egyetlen illusztráció nélkül ma, amikor kiadóink csak úgy ontják a pompásabbnál pompásabb illusztrált műveket. A Szépirodalmi Kiadó illetékesei bizonyára ismerik e könyv első fejezetének a Debreceni Földrajzi Intézet égisze alatt 1928-ban megjelent és pazarul illusztrált különkiadását. Benyovszky István remek rajzai most is önként kínálkoztak, hogy egyikük-másikuk ebben az új kiadásban is napvilágot lásson.

Végül igaz elismeréssel emlékezünk meg Vargyas Lajos bevezető írásáról, melyben szakavatott tollal és meleg szívvel ismerteti Gyórfy István munkásságát.

Betkowskí Jenő

Adatok megyénk bibliográfiájához

ASZÓDI IMRE:

Dal az őszi határról.

Sz. Néplap. 1955. 221. sz. 4. o.

EGRI LAJOS:

Cséplés.

Sz. Néplap. 1955. 202. sz. 3. o.

—: *Ezer évig, ezer évre.*

Sz. Néplap. 1955. 196. sz. 3. o.

—: *A Párt beszél.*

Ne lőkj el!

Széphalom. 1955. VIII. 20.

—: *A Párt beszél.*

Alföld. 1955. 4. sz.

—: *Üdvözlő sorok.*

Sz. Néplap. 1955. 229. sz. 3. o.

—: *Világot látok minden ablakon.*

Három vers feleségemnek.

Számvetésben.

Egy találkozás emlékére.

Alföld. 1955. 3. sz.

FERENCZ LAJOS:

Örökség gyermekeimnek.

Sz. Néplap. 1955. 196. sz. 3. o.

GYOMAI GYÖRGY:

Elindul a nép.

Sz. Néplap. 1955. 213. sz. 2. o.

—: *Fűrésztelepiek.*

Sz. Néplap. 1955. 199. sz. 4. o.

—: *A Népstadion.*

Sz. Néplap. 1955. 211. sz. 4. o.

—: *Tüntetés Szolmokon.*

Sz. Néplap. 1955. 178. sz. 3. o.

HORTOBÁGYI LÁSZLÓ:

Nagyerdei sóhaj.

Falusi kérdés.

Sz. Néplap. 206. sz. 2. o.

KISLAKI GYULÁNÉ:

Lerovom régi tartozásom.

Sz. Néplap. 1955. 196. sz. 6. o.

TÓTH ISTVÁN:

Ilyenek a túrkevei Gálók.

Sz. Néplap. 1955. 211. sz. 3. o.

—: *Tivornyas Szabados megtérése.*

Sz. Néplap. 1955. 182. sz. 4. o.

K. TÓTH LENKE:

Mikor olvashat a férj?

Nők Lapja. 1955. 39. sz.

*

BALÁSSY ZOLTÁN:

Egy termelészövetkezeti város egészségügye.

Szocialista Egészségügy. 1955. IX.

BALLA ANNA:

Aki nem hiszi, látogasson el a gépállomásra. — Cím: Abádszalók.

Esti Budapest. 1955. VII. 29.

BOGNÁR GYÖRGY:

A jászteleki nevelők a termelészövetkezeti mozgalomért.

Nevelők Lapja. 1955. VIII. 19.

CS. S. [CSÁVÁS SÁNDOR]:

Győrffy István: Nagykunsági krónika.

Új Úton. 1955. 31. sz. 2. o.

CSÁKVÁRY MARGIT:

Szemben a maradiakkal.

Új Világ. 1955. 31. sz. 2. o.

CSEPPENTŐ MIKLÓS:

A szolnoki Úttörőház jubileumi terveiből.

Köznevelés. 1955. 17. sz. 405. sz.

DERNŐI KOCSIS LÁSZLÓ:

Pusztamonostor az új úton.

Termelészövetkezet. 1955. 9. sz.

10. o.

EGRI LAJOS:

Megjegyzések a szolnoki íróklub megalakulásához.

Sz. Néplap. 1955. 229. sz. 3. o.

EMBER MÁRIA:

Ki lehet-e birni Besenyszögön?

Új Hang. 1955. 9. sz. 52. o.

FEDOR ÁGNES:

Színek a Tiszaparton.

Nők Lapja. 1955. 34. sz.

G. S. [GRIFF SÁNDOR]:

Szellemi életünk hű tükörképe a Jászkunság.

Új Úton. 1955. 37. sz. 4. o.

GERENCSÉRI JENŐ:

Kulákok, szélhámosok és munkakerülők a DISZ szervezet ellen.

Szabad Ifjúság. 1955. 190. sz. 3. o.

MARÓTI:

Hazai folyóiratszemle.

Magyar Nemzet. 1955. 204. sz. 5. o.

RYNDÁK ILA:

Halló, itt Szolnok!

Magyar Rádió. 1955. VIII. 15.

SAJTI SÁNDOR:

Népi-tánc gyűjtés Kisújszálláson.

Sz. Néplap. 1955. 220. sz. 2. o.

SZÜCS SÁNDOR:

Diskurálás a rizsgáton.

Új Úton. 1955. 32. sz. 2. o.

—: *Győrffy István — a fényképész.*

Irodalmi Újság. 1955. 37. sz. 2. o.

—: *Pásztorhagyományok a túrkevei Templomzugról.*

Sz. Néplap. 1955. 202. sz. 2. o.

Új Kunság. 1955. 16. sz. 2. o.

—: *Régi kunsági történetek.*

Új Úton. 1955. 30. sz. 2. o.

Összeállította: Sági Pál

MEGYÉNK NÉPMŰVÉSZEZETÉBŐL

Palatinus Ferenc: Kóstoló. (Részlet)

Csete Balázs rajza

A fenti szobor alkotója megyénk kiváló népi faragóművésze. Kőtelek mellett Hunyadfalván él. Rajzolni, szobrászkodni sohasem tanult. 17 évvel ezelőtt, 51 éves korában kezdte bicskáját faragásra is használni, s azóta műveivel több kiállításon vett részt. Így nevét a megye határain kívül is jól ismerik. Néhány szobra a szolnoki múzeum állandó kiállításán is látható.

Ára: 4,— Ft

GYÖRFFY ISTVÁN

NAGYKUNSAGI KRÓNIKA

Gyórfy István nagyértékű munkája új kiadásban jelent meg a Szépirodalmi Könyvkiadónál.

Kapható az Állami Könyvterjesztő Vállalat könyvesboltjaiban. Ára: 15,— Ft.

Szűcs Sándor, a Nagykunság és a Sárrét néprajztudósának új írása jelent meg a Jászkunsági Füzetek 1. számaként. Kapható szerkesztőségünkben. OTP. csekk számlaszám: 292.890-527. Ára: 3,— Ft.

JÁSZKUNSAGI FÜZETEK

SZÜCS SÁNDOR

LUDAS MATYI GIMBORÁI

Szolnok
1954.

Felelős kiadó: Vida Béla.

Szolnoki Nyomdaipari Vállalat 1955 — 7822 2000 példány. Felelős vezető: Mészáros Sándor.